

ارزیابی عملکرد بخش صنعت در سال
۱۳۸۹ و تحلیل تطبیقی سال‌های برنامه
چهارم توسعه کشور

کد موضوعی: ۳۱۰

شماره مسلسل: ۱۲۶۸۲

آذرماه ۱۳۹۱

به نام خدا

فهرست مطالب

چکیده.....	۱
فصل اول - بررسی تکالیف بخش صنعت در سند چشم‌انداز بیست‌ساله، سیاست‌های کلی و قانون برنامه چهارم توسعه کشور (۱۳۸۴-۱۳۸۸).....	۲
فصل دوم - ارزیابی و تحلیل شاخص‌های عملکرد بخش صنعت در سال ۱۳۸۹ و تحلیل تطبیقی سال‌های برنامه چهارم توسعه کشور.....	۸
فصل سوم - تحول سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و منابع تأمین مالی در سال ۱۳۸۹ و تحلیل تطبیقی سال‌های برنامه چهارم توسعه کشور.....	۴۴
فصل چهارم - ارزیابی عملکرد صنایع نوین یا صنایع دارای فناوری پیشرفته در دوره مورد بررسی.....	۷۳
فصل پنجم - جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و ارائه توصیه‌های سیاستی.....	۷۷
منابع و مآخذ.....	۸۳

ارزیابی عملکرد بخش صنعت در سال ۱۳۸۹ و تحلیل تطبیقی سال‌های برنامه چهارم توسعه کشور

چکیده

بخش صنعت با دارا بودن سهمی بیش از ۲۰ درصد از اقتصاد کشور از جایگاه مهمی در تحقق اهداف اسناد بالادستی و برنامه‌های پنج‌ساله توسعه برخوردار می‌باشد و به همین دلیل ارزیابی و تحلیل شاخص‌های عملکرد بخش در سال‌های مختلف بسیار حائز اهمیت است.

هدف اصلی این مطالعه ارزیابی و تحلیل عملکرد بخش صنعت در دوره ۱۳۸۹-۱۳۸۴ است و برای دستیابی به این هدف؛ تحول شاخص‌های کلان‌بخش مورد ارزیابی و تحلیل قرار گرفت که مهمترین نتایج آن به شرح ذیل می‌باشد:

- متوسط نرخ رشد بخش صنعت طی سال‌های برنامه چهارم توسعه ۶/۵ واحد درصد می‌باشد که در مقایسه با هدف برنامه (۱۱/۲ درصد) حدود ۵۸ درصد از هدف برنامه تحقق یافته است. براساس آمار مقدماتی حساب‌های ملی، نرخ رشد بخش صنعت در سال ۱۳۸۹ حدود ۱۰ درصد می‌باشد.

- متوسط میزان تحقق اهداف برنامه چهارم توسعه در زمینه تولید فولاد خام، محصولات فولادی، آلومینیم، مس کاتد و پتروشیمی به ترتیب ۷۷، ۷۴، ۸۵، ۹۰/۳ و ۹۰/۲ درصد برآورد شد.

- میزان تحقق هدف برنامه چهارم توسعه در زمینه ایجاد اشتغال صنعتی با فرض اعمال ضریب همترازی حدود ۷۰ درصد برآورد شد.

- متوسط نرخ رشد بهره‌وری نیروی کار و سرمایه بخش صنعت طی سال‌های برنامه چهارم توسعه به ترتیب ۵/۳ و ۰/۵- واحد درصد برآورد شد در حالی که هدف برنامه به ترتیب ۵ و ۴ درصد بود. در سال ۱۳۸۹ این ارقام به ترتیب ۹/۹ و ۰/۸- واحد درصد برآورد شد.

- متوسط نرخ رشد صادرات صنعتی کشور (بدون احتساب میعانات گازی) طی سال‌های برنامه بیش از ۲۹ واحد درصد بود که تقریباً دو برابر هدف برنامه (۱۴/۸ درصد) است. این رقم در سال ۱۳۸۹ معادل ۱۷/۷ واحد درصد برآورد شد.

- میزان تحقق عملکرد سرمایه‌گذاری صنعتی در دوره مورد بررسی در مقایسه با اهداف برنامه چهارم توسعه به‌طور متوسط ۸۹/۶ درصد برآورد شد.

نقش صنایع نوین در ارزش‌افزوده، سرمایه‌گذاری و صادرات بخش صنعت کشور طی

سال‌های برنامه به‌طور متوسط به‌ترتیب ۲/۲، ۰/۷ و ۱/۷ واحد درصد برآورد شد. سهم اندک صنایع نوین در کل سرمایه‌گذاری صنعتی تحقق‌یافته طی سال‌های برنامه، در تناقض آشکار با سیاست‌ها و رویکردهای برنامه چهارم توسعه مبنی بر تمرکز عمده سرمایه‌گذاری صنعتی در راستای صنایع نوین یا دارای فناوری بالا می‌باشد.

فصل اول - بررسی تکالیف بخش صنعت در سند چشم‌انداز بیست‌ساله،

سیاست‌های کلی و قانون برنامه چهارم توسعه کشور (۱۳۸۴-۱۳۸۸)^۱

۱-۱. مقدمه

در این فصل تکالیف بخش صنعت در اسناد بالادستی شامل سند چشم‌انداز بیست‌ساله، سیاست‌های کلی نظام در دوره چشم‌انداز، سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه، سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی، سیاست‌های کلی نظام در بخش صنعت و به‌خصوص اهداف کمی و کیفی صنعت در قانون برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) مورد بررسی قرار می‌گیرد. با عنایت به اینکه هدف اصلی این مطالعه، ارزیابی عملکرد بخش صنعت طی سال ۱۳۸۹ و تحلیل تطبیقی شاخص‌های عملکرد بخش با توجه به اهداف پیش‌بینی شده در برنامه چهارم توسعه است، به همین دلیل بررسی و نگاه اجمالی به تکالیف و اهداف کلان‌بخش صنعت در اسناد بالادستی و احصا و تحلیل تطبیقی این اهداف در برنامه چهارم توسعه بسیار حائز اهمیت خواهد بود.

۱-۲. اهداف و تکالیف بخش صنعت در اسناد بالادستی

با توجه به اسناد بالادستی مورد بررسی، می‌توان اهداف و تکالیف بخش صنعت را در رئوس کلی زیر تبیین کرد:

۱. دستیابی به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی با تأکید بر رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی در بخش‌های مختلف از جمله بخش صنعت (سند چشم‌انداز).
۲. تحقق رشد اقتصادی سریع، پیوسته و باثبات و ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری (ردیف‌های ۲۶ و ۲۷ بند «ج» سیاست‌های کلی نظام در دوره چشم‌انداز).
۳. تحقق رقابت‌پذیری اقتصاد و افزایش رشد بهره‌وری عوامل تولید (ردیف‌های ۲۸ و ۲۹ بند «ج» سیاست‌های کلی نظام در دوره چشم‌انداز).

۱. مأخذ مطالب این بخش: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، گزارش ارزیابی عملکرد بخش صنعت در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ و جمع‌بندی دوره پنج‌ساله اجرای برنامه پنجم توسعه کشور، شماره ۱۲۰۰۳، آبان‌ماه ۱۳۹۰.

۴. تعامل فعال با جهان، پشتیبانی از کارآفرینی، دستیابی به اقتصاد متنوع متکی به دانایی، سرمایه انسانی و فناوری‌های نوین، توسعه صادرات غیرنفتی، بهبود فضای کسب‌وکار و اتکا بر مزیت‌های نسبی و رقابتی و خلق مزیت‌های جدید (ردیف‌های ۳۰ تا ۳۸ بند «ج» سیاست‌های کلی نظام در دوره چشم‌انداز).
۵. تحقق توسعه پایدار و آمایش سرزمین بر مبنای مزیت‌های نسبی مناطق (ردیف‌های ۴۳ تا ۴۵ بند «د» سیاست‌های کلی نظام در دوره چشم‌انداز).
۶. تحقق رشد اقتصادی پیوسته، باثبات و پرشتاب و ایجاد اشتغال مولد (بند «۳۴» سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه).
۷. بسترسازی برای تحقق رقابت‌پذیری کالاها و خدمات در بازارهای داخلی و خارجی و تلاش برای دستیابی به اقتصاد دانایی‌محور (بندهای «۳۵» و «۳۶» سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه).
۸. ایجاد سازوکار مناسب برای رشد بهره‌وری عوامل تولید، هم‌افزایی و توسعه فعالیت‌های دارای مزیت نسبی، صنایع انرژی‌بر و زنجیره‌های پایین‌دستی آنها در سواحل خلیج فارس در چارچوب آمایش سرزمین (بندهای «۳۷» و «۴۴» سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه).
۹. بهبود فضای کسب‌وکار با اتکا به مزیت‌های نسبی و رقابتی و خلق مزیت‌های جدید و توانمندسازی بخش‌های خصوصی و تعاونی در چارچوب سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی (بندهای «۴۵»، «۴۷» و «۴۸» سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه).
۱۰. گسترش مالکیت عمومی، ارتقای کارآیی، افزایش رقابت‌پذیری، توسعه بخش‌های خصوصی و تعاونی و کاهش تصدیگری دولت در فعالیت‌های اقتصادی از جمله بخش صنعت، سالیانه معادل ۲۰ درصد (سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی).
۱۱. تأکید بر فعالیت بخش خصوصی در صنایع بزرگ و صنایع مادر (جزء «۲-۱» بند «الف» سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی).
۱۲. تغییر نقش دولت از مالکیت و مدیریت مستقیم بنگاه، توانمندسازی بخش‌های خصوصی و تعاونی، توسعه سرمایه انسانی، توسعه و ارتقای استانداردهای ملی و انطباق نظام‌های ارزیابی کیفیت با استانداردهای بین‌المللی و واگذاری ۸۰ درصد از سهام صنایع دولتی مشمول صدر اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی (بند «ج» سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی).
۱۳. افزایش سهم بهره‌وری بخش صنعت در تولید ناخالص داخلی، اصلاح ساختار صنعتی در جهت افزایش توان رقابت‌پذیری و افزایش بهره‌وری عوامل تولید (مواد (۱) تا (۳) سیاست‌های کلی نظام در بخش صنعت).
۱۴. ارتقای سطح فناوری صنایع و دستیابی به رشد مطلوب سرمایه‌گذاری صنعتی (مواد (۴) و

(۵) سیاست‌های کلی نظام در بخش صنعت).

۱۵. توسعه تشکل‌های تخصصی، انسجام و تعادل منطقه‌ای، افزایش صادرات صنعتی، گسترش صنایع دستی، ایجاد خوشه‌های صنعتی از طریق تقویت صنایع کوچک و متوسط و برقراری پیوند آنها با صنایع بزرگ (مواد (۶) تا (۱۰) سیاست‌های کلی نظام در بخش صنعت).

۳-۱. اهداف و تکالیف بخش صنعت در قانون برنامه چهارم توسعه کشور (۱۳۸۴-۱۳۸۸)

براساس سیاست‌های کلی قانون برنامه چهارم توسعه کشور که در راستای مأموریت‌های بخش صنعت در سیاست‌های کلی نظام در دوره چشم‌انداز تنظیم شده، به این موضوع مهم تأکید شده است که هم‌افزایی و گسترش فعالیت‌های اقتصادی در زمینه‌های دارای مزیت نسبی از جمله صنعت، معدن، تجارت، مخابرات، حمل‌ونقل و گردشگری به‌ویژه صنایع نفت، گاز و پتروشیمی و خدمات مهندسی پشتیبان آن، صنایع انرژی‌بر و زنجیره پایین‌دستی آنها، با اولویت سرمایه‌گذاری در ایجاد زیربنای و زیرساخت‌های مورد نیاز و ساماندهی سواحل و جزایر ایرانی خلیج فارس در چارچوب سیاست‌های آمایش سرزمین صورت گیرد. مواد زیادی از قانون برنامه چهارم توسعه به‌طور مستقیم و غیرمستقیم به بخش صنعت مربوط می‌شود، اما در این مطالعه بیشتر به ماده (۲۱) که از کلیدی‌ترین مواد مرتبط با بخش صنعت در برنامه چهارم توسعه به حساب می‌آید، پرداخته و در ادامه به اهم مواد مرتبط با اهداف کمی و شاخص‌های بخش صنعت اشاره خواهد شد. لازم به‌ذکر است که ماده (۲۱) با تغییراتی در قانون برنامه پنجم توسعه در قالب ماده (۱۵۰) به‌نوعی تنفیذ شده است.

ماده (۲۱)

دولت موظف است سند ملی توسعه^۱ بخش‌های صنعت و معدن را با توجه به مطالعات استراتژی توسعه صنعتی کشور ظرف مدت ۶ ماه از تاریخ تصویب این قانون با محوریت توسعه رقابت‌پذیری مبتنی بر توسعه فناوری و در جهت تحقق هدف رشد تولید صنعتی و معدنی، متوسط سالانه یازده و دودهم درصد (۱۱/۲٪) و رشد متوسط سرمایه‌گذاری صنعتی و معدنی، شانزده و نهم درصد (۱۶/۹٪)، به‌گونه‌ای که سهم بخش صنعت و معدن از تولید ناخالص داخلی از

۱. طبق تبصره ماده (۷۲) قانون برنامه چهارم توسعه، سند ملی سندی است راهبردی که جهت‌گیری‌های اصلی بخش، استان و یا طرح‌های ویژه را در چارچوب تحقق چشم‌انداز بیست‌ساله توسعه، تبیین و حسب مورد به تصویب مجلس شورای اسلامی و یا هیئت وزیران می‌رسد. همچنین سندهای ملی توسعه بخش و سندهای ملی توسعه استان براساس جهت‌گیری‌های سند ملی آمایش سرزمین و متناسب با ویژگی‌های هریک تنظیم و پس از تصویب هیئت وزیران مبنای تنظیم عملیات اجرایی برنامه چهارم قرار می‌گیرد. دولت موظف است لوایح بودجه‌های سنواتی را براساس اسناد فوق تنظیم و به مجلس شورای اسلامی تقدیم نماید.

چهارده درصد (۱۴٪) در سال ۱۳۸۳ به شانزده و دهم درصد (۱۶/۲٪) در سال ۱۳۸۸ و صادرات صنعتی از رشد متوسط سالیانه چهارده و هشت دهم درصد (۱۴/۸٪) برخوردار گردد تهیه و محورهای ذیل را به اجرا درآورد:

الف) توسعه قابلیت‌های فناوری و ایجاد شرایط بهره‌مندی از جریان‌های سرریز فناوری در جهان و تأکید ویژه بر حوزه‌های دارای توان توسعه‌ای بالا در صنایع نوین.

ب) تقویت مزیت‌های رقابتی و توسعه صنایع مبتنی بر منابع (صنایع انرژی‌بر، صنایع معدنی، صنایع پتروشیمی، صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی و زنجیره‌های پایین‌دستی آنها).

ج) اصلاح و تقویت نهادهای پشتیبانی‌کننده توسعه کارآفرینی و صنایع کوچک و متوسط.

د) بهبود و گسترش سیستم‌های اطلاع‌رسانی، توسعه و گسترش پایگاه‌های داده‌های علوم زمین به منظور دسترسی سرمایه‌گذاران و کارآفرینان به اطلاعات مورد نیاز توسط دولت.

هـ) گسترش تولید صادرات‌گرا در چارچوب سیاست‌های بازرگانی کشور.

و) تجهیز منابع لازم در توسعه صنعتی و معدنی:

۱. دولت مکلف است در طول سال‌های برنامه، سرمایه بانک صنعت و معدن را متناسباً برابر سقف مصوب اساسنامه افزایش دهد.

۲. استفاده از علوم و فناوری‌های نوین در کلیه زمینه‌های معدنی از قبیل اکتشاف، استخراج، فرآوری مواد معدنی و صنایع معدنی، دولت مکلف است زمینه حضور سرمایه‌گذاران خارجی را در امور فوق فراهم آورد.

۳. تقویت شرکت‌های مادر تخصصی توسعه‌ای در جهت توسعه بخش غیردولتی با استفاده از منابع عمومی، خارجی و منابع ناشی از فروش سهام شرکت‌های زیرمجموعه و عرضه سهام شرکت‌های مادر تخصصی در بازار بورس تا سقف چهل و نه درصد (۴۹٪) به استثنای موارد مذکور در صدر اصل چهل و چهارم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

۴. در جهت ایجاد ارزش افزوده بیشتر و استفاده از منابع گاز در توسعه صنعتی و معدنی، به دولت اجازه داده می‌شود با رعایت سقف‌های مصوب ماده (۱۳) برنامه تا مبلغ ۹ میلیارد (۹,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) دلار در جهت ایجاد صنایع انرژی‌بر و صنایع دارای مزیت نسبی با هدف صادراتی تعهد و تأمین نماید.

۵. تأمین زیربناهای لازم در معادن بزرگ و مناطق معدنی توسط دولت.

۶. اصلاح اساسنامه صندوق بیمه فعالیت‌های معدنی و صندوق حمایت از توسعه و تحقیقات صنعت الکترونیک در جهت تقویت و توسعه نهادهای پوشش‌دهنده مخاطرات سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زمینه اکتشاف مواد معدنی و سرمایه‌گذاری خطرپذیر در صنایع نوین.

بند «الف» ماده (۵)

به منظور تحقق اهداف و شاخص‌های کمی مربوط به ارتقای بهره‌وری کل عوامل تولید مندرج در جدول بخش هفتم این قانون:

الف) تمامی دستگاه‌های اجرایی ملی و استانی مکلفند در تدوین اسناد ملی، بخشی و استانی سهم ارتقای بهره‌وری کل عوامل تولید در رشد تولید مربوطه را تعیین کرده و الزامات و راهکارهای لازم برای تحقق آنها را برای تحول کشور از یک اقتصاد نهاده‌محور به یک اقتصاد بهره‌ورمحور با توجه به محورهای زیر مشخص نمایند به طوری که سهم بهره‌وری کل عوامل در رشد تولید ناخالص داخلی حداقل به سی و یک و سه دهم درصد (۳۱/۳٪) برسد:

۱. هدفگذاری‌های هر بخش و زیربخش با شاخص‌های ستانده به نهاده مشخص گردد به طوری که متوسط رشد سالیانه بهره‌وری نیروی کار، سرمایه و کل عوامل تولید به مقادیر حداقل ۳/۵ و ۱ و ۲/۵ درصد برسد.

جدول ۱. تولید ناخالص داخلی و ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی در برنامه چهارم توسعه

(میلیارد ریال - قیمت‌های ثابت ۱۳۸۱)

رشد متوسط (درصد)	۱۳۸۸					۱۳۸۳	عنوان
	جمع	رشد (درصد)	از محل ارتقای بهره‌وری عوامل	رشد (درصد)	از محل منابع تولید (کار و سرمایه)		
۶/۵	۱۶۳,۵۹۵/۷	۲/۲	۱۶,۴۹۲/۳	۴/۳	۱۴۷,۱۰۳/۴	۱۱۹,۴۰۵/۴	ارزش افزوده بخش کشاورزی
۳	۲۶۵,۱۸۸/۶	۰/۳	۳,۴۲۴/۲	۲/۸	۲۶۱,۷۶۴/۴	۲۲۸,۲۱۰/۲	ارزش افزوده بخش نفت و گاز
۱۱/۳	۳۳۸,۸۲۲/۶	۳/۹	۵۵,۶۸۸/۱	۷/۳	۲۸۳,۱۳۴/۵	۱۹۸,۶۱۱/۵	ارزش افزوده بخش صنایع و معادن
۱۱/۲	۲۳۹,۴۷۲/۶	۴/۴	۴۳,۵۶۵/۰	۶/۹	۱۹۵,۹۰۷/۶	۱۴۰,۶۱۰/۲	صنعت
۱۱/۲	۹,۲۳۶/۸	۴/۴	۱,۶۸۰/۴	۶/۹	۷,۵۵۶/۴	۵,۴۲۳/۵	معدن
۱۱/۹	۸۰,۳۶۳/۸	۲/۸	۹,۴۹۶/۲	۹/۱	۷۰,۸۶۷/۶	۴۵,۷۹۸/۷	ساختمان
۷/۵	۹,۷۴۹/۴	۲/۲	۹۴۶/۵	۵/۴	۸,۸۰۲/۹	۶,۷۷۹/۱	آب و برق
۹	۷۷۶,۸۸۳/۳	۲/۸	۹۵,۰۴۷/۲	۶/۲	۶۸۱,۶۳۶/۱	۵۰۴,۷۹۰/۸	ارزش افزوده بخش خدمات
۱۱	۱۳۶,۰۴۹/۹	۴/۳	۲۴,۳۵۹/۰	۶/۷	۱۱۱,۶۹۰/۹	۸۰,۷۳۹/۰	حمل و نقل، انبارداری
۱۸	۲۶,۳۶۷/۴	۷/۹	۷,۶۹۲/۵	۱۰/۱	۱۸,۶۷۴/۹	۱۱,۵۲۵/۴	ارتباطات
۱۱/۰	۲۵۶,۲۶۸	۳/۳	۳۶,۲۹۵/۸	۷/۶	۲۱۹,۹۷۲/۲	۱۵۲,۲۶۰/۶	بازرگانی، رستوران و هتلداری
۳/۴	۱۳۷,۷۸۳/۶	۱/۱	۷,۴۴۷/۴	۲/۲	۱۳۰,۳۳۶/۲	۱۱۶,۸۴۲/۷	خدمات عمومی و اجتماعی
۹	۲۲۰,۲۱۴/۴	۲/۰	۱۹,۲۵۲/۵	۷/۰	۲۰۰,۹۶۱/۹	۱۴۳,۴۲۳/۱	خدمات مالی، پولی و مستغلات
۸	۱,۵۴۴,۲۹۰/۲	۲/۵	۱۷۰,۶۵۱/۷	۵/۵	۱,۳۷۳,۶۳۸/۵	۱,۰۵۱,۰۱۸/۰	تولید ناخالص داخلی

مأخذ: قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.

توضیح: لازم به ذکر است که در بخش هفتم قانون برنامه چهارم توسعه، جدول فوق‌الذکر تحت عنوان جدول (۲-۲) ارائه شده است.

ماده (۳۷)

دولت موظف است در جهت ایجاد فضا و بسترهای مناسب برای تقویت و تحکیم رقابت‌پذیری و افزایش بهره‌وری نیروی کار، متوسط سالیانه سه‌ونیم درصد (۳/۵٪) و رشد صادرات غیرنفتی، متوسط سالیانه ده‌وهفت‌دهم درصد (۱۰/۷٪) و ارتقای سهم صادرات کالاهای با فناوری پیشرفته در صادرات غیرنفتی از دو درصد (۲٪) به ۶ درصد (۶٪)، اقدام‌های ذیل را به‌عمل آورد:

الف) نظام‌های قانونی، حقوقی، اقتصادی، بازرگانی و فنی مناسب را در جهت تقویت رقابت‌پذیری اقتصاد فراهم نماید.

ب) از تولید کالاها و خدمات در عرصه‌های نوین و پیشتاز فناوری در کشور از طریق اختصاص بخشی از تقاضای دولت به خرید این تولیدات حمایت به‌عمل آورد.

ج) زمینه مشارکت تشکلهای قانونی غیردولتی صنفی- تخصصی بخش‌های مختلف را در برنامه‌ریزی و سیاستگذاری‌های مربوطه ایجاد نماید.

د) خدمات بازرگانی، فنی، مالی، بانکی و بیمه‌ای پیشرفته را توسعه داده و یا ایجاد نماید. در این قسمت قبل از ارزیابی شاخص‌های عملکرد بخش صنعت ضروری است عملکرد ماده (۲۱) قانون برنامه چهارم در خصوص تدوین استراتژی توسعه صنعتی مورد تأکید قرار گیرد. به همین دلیل به اختصار به موضوع استراتژی و عملکرد دولت در این خصوص پرداخته می‌شود. استراتژی توسعه صنعتی به مجموعه‌ای از جهت‌گیری‌های بلندمدت دولت اطلاق می‌شود که در بُعد خارجی چارچوب و نحوه ارتباط صنعت کشور با اقتصاد جهانی را تعریف می‌کند و در بُعد داخلی نیز به‌طور غیرمستقیم بر اختصاص منابع بین صنایع و یا گروه‌های صاحب‌نفوذ جامعه اثر می‌گذارد. سیاست صنعتی در لایه‌ای پایین‌تر از استراتژی توسعه صنعتی در واقع ابزار، بودجه، ملزومات و تاکتیک‌های اجرایی طی مسیر را مشخص می‌سازد. شکست بازار یکی از دلایل بارز دخالت دولت در اقتصاد است و از آنجا که در اقتصادهای درحال گذار، عملکرد بازار ضعیف است و وضعیت کارکرد بازارها نیز باعث شده است که در موارد شکست بازار، قیمت‌ها از انعکاس هزینه فرصت واقعی منابع ناتوان بمانند، به همین دلیل ضرورت مداخله دولت در امور صنعتی و تدوین استراتژی توسعه صنعتی الزامی می‌شود.

در قانون برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) جایگاه قانونی تدوین استراتژی توسعه صنعتی به ماده (۲۱) این قانون برمی‌گردد. به‌طوری که طبق این ماده و تبصره بند «ج» ماده (۷۲) این قانون، دولت باید این سند راهبردی توسعه بخش را در چارچوب تحقق اهداف سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور تهیه و پس از تصویب هیئت وزیران و در حسب مورد با تصویب مجلس شورای اسلامی،

مبنای تنظیم عملیات اجرایی برنامه چهارم توسعه قرار می‌داد که عملاً این امر مهم صورت نگرفته است. به عبارت دیگر هرچند در سال ۱۳۸۵ «سند راهبرد توسعه صنعتی کشور» تهیه شد، اما نه به تصویب نهایی رسید و نه به اجرا گذاشته شد. بررسی عملکرد و جهت‌گیری‌های بخش صنعت کشور طی سال‌های برنامه چهارم توسعه گویای این مسئله است که توسعه بخش مبتنی بر استراتژی مشخص و به تبع آن سیاست صنعتی خاصی نبوده است و وزارت صنایع و معادن به عنوان متولی تدوین استراتژی و اجرای سیاست‌های صنعتی با دستور کار قرار دادن طرح آمایش صنعتی و معدنی (۱۳۸۷-۱۳۹۰) بیشتر به دنبال برنامه‌ریزی صنعتی بوده و از سیاست یا راهبرد خاصی پیروی نکرده است.

بنابراین به رغم تأکيدات قانون برنامه چهارم توسعه مبنی بر تدوین استراتژی توسعه صنعتی، به دلیل اجرایی نشدن موضوع تدوین استراتژی، در حال حاضر مهمترین چالش جدی پیش روی بخش صنعت کشور، فقدان استراتژی جامع توسعه صنعتی به منظور دستیابی به اهداف اسناد بالادستی به خصوص اهداف سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور است. به همین دلیل با توجه به ضرورت امر، موضوع تدوین استراتژی توسعه صنعتی مجدداً در قانون برنامه پنجم توسعه و در قالب ماده (۱۵۰) مورد تأکید و تصریح قرار گرفته است.

فصل دوم - ارزیابی و تحلیل شاخص‌های عملکرد بخش صنعت در سال ۱۳۸۹ و تحلیل تطبیقی سال‌های برنامه چهارم توسعه کشور

۲-۱. مقدمه

در این فصل به منظور ارزیابی عملکرد بخش صنعت در سال ۱۳۸۹ و تحلیل تطبیقی سال‌های برنامه چهارم توسعه، تحول شاخص‌های عمده بخش از قبیل نرخ رشد ارزش‌افزوده بخش صنعت، تحول مقدار تولید محصولات منتخب، تحول اشتغال در بخش صنعت، نرخ رشد بهره‌وری نیروی کار و سرمایه در بخش صنعت و تحول در صادرات صنعتی برای سال ۱۳۸۹ و سال‌های برنامه چهارم توسعه مورد برآورد قرار گرفته و نتایج به دست آمده با اهداف کمی برنامه چهارم توسعه، مقایسه و تحلیل تطبیقی می‌شود.

۲-۲. نرخ رشد ارزش‌افزوده بخش صنعت در دوره مورد بررسی

متوسط نرخ رشد ارزش‌افزوده بخش صنعت طی برنامه چهارم توسعه، معادل ۱۱/۲ درصد پیش‌بینی شده، که بالاترین نرخ رشد در میان بخش‌های اقتصادی کشور است. طبق اهداف کمی برنامه چهارم توسعه در زمینه بخش صنعت، ارزش‌افزوده صنعت به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶ از

۷۱۶۷۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۳ می‌باید به ۱۲۲۰۶۰/۹ میلیارد ریال در پایان برنامه یعنی سال ۱۳۸۸ برسد (جدول ۲).

جدول ۲. تولید ناخالص داخلی و ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی در برنامه چهارم توسعه

(میلیارد ریال)

به قیمت ثابت در سال ۱۳۷۶

عنوان	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	رشد متوسط (درصد)
ارزش افزوده بخش کشاورزی	۶۰,۸۶۱/۸	۶۴,۴۸۹/۱	۶۸,۲۷۵/۴	۷۲,۵۳۸/۱	۷۷,۴۷۹/۲	۸۳,۳۸۵/۹	۶/۵
ارزش افزوده بخش نفت	۱۱۵,۱۶۸/۴	۱۱۸,۱۹۱/۸	۱۲۱,۳۹۲/۳	۱۲۴,۸۸۲/۴	۱۲۸,۸۹۲/۰	۱۳۳,۵۱۱/۷	۳
ارزش افزوده بخش صنایع و معادن	۱۰۲,۳۸۵/۷	۱۱۳,۰۹۷/۶	۱۲۵,۲۸۷/۳	۱۳۹,۱۱۱/۸	۱۵۵,۱۱۷/۳	۱۷۴,۳۵۷/۱	۱۱/۲
صنعت	۷۱,۶۷۰/۰	۷۹,۱۶۸/۳	۸۷,۷۰۱/۲	۹۷,۳۷۸/۲	۱۰۸,۵۸۲/۱	۱۲۲,۰۶۰/۹	۱۱/۲
معادن	۲,۷۶۴/۴	۳,۰۵۳/۷	۳,۳۸۲/۸	۳,۷۵۶/۰	۴,۱۸۸/۲	۴,۷۰۸/۱	۱۱/۲
ساختمان	۲۳,۳۴۳/۹	۲۵,۸۹۹/۳	۲۸,۹۴۱/۴	۳۲,۲۷۳/۹	۳۶,۲۱۹/۹	۴۰,۹۶۲/۰	۱۱/۹
آب، برق و گاز	۴,۶۰۷/۳	۴,۹۷۶/۳	۵,۲۶۲/۱	۵,۷۰۲/۶	۶,۱۲۷/۱	۶,۶۲۶/۱	۷/۵
ارزش افزوده بخش خدمات	۲۵۷,۲۹۵/۵	۲۷۷,۹۶۸/۲	۳۰۱,۲۴۹/۳	۳۲۷,۷۳۵/۹	۳۵۸,۵۷۸/۳	۳۹۵,۸۴۹/۸	۹
بازرگانی، رستوران و هتلداری	۷۷,۶۰۸/۳	۸۵,۴۷۶/۶	۹۴,۴۰۵/۱	۱۰۴,۶۳۰/۵	۱۱۶,۵۸۳/۲	۱۳۰,۶۲۱/۶	۱۱
حمل و نقل و انبارداری	۴۱,۱۵۳/۲	۴۵,۳۱۷/۷	۵۰,۰۴۳/۱	۵۵,۴۵۴/۵	۶۱,۷۷۹/۹	۶۹,۳۴۵/۶	۱۱
ارتباطات	۵,۸۷۴/۶	۶,۸۴۶/۴	۷,۹۶۱/۴	۹,۲۵۰/۸	۱۰,۷۶۶/۰	۱۳,۴۳۹/۷	۱۸
مؤسسات پولی و مالی	۷۳,۱۰۳/۸	۷۸,۹۷۰/۵	۸۵,۵۷۷/۲	۹۳,۰۹۳/۲	۱۰۱,۸۴۵/۱	۱۱۲,۲۲۹/۲	۹
خدمات عمومی	۴۶,۴۳۲/۵	۴۶,۶۳۵/۰	۴۶,۷۱۷/۲	۴۶,۶۶۴/۸	۴۶,۵۰۵/۰	۴۶,۲۰۳/۸	-۱
خدمات اجتماعی و شخصی	۱۳,۱۲۳/۱	۱۴,۷۲۲/۱	۱۶,۵۴۵/۳	۱۸,۶۴۲/۱	۲۱,۰۹۹/۰	۲۴,۰۲۵/۵	۱۲/۹
تولید ناخالص داخلی	۵۳۵,۷۱۱/۴	۵۷۳,۷۴۶/۷	۶۱۶,۲۰۴/۳	۶۶۴,۲۶۸/۲	۷۲۰,۰۶۶/۸	۷۸۷,۱۳۵/۸	۸

مأخذ: قانون برنامه چهارم توسعه، بخش هفتم، جداول کمی برنامه، ۱۳۸۴، ص ۲۰۵.

در برنامه چهارم توسعه در خصوص شاخص سهم صنعت در تولید ناخالص داخلی پیش‌بینی شد که با متوسط نرخ رشد سالیانه ۳ درصد، می‌باید از ۱۸ درصد در سال ۱۳۸۳ به ۲۰/۹ درصد در سال ۱۳۸۸ افزایش یابد (جدول ۳).

جدول ۳. اهداف کمی برنامه چهارم توسعه در زمینه ارزش افزوده و سهم بخش صنعت در تولید ناخالص داخلی

عنوان	واحد	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	متوسط نرخ رشد (درصد)
ارزش افزوده صنعت به قیمت ثابت ۱۳۷۶	میلیارد ریال (درصد)	۷۱,۶۷۰	۷۹,۱۶۸/۳	۸۷,۷۰۱/۲	۹۷,۳۷۸/۲	۱۰۸,۵۸۲/۱	۱۲۲,۰۶۰/۹	۱۱/۲ (۱۲/۴)
سهم صنعت در تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت	درصد	۱۸	۱۸/۶ (۳/۳)	۱۹/۲ (۳/۲)	۱۹/۸ (۳/۱)	۲۰/۳ (۲/۵)	۲۰/۹ (۲/۹)	۳

مأخذ: قانون برنامه چهارم توسعه، مجموعه اسناد ملی توسعه، جلد چهارم، ص ۱۵۲.

برآورد رشد ارزش افزوده بخش صنعت در سال‌های برنامه چهارم توسعه بیانگر این است که متوسط نرخ رشد بخش صنعت در این دوره به‌طور متوسط سالیانه حدود ۶/۵ درصد بوده است که نسبت به هدف برنامه (۱۱/۲ درصد) فقط حدود ۵۸ درصد از هدف برنامه در زمینه نرخ رشد بخش صنعت تحقق یافته است. کاهش نرخ رشد بخش صنعت در سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ به‌ترتیب به ۰/۷ و ۲/۳ درصد می‌تواند از دلایل عمده شکاف بین عملکرد بخش و هدف برنامه باشد. برآورد نرخ رشد بخش صنعت در سال ۱۳۸۹ براساس آمار مقدماتی حساب‌های ملی، معادل ۱۰ درصد است که عملکرد بالایی را نسبت به سال‌های قبل نشان می‌دهد. همچنین سهم صنعت در تولید ناخالص داخلی در این سال به بیش از ۲۰ درصد رسیده که تاکنون سابقه نداشته است و نقطه عطفی برای جایگاه بخش صنعت در اقتصاد کشور محسوب می‌شود. با توجه به اینکه دستیابی بخش صنعت به سهم ۲۵ درصدی در اقتصاد کشور، یکی از شاخص‌های حداقلی برای قرار گرفتن در زمره کشورهای پیشرفته صنعتی به حساب می‌آید، می‌توان امیدوار بود اقتصاد ایران با این روند کنونی بخش صنعت، در سال‌های برنامه پنجم توسعه به این مهم دست یابد.

برآورد سهم صنعت در تولید ناخالص داخلی (GDP) طی سال‌های برنامه نشان می‌دهد که متوسط سهم صنعت در تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت، ۱۹/۳ درصد است که نسبت به متوسط هدف برنامه معادل ۱۹/۷۶ درصد، بیش از ۹۷ درصد عملکرد داشته است (جدول ۴). در بیان عملکرد سهم صنعت در تولید ناخالص داخلی باید با احتیاط رفتار کرد و به این نکته اساسی توجه داشت که هدف پیش‌بینی شده در برنامه با فرض دستیابی به متوسط رشد سالیانه ۸ درصد تولید ناخالص داخلی تعیین شده است. به‌عبارت دیگر با توجه به متوسط عملکرد رشد اقتصادی در برنامه چهارم توسعه، معادل ۴/۴ درصد، میزان تحقق هدف برنامه در زمینه رشد اقتصادی، تقریباً ۵۵ درصد خواهد شد. بنابراین تحقق تقریباً ۱۰۰ درصد هدف برنامه در زمینه سهم صنعت در تولید ناخالص داخلی را باید نسبت به عملکرد پایین رشد اقتصادی در سال‌های برنامه سنجید. به‌عبارت دیگر بخشی از این درصد تحقق مدیون نرخ رشد ۴/۴ درصدی تولید ناخالص داخلی در مقایسه با هدف پیش‌بینی شده در برنامه یعنی ۸ درصد است.

جدول ۴. برآورد ارزش افزوده و رشد صنعت کشور طی دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹

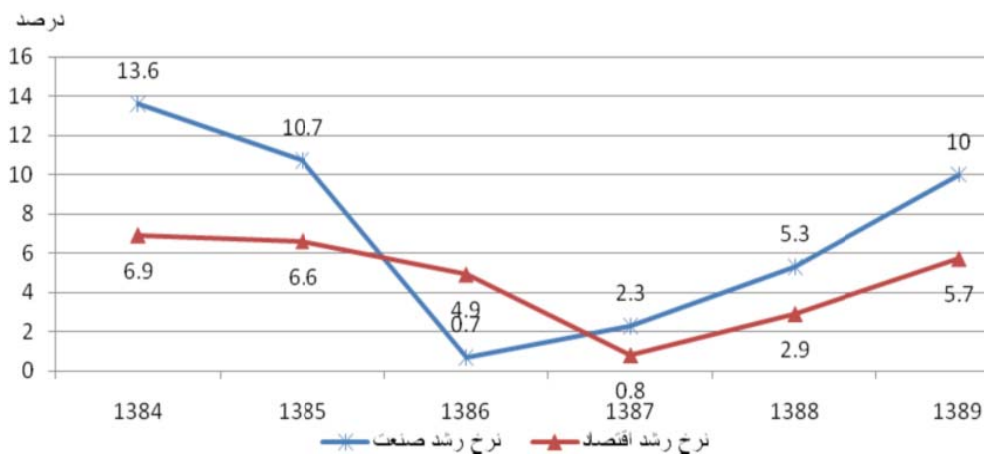
۱۳۸۹	میانگین برنامه چهارم توسعه	سال‌های برنامه چهارم توسعه					واحد	عنوان
		۱۳۸۸	*۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		
۱۱۰,۴۲۲	۹۲,۹۶۱/۶	۱۰۰,۳۵۷	۹۵,۳۲۳	۹۳,۱۲۸	۹۲,۴۸۵	۸۳,۵۱۵	میلیارد ریال	ارزش افزوده صنعت به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶
۱۰	۶/۵	۵/۳	۲/۳	۰/۷	۱۰/۷	۱۳/۶	درصد	رشد سالیانه صنعت
۵۳۹,۲۱۹	۴۸۰,۶۱۸	۵۰۹,۸۹۵	۴۹۵,۲۶۶	۴۹۱,۰۹۹	۴۶۷,۹۳۰	۴۳۸,۹۰۰	میلیارد ریال	تولید ناخالص داخلی (GDP) به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶
۵/۷	۴/۴	۲/۹	-/۸	۴/۹	۶/۶	۶/۹	درصد	رشد سالیانه GDP به قیمت پایه
۲۰/۵	۱۹/۳	۱۹/۷	۱۹/۲	۱۸/۹	۱۹/۷	۱۹	درصد	سهم صنعت در GDP به قیمت پایه
۴	۲	۲/۶	۱/۶	-۴	۳/۷	۶/۱	درصد	رشد سالیانه سهم صنعت در GDP به قیمت پایه

مآخذ: بانک مرکزی، خلاصه تحولات اقتصادی کشور طی سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۸۹ و محاسبات تحقیق.

* ارقام ارزش افزوده صنعت و تولید ناخالص داخلی برای سال‌های ۱۳۸۷، ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ مقدماتی است.

بررسی روند نرخ رشد صنعت و اقتصاد کشور طی سال‌های برنامه چهارم توسعه و سال ۱۳۸۹ نشان می‌دهد رشد اقتصاد تا حدود زیادی متأثر از رشد بخش صنعت کشور است که با توجه به سهم بیش از ۲۰ درصدی ارزش افزوده صنعت در تولید ناخالص داخلی امری میرهن به نظر می‌رسد (نمودار ۱). همان‌گونه که در نمودار زیر قابل مشاهده است آثار کاهش شدید نرخ رشد بخش صنعت در سال ۱۳۸۶ با وقفه‌ای یکساله در اقتصاد کشور (در سال ۱۳۸۷) ظاهر شده است که این امر می‌تواند به دلیل کثرت حلقه‌های ارتباطی بخش صنعت با دیگر بخش‌های اقتصاد کشور و رکود در آن بخش‌ها باشد. در مطالعه روند نرخ رشد بخش صنعت چیزی که بیش از همه به چشم می‌خورد، رشد پایین بخش صنعت در سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ است. براساس گزارش بانک مرکزی در خلاصه تحولات اقتصادی کشور، رشد پایین بخش صنعت در سال‌های مذکور می‌تواند پیامدهای رکود جهانی و همچنین رکود حاکم بر ساخت و ساز واحدهای مسکونی در کشور باشد. در نهایت باید گفت وضعیت ارزش افزوده بخش صنعت طی سال‌های اخیر بهبود یافته و روند آن به خصوص از سال ۱۳۸۶ به بعد صعودی و رو به رشد بوده است.

نمودار ۱. روند نرخ رشد بخش صنعت و اقتصاد کشور در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹

مأخذ: محاسبات تحقیق.

در تحلیل رشد پایین بخش صنعت در سال‌های ۱۳۸۶ (۰/۷ درصد) و ۱۳۸۷ (۲/۳ درصد) و به تبع آن رشد پایین اقتصاد کشور به خصوص در سال ۱۳۸۷ (۰/۸ درصد) لازم است مروری گذرا بر وضعیت اقتصاد جهانی در این سال‌ها داشته و آثار تحمیلی آن بر صنعت و اقتصاد ایران مورد بررسی و واکاوی قرار گیرد.

رشد اقتصاد جهانی در سال ۲۰۰۷ در نتیجه بروز بحران مالی کاهش یافت. شدت این بحران در کشورهای پیشرفته به ویژه آمریکا که در آن بحران بازار مسکن بر وخامت بازار مالی افزوده بود، بیشتر بود. رشد اقتصادی جهان در سال ۲۰۰۷ به ۴/۹ درصد رسید که در مقایسه با عملکرد سال قبل (۵ درصد) اندکی کاهش داشت. در این سال رشد اقتصادی کشورهای پیشرفته به ۲/۷ درصد رسید که در مقایسه با سال قبل ۰/۳ واحد درصد کاهش داشت. در عین حال اقتصادهای نوظهور و در حال توسعه از بحران یاد شده اثرپذیری کمی داشتند و کماکان به رشد بالای خود در این سال ادامه دادند. رشد اقتصادی گروه کشورهای مذکور در سال ۲۰۰۷ به ۷/۹ درصد بالغ گردید. در این میان چین و هند به عنوان کشورهای پیشرو در زمینه رشد اقتصادی به ترتیب رشدهای ۱۱/۴ و ۹/۲ درصدی را تجربه کردند. نرخ تورم جهانی که در سال‌های اخیر افزایش یافته بود، در نتیجه افزایش قیمت مواد غذایی و انرژی تقویت گردید. افزایش قیمت مواد خام عمدتاً ناشی از افزایش تقاضای اقتصادهای نوظهور و پاسخگویی ضعیف کشورهای عرضه‌کننده به این افزایش تقاضا بود. البته عملکرد بازارهای مالی و افزایش معاملات کاغذی و سفته‌بازی بر روی مواد خام نیز در افزایش قیمت آنها بی‌تأثیر نبود. در عین حال، افزایش قیمت‌ها در اقتصادهای نوظهور در مقایسه با کشورهای پیشرفته شدیدتر بود که این امر بیشتر ناشی از رشد بالای تقاضای داخلی و

نیز سهم بالاتر انرژی و مواد غذایی در سبد مصرفی این کشورها بود.

تجارت جهانی کالاها و خدمات در سال ۲۰۰۷ از رشد ۶/۸ درصدی برخوردار بود که از رشد مشابه در سال قبل، ۲/۴ واحد درصد کمتر بود. کاهش رشد تجارت جهانی در سال ۲۰۰۷ عمدتاً به دلیل کاهش رشد اقتصادی کشورهای توسعه یافته به ویژه آمریکا و سخت تر شدن شرایط اعتباری در نتیجه بروز بحران مالی بود. رشد اقتصادی منطقه خاورمیانه و آسیای مرکزی در سال ۲۰۰۷ در سایه رشد پایدار اقتصاد جهانی، افزایش قیمت نفت و سایر مواد خام و نیز تقویت بنیان های ساختاری در سطح بالایی تأمین شد. رشد تولید ناخالص داخلی واقعی منطقه در سال ۲۰۰۷ معادل ۶/۴ درصد برآورد شد که در مقایسه با عملکرد سال قبل (۶/۶ درصد) اندکی کاهش داشت. نرخ تورم کشورهای منطقه خاورمیانه در نتیجه افزایش جهانی قیمت انرژی و مواد غذایی، افزایش تقاضای داخلی و محدودیت ظرفیت تولید (به ویژه در بخش مسکن) افزایش یافت. افزایش تقاضای داخلی بیشتر ناشی از به کارگیری سیاست های اقتصادی انبساطی و افزایش شدید سرمایه گذاری بخش خصوصی بود. علاوه بر این، تضعیف دلار به افزایش قیمت ها در کشورهای که پول آنها به دلار تثبیت شده، کمک کرد.

اقتصاد ایران در سال ۱۳۸۶ دوره نسبتاً آرام و باثباتی را طی کرد. از جنبه مدیریت اقتصاد داخلی، شتابگیری نسبی تورم و افزایش قیمت ها پدیده های ملموس و قابل پیش بینی برای اقتصاد کشور بود. در سال ۱۳۸۶ بخش خارجی اقتصاد در نتیجه تحولات مثبت بازار جهانی نفت خام و روند رو به تزاید صادرات غیرنفتی از عملکرد مثبتی برخوردار بود. از دیگر تحولات اقتصاد ایران در سال ۱۳۸۶ می توان به تجدیدنظر دولت در برخی سیاست های انبساطی قبلی و در نتیجه جابجایی منابع اصلی تغذیه رشد نقدینگی اشاره کرد.

در عین حال، تشدید تحریم نهادها و کارگزاران ایرانی از بابت دسترسی به ابزارهای متعارف مالی و بانکی بین المللی، سبب شد روند تأمین مالی خارجی کندتر شود، هزینه واردات افزایش یابد و تکیه بر منابع داخلی برای تأمین مالی واردات افزون تر شود. در نتیجه عوامل مذکور، بر شدت کسری حساب سرمایه و مالی کشور در این سال افزوده شد و بخشی از درآمدهای ارزی کشور صرف تأمین نیازهای وارداتی به صورت نقد گردید.

اقتصاد جهان در سال ۲۰۰۸ با تعمیق بحران مالی و کاهش شدید فعالیت های اقتصادی روبرو بود. با اینکه به نظر می رسد اقتصاد آمریکا بیشترین زیان را از فشارهای مالی و رکود ادامه دار بخش مسکن متحمل شده است، کشورهای اروپای غربی و اقتصادهای صنعتی آسیا نیز به علت کاهش حجم تجارت جهانی و همچنین افزایش مشکلات در بخش های مالی و مسکن خود، صدمات زیادی را متحمل شدند. سال ۲۰۰۸ یکی از نقاط عطف اقتصاد جهانی در چند دهه اخیر بود. در شرایطی که دوره

طولانی تورم و رونق مستمر به یکی از نگرانی‌های مجامع علمی و مدیریتی اقتصاد جهانی تبدیل شده بود، نشانه‌های یکی از شدیدترین و گسترده‌ترین بحران‌های اقتصادی دهه‌های اخیر پدیدار شد که طی آن، نه تنها آثار تورم بالا و مستمر از اقتصاد جهانی زدوده شد، بلکه سایه رکودی شدید و فراگیر را نیز بر اقتصاد اغلب کشورها گستراند. در سطح جهان، بحران مالی موجب رکود گسترده، کاهش رشد اقتصادی و افزایش بیکاری در اقتصادهای باز شد. کاهش شدید حجم و کارآیی بازار اوراق تجاری شرکت‌ها، کاهش نسبت کفایت سرمایه مؤسسات مالی و در نتیجه ورشکستگی تعدادی از آنها، ناترازی صورت‌های مالی صندوق‌های بازنشستگی و کاهش امید به آینده سرمایه‌گذاران نهادی به دلیل کاهش سودآوری و حتی زیان‌دهی بانک‌ها و شرکت‌ها، افت فروش صنایع مصرفی و بادوام به دلیل کاهش دسترسی به اعتبارات، آسیب دیدن کارگزاران خرد و تشدید فشار بر بنگاه‌های تولیدی نیز از دیگر آثار بحران بود که به‌طور وسیعی مشاهده شد.^۱

اقتصاد ایران نیز از شرایط دشوار مالی جهان در امان نماند. اگرچه برخی تحلیل‌های خوش‌بینانه میزان آسیب‌پذیری اقتصاد کشور از آثار دور اول بحران یعنی سقوط اولیه بازار سرمایه و بورس‌های بین‌المللی را ناچیز می‌پنداشت، لکن گسترش دامنه و شدت بحران سبب شد اقتصاد کشور به‌طور معناداری از بحران تأثیر پذیرد. ارتباط ضعیف نهادهای مالی و بازار سرمایه کشور با بازارهای هم‌تراز بین‌المللی سبب مصون ماندن نسبی برخی شاخص‌های عملکردی شد، لکن وابستگی شدید درآمدهای ارزی کشور به قیمت جهانی نفت، سبب تغییر روند اجزای اصلی ترازپرداخت‌ها در نیمه دوم سال گردید. اولین و تأثیرگذارترین مجرای سرایت بحران به اقتصاد ایران، کاهش قیمت نفت و افزایش دامنه نوسان آن بود. با کاهش قیمت و به دنبال آن حجم تولید نفت خام، عواید ارزی کشور کاهش یافت. در این شرایط، انتظار می‌رفت صادرات غیرنفتی به‌ویژه صادرات فرآورده‌های شیمیایی و پتروشیمی کاهش یابد که آمارها نیز مؤید تحقق چنین وضعیتی است. بنابراین در سال ۱۳۸۷، پیامدهای رکود جهانی و همچنین رکود حاکم بر ساخت‌وساز واحدهای مسکونی در کشور، فعالیت‌های بخش صنعت و معدن را تحت تأثیر قرار داد.

لازم به‌ذکر است که مهمترین مشکل صنایع کشور در بُعد ارزش‌افزوده و به‌تبع آن صادرات و رقابت‌پذیری به ساختار نامتناسب بخش صنعت کشور و عدم تناسب منطقی بین تعداد بنگاه‌های کوچک، متوسط و بزرگ، پایین بودن خروجی صنایع متوسط به‌عنوان حلقه رابط بین صنایع کوچک و بزرگ، پایین بودن سهم ارزش‌افزوده و ظرفیت صنایع کوچک، رقابت ناسالم و محدودیت و کوچک بودن بازارهای داخلی برمی‌گردد که معمولاً در فقدان رویکردهای سیستمی در امر توسعه

۱. بانک مرکزی، خلاصه تحولات اقتصادی سال‌های مختلف.

صنعتی کشور و تمرکز بیش از حد سیاست‌های دولت به صنایع کوچک طی سال‌های اخیر بدون اهمیت جدی به شکل‌گیری شبکه‌ها و خوشه‌های صنعتی، ریشه دارد.

در قانون برنامه چهارم توسعه در بند «ج» ماده (۲۱)، موضوع اصلاح و تقویت نهادهای پشتیبانی‌کننده توسعه کارآفرینی و صنایع کوچک و متوسط مطرح شده است و در بند «الف» ماده (۳۹) نیز، دولت موظف شده بود اصلاح ساختار و ساماندهی مناسب بنگاه‌های اقتصادی و تقویت رقابت‌پذیری آنها را از طریق زیر اصلاح نماید:

۱. حمایت از ایجاد پیوند مناسب بین بنگاه‌های کوچک، متوسط و بزرگ (اعطای کمک‌های هدفمند)، توسعه شبکه‌ها، خوشه‌ها و زنجیره‌ها و انجام تمهیدات لازم برای تقویت توان فنی، مهندسی، تخصصی، تحقیق و توسعه و بازاریابی در بنگاه‌های کوچک و متوسط و توسعه مراکز اطلاع‌رسانی و تجارت الکترونیک برای آنها.

۲. رفع مشکلات و موانع رشد و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط و کمک به بلوغ و تبدیل آنها به بنگاه‌های بزرگ و رقابت‌پذیر و اصلاح ساختار قطبی کنونی.

براساس گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۸^۱، مهمترین اقدامات انجام شده توسط دولت درخصوص بند «ج» ماده (۲۱) و بند «الف» ماده (۳۹) طی سال‌های برنامه چهارم توسعه؛ تهیه نقشه کشوری خوشه‌های صنعتی و پیاده‌سازی ۳۶ خوشه صنعتی بوده و در زمینه رفع مشکلات و موانع رشد و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط و کمک به بلوغ و تبدیل آنها به بنگاه‌های بزرگ و رقابت‌پذیر و اصلاح ساختار قطبی کنونی اقدام اجرایی خاصی صورت نگرفته است. همچنین اعطای ۱۲۴/۳ میلیارد ریال تسهیلات و یارانه نرخ سود و کارمزد از محل طرح کمک‌های فنی و اعتباری، افزایش تعداد شهرک‌ها و نواحی مصوب به ۸۴۷، ایجاد ۷ شهرک فناوری صنعتی، ایجاد ۲۲ مرکز خدمات فناوری و کسب‌وکار و ۳ مجتمع فناوری اطلاعات و خدمات نرم‌افزاری برای اصلاح و تقویت توان فنی و مهندسی، تقویت نهادهای پشتیبانی‌کننده توسعه کارآفرینی و صنایع کوچک و متوسط از جمله مهمترین این اقدامات بود.

بنابراین به‌رغم اقدامات انجام شده طی سال‌های برنامه، درخصوص رفع مشکلات و موانع رشد و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط و کمک به بلوغ و تبدیل آنها به بنگاه‌های بزرگ و رقابت‌پذیر و اصلاح ساختار قطبی کنونی عملکردی مشاهده نمی‌شود که این امر می‌تواند به تداوم روند مشکل ساختاری بخش صنعت از قبیل پایین بودن خروجی صنایع متوسط به‌عنوان حلقه رابط بین صنایع کوچک و بزرگ، پایین بودن سهم ارزش‌افزوده و ظرفیت صنایع کوچک بیانجامد.

۱. معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور، گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۸ و نظارت بر عملکرد پنج‌ساله برنامه چهارم توسعه، جلد سوم: حوزه‌های بخشی (۲)، ۱۳۹۰.

همچنین پیاده‌سازی فقط ۳۶ خوشه صنعتی و ایجاد ۲۲ مرکز خدمات فناوری و کسب‌وکار طی دوره پنج‌ساله برنامه؛ با توجه به تعداد صنایع کوچک و متوسط (بیش از ۹۵ درصد بخش صنعت) و وجود ۶۸۲ شهرک صنعتی فعال در کشور و درحال احداث بودن ۲۲۲ شهرک صنعتی، کافی نبوده و نیازمند تقویت و حمایت جدی در سال‌های برنامه پنجم توسعه می‌باشد.

گفتنی است که سیاست‌های بالا در مواد (۸۰) و (۱۵۰) برنامه پنجم توسعه تصویب شده است.

۳-۲. تحول مقدار تولید محصولات منتخب در دوره مورد بررسی

اقدامات مهم و اساسی برنامه چهارم توسعه در زمینه تولید محصولات صنعتی مشتمل بر سه هدف اصلی زیر است:

۱. افزایش مستمر سهم صنایع مبتنی بر فناوری‌های برتر (صنایع نوین) در ترکیب تولیدات صنعتی کشور.
 ۲. درون‌زا کردن توسعه صنایع مبتنی بر مزیت‌های رقابتی طبیعی (مبتنی بر منابع Resource-Based).
 ۳. افزایش تولیدات مبتنی بر مزیت نسبی مانند پتروشیمی و خدمات مهندسی پشتیبان آن، صنایع انرژی‌بر و صنایع پایین‌دستی آنها و صنایع تبدیلی کشاورزی.
- اهداف کمی برنامه چهارم توسعه در زمینه تولید فلزات اساسی مانند فولاد خام و محصولات فولادی، تولید آلومینیم، مس و محصولات پتروشیمی در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵. اهداف کمی برنامه چهارم توسعه در زمینه تولید فلزات اساسی و محصولات پتروشیمی

محصول	واحد	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	متوسط نرخ رشد (درصد)
فولاد خام	میلیون تن	۹	۱۰	۱۱	-	۱۴/۲	۲۴/۵	۲۲/۲
محصولات فولادی	میلیون تن	۱۰/۴	۱۴	۱۶/۵	۱۷/۷	۲۰	۲۱	۱۵/۱
آلومینیم	هزار تن	۲۲۰	۲۳۰	۲۲۰	۲۲۹	۲۸۸	۴۵۶	۱۵/۷
مس کاتد	هزار تن	۱۵۲	۱۸۰	۲۰۴	۲۱۴	۲۴۰	۲۸۵	۱۳/۴
محصولات پتروشیمی	میلیون تن	۱۰	۱۱/۱	۲۱	۲۸	۳۴	۳۹	۳۱/۳

مأخذ: قانون برنامه چهارم توسعه، مجموعه اسناد ملی توسعه، ۱۳۸۵، ص ۱۵۴.

بررسی آمار تولید محصولات منتخب صنعتی و معدنی وزارت صنایع و معادن طی سال‌های مورد بررسی نشان می‌دهد که تعداد کالاهای صنعتی و معدنی گزارش شده در آمار مذکور از سال ۱۳۸۵ برای اولین بار از حدود ۷۳ قلم کالا به حدود ۳۷ قلم کالای منتخب تقلیل یافته است. بدیهی است با کاهش تعداد محصولات منتخب و تغییر چارچوب و ادغام برخی از کالاهای صنعتی، آثار

کالاهای با رشد منفی بر میزان تولید و به تبع آن ارزش افزوده بخش صنعت، حذف خواهد شد. به عنوان نمونه در این سال در صنایع نساجی و پوشاک اقلامی که رشد پایین و منفی داشته‌اند، حذف شده یا وسایل نقلیه موتوری و لوازم خانگی که از اوایل سال ۱۳۸۴ با روند نزولی مواجه بودند در یکدیگر ادغام شده‌اند.

بنابراین با توجه به بدعت به وجود آمده در نحوه ارائه و ترکیب آمار تولید محصولات صنعتی و معدنی از سوی وزارت صنایع و معادن در سال ۱۳۸۵ و ادامه این روند طی سال‌های اخیر، گسستگی در آمار تولید محصولات صنعتی و معدنی ایجاد شده است. به طوری که در سال‌های اخیر از یک طرف امکان رصد آمار تولید بخش و تحلیل مقایسه‌ای آن، به صورت سری زمانی وجود ندارد و از سویی دیگر به دلیل کاهش دامنه اقلام صنعتی و معدنی، آمار تولید محصولات منتخب شفاف نبوده و قابل تعمیم برای کل بخش صنعت و معدن کشور نخواهد بود. به همین دلیل طی سال‌های اخیر از اعتبار و اهمیت آمار تولید وزارت صنایع و معادن در مقوله ارزیابی عملکرد، به شدت کاسته شده است.

بر اساس داده‌های وزارت صنایع و معادن، در سال ۱۳۸۴ تولید اغلب کالاهای منتخب صنعتی با افزایش همراه بود. از میان ۷۳ نوع کالای منتخب صنعتی و معدنی، تولید ۵۶ نوع کالا در گروه‌های مختلف صنعت، دارای رشد بود که از این تعداد ۲۸ قلم بیش از ۱۰ درصد رشد داشته‌اند. همچنین تولید ۱۷ قلم کالا نیز با کاهش تولید مواجه شد که بیشترین کاهش به الیاف فیلامنت نایلون، کولر آبی، انواع مینی‌بوس و اتوبوس به ترتیب به میزان $۴۶/۳$ ، $۴۴/۷$ و $۳۴/۵$ درصد تعلق دارد. تولیدات پتروشیمی با $۴/۶$ درصد افزایش نسبت به سال قبل به $۱۵/۸$ میلیون تن رسید و بر اساس آمار شرکت ملی صنایع پتروشیمی حدود $۷۷/۱$ درصد از ظرفیت اسمی واحدهای پتروشیمی مورد استفاده قرار گرفت. عدم بهره‌برداری کامل از واحدهای جدید پتروشیمی، در کاهش میزان به‌کارگیری از ظرفیت مؤثر بوده است.

در گروه صنایع فلزی و برق و الکترونیک، تولید فولاد خام، محصولات فولادی، شمش آلومینیم و مس کاند به ترتیب از $۶/۸$ ، $۱۵/۸$ ، $۳/۱$ و $۱۶/۷$ درصد رشد نسبت به سال قبل برخوردار بوده است. در این گروه بیشترین کاهش به کولر آبی، تجهیزات مخابراتی و آبگرمکن گازی به ترتیب با نرخ $۴۴/۷$ ، $۳۶/۱$ و $۲۵/۷$ درصد تعلق داشته است (جدول ۶).

لازم به ذکر است که بر مبنای طرح جامع فولاد، در پایان برنامه چهارم توسعه، ظرفیت سالیانه تولید فولاد خام توسط بخش خصوصی و دولتی، ۲۹ میلیون تن پیش‌بینی شده است.

جدول ۶. آمار تولید محصولات منتخب صنایع فلزی و برق الکترونیک در سال ۱۳۸۴

ردیف	محصول	واحد	۱۳۸۳	۱۳۸۴	درصد تغییر ۱۳۸۳ به ۱۳۸۴
۱	فولاد خام	هزار تن	۸,۹۸۹/۶	۹,۶۰۳/۶	۶/۸
۲	محصولات فولادی	هزار تن	۹,۱۳۲/۸	۱۰,۵۸۲/۱	۱۵/۸
۳	شمش آلومینیم	هزار تن	۲۱۲/۱	۲۱۸/۷	۳/۱
۴	مس کاتد	هزار تن	۱۵۲/۵	۱۷۸	۱۶/۷
۵	شمش طلا	کیلوگرم	۱۹۵/۶	۱۹۰/۶	-۲/۶
۶	الکتروود	هزار تن	۶۴/۳	۶۵/۱	۱/۲
۷	سیم و کابل	هزار تن	۱۷/۵	۱۷/۹	۱/۹
۸	کولر آبی	هزار دستگاه	۶۳۱	۳۴۸/۹	-۴۴/۷
۹	ماشین لباسشویی	هزار دستگاه	۳۳۵/۴	۵۱۳/۷	۵۳
۱۰	پیچ و مهره	تن	۶۲۸۰	۶,۶۵۸/۶	۶
۱۱	قوطی غذایی	میلیون عدد	۴۰۸/۱	۷۴۹	۸۳/۵
۱۲	لامپ روشنایی	میلیون عدد	۱۱۱/۹	۱۲۸/۴	۱۴/۷
۱۳	الکتروموتور	هزار عدد	۴,۲۷۹/۲	۴,۸۱۵	۱۲/۵
۱۴	تلویزیون رنگی	هزار دستگاه	۱,۲۷۶	۱,۱۱۰	-۱۳
۱۵	انواع یخچال و فریزر	هزار دستگاه	۷۹۹	۱,۲۴۲/۵	۵۵/۵
۱۶	مانیتور	هزار دستگاه	۸۰۵/۸	۷۲۲/۷	-۱۰/۳
۱۷	آبگرمکن گازی	هزار دستگاه	۶۶۸	۴۹۶/۲	-۲۵/۷
۱۸	بخاری گازی	هزار دستگاه	۴۷۵	۵۰۸/۲	۷
۱۹	تجهیزات مخابراتی	هزار خط	۳,۶۹۸/۹	۲,۳۶۴/۱	-۳۶/۱

مأخذ: وزارت صنایع و معادن، گزارش عملکرد تفصیلی بخش صنعت و معدن، ۱۳۸۴.

در گروه صنایع ماشین‌سازی و نیرو محرکه، تولید انواع تراکتور و موتور کشاورزی که از تجهیزات

مورد نیاز بخش کشاورزی است به ترتیب با ۴۸/۹ و ۳۶ درصد رشد، افزایش قابل توجهی داشت.

در این سال صنایع خودروسازی و موتور محرکه بر حجم تولیدات خود افزودند. تولید

ماشین‌آلات راهسازی، انواع سواری و انواع کامیون و کامیونت نسبت به سال قبل به ترتیب ۳۲، ۱۱/۸ و

۵ درصد افزایش یافت. تولید قطعات خودرو نیز در زمینه تولید گیربکس و موتور بنزینی با ۳۵/۵ و

۳۰/۶ درصد افزایش نسبت به سال قبل، رشد قابل توجهی را نشان می‌دهد؛ اما تولید موتورهای دیزلی

با کاهش مواجه بود. تولید انواع مینی‌بوس و اتوبوس در این سال با ۳۴/۵ درصد کاهش مواجه شد.

کاهش تقاضای مؤثر ناشی از قیمت بالای تولیدات مذکور و کنترل و تثبیت تعرفه خدمات حمل‌ونقل

مسافری از دلایل عمده کاهش تولید اتوبوس و مینی‌بوس به‌شمار می‌رود (جدول ۷).

جدول ۷. آمار تولید محصولات منتخب صنایع ماشین‌سازی و نیرو محرکه در سال ۱۳۸۴

ردیف	محصول	واحد	۱۳۸۳	۱۳۸۴	درصد تغییر ۱۳۸۴ به ۱۳۸۳
۱	انواع خودرو سواری	هزار دستگاه	۸۶۸/۲	۹۷۰/۹	۱۱/۸
۲	انواع مینی‌بوس و اتوبوس	دستگاه	۵,۳۴۴	۳,۵۰۰	-۲۴/۵
۳	انواع کامیون و کامیونت	دستگاه	۳۰,۷۱۵	۳۲,۲۵۴	۵
۴	گیربکس	عدد	۲۸۹,۵۴۶	۳۹۲,۲۱۰	۳۵/۵
۵	موتورهای بنزینی خودرو	دستگاه	۳۰۷,۰۵۷	۴۰۱,۱۶۷	۳۰/۶
۶	موتورهای دیزلی	دستگاه	۱۱,۷۰۳	۱۰,۵۲۹	-۱۰
۷	ماشین‌آلات راهسازی	دستگاه	۱,۶۵۲	۲,۱۸۰	۳۲
۸	ماشین ابزار	دستگاه	۱,۹۰۱	۱,۹۹۵	۴/۹
۹	انواع تراکتور	دستگاه	۱,۷۰۲	۲۵,۳۳۹	۴۸/۹
۱۰	انواع موتور صنعتی	دستگاه	۵,۳۹۱	۴,۷۵۴	-۱۱/۸
۱۱	انواع موتور کشاورزی	دستگاه	۱۷,۴۹۵	۲۳,۷۹۹	۳۶

مأخذ: همان.

در گروه صنایع کانی غیرفلزی، تولید سیمان، شیشه جام و فلوت و ظروف شیشه‌ای به ترتیب ۱/۴، ۷/۸ و ۱۲ درصد نسبت به سال قبل افزایش یافته و تولید بقیه محصولات این گروه، تقریباً ثابت باقیمانده است (جدول ۸).

در سال ۱۳۸۴، خروج سیمان از سبد حمایتی، نحوه قیمتگذاری این کالا و ورود آن به بورس فلزات مطرح و توسط وزارت صنایع و معادن پیگیری شد؛ اما به دلیل نگرانی نسبت به افزایش قیمت آن به‌ویژه در فصول پرمصرف و عدم بهره‌برداری از ظرفیت‌های جدید، قیمتگذاری این کالا همچنان در چارچوب سبد حمایتی تعیین شد.

در گروه صنایع غیرفلزی نیز اغلب محصولات در مقایسه با سال قبل از رشد تولید برخوردار بودند. روغن موتور صنعتی، تولید پودر شوینده، روغن نباتی، انواع دارو و قند و شکر از گروه کالاهای اساسی به ترتیب ۹۹، ۱۵/۵، ۱۶/۴، ۵/۶ و ۳/۸ درصد افزایش نشان می‌دهد (جدول ۹). امکان دسترسی به بازارهای صادراتی جدید نظیر کشورهای همجوار و بهره‌برداری از طرح‌های توسعه کارخانجات در افزایش رشد تولید این گروه مؤثر بوده است.

جدول ۸. آمار تولید محصولات منتخب صنایع کانی غیرفلزی در سال ۱۳۸۴

ردیف	محصول	واحد	۱۳۸۳	۱۳۸۴	درصد تغییر ۱۳۸۴ به ۱۳۸۳
۱	سیمان	هزار تن	۳۲,۱۹۵/۴	۳۲,۶۳۳/۷	۱/۴
۲	کلینکر	هزار تن	۲۹,۷۰۶/۹	۲۹,۸۰۵/۳	-۰/۳
۳	شیشه جام و فلوت	هزار تن	۶۱۹/۷	۶۶۸/۲	۷/۸
۴	کاشی	میلیون مترمربع	۱۲۳/۰	۱۲۳/۹	-۰/۷
۵	چینی بهداشتی	تن	۷۴,۸۴۴	۷۵,۰۱۵	-۰/۲
۶	ظروف چینی و سرامیک	تن	۳۷,۷۳۶	۳۷,۷۶۰	-۰/۱
۷	ظروف شیشه‌ای	هزار تن	۲۹۲/۶	۳۲۷/۷	۱۲

مأخذ: همان.

جدول ۹. آمار تولید محصولات منتخب صنایع غیرفلزی در سال ۱۳۸۴

ردیف	محصول	واحد	۱۳۸۳	۱۳۸۴	درصد تغییر ۱۳۸۴ به ۱۳۸۳
۱	لاستیک خودرو	هزار تن	۲۰۴/۸	۲۰۰/۳	-۲/۲
۲	پودر شوینده	هزار تن	۴۸۶/۸	۵۶۲	۱۵/۵
۳	انواع دارو	میلیون عدد	۲۵,۲۶۸	۲۶,۷۰۰	۵/۶
۴	روغن نباتی	هزار تن	۱,۲۳۶	۱,۴۳۸/۷	۱۶/۴
۵	قند و شکر	هزار تن	۱,۱۹۳/۰	۱,۲۳۸/۸	۳/۸
۶	نوشابه	میلیون لیتر	۲,۱۰۰	۲,۳۰۰	۹/۵
۷	سیگار	میلیون نخ	۲۱,۲۰۰	۲۳,۷۰۰	۱۱/۸
۸	انواع کاغذ	هزار تن	۴۴۴/۷	۴۸۶/۶	۹/۴
۹	کارتن	هزار تن	۳۸۹/۴	۳۷۵/۴	-۳/۶
۱۰	نئوپان	هزار مترمکعب	۵۸۹/۴	۵۸۰/۱	-۱/۶
۱۱	فیبر	هزار مترمکعب	۴۹/۳	۶۳/۵	۲۸/۸
۱۲	L.A.B (کلیل بنزن خطی)	هزار تن	۹۷	۱۰۱/۰	۴/۱
۱۳	D.M.T (دی متیل تر فتالات)	هزار تن	۶۰	۷۳/۲	۲۲
۱۴	سموم دفع آفات نباتی	هزار تن	۳۱/۷	۲۲/۴	-۲۹/۲
۱۵	روغن موتور صنعتی تصفیه اول	هزار تن	۲۷۶/۸	۵۵۱/۴	۹۹
۱۶	دوده	هزار تن	۷۲/۵	۷۱/۱	-۲

مأخذ: همان.

در گروه صنایع نساجی، تولید الیاف اکریلیک بیشترین رشد را به میزان ۶/۲ درصد به خود اختصاص داد و تولید الیاف فیلامنت نایلون نیز با ۴۶/۳ درصد کاهش مواجه بود (جدول ۱۰). بازسازی و نوسازی واحدهای بزرگ نساجی و مشکلات مربوط به تأمین مواد اولیه و رقابت در بازار فروش با توجه به پدیده قاچاق از علل رشد محدود و بعضاً کاهش تولید برخی از محصولات این صنعت بوده است.

جدول ۱۰. آمار تولید محصولات منتخب صنایع نساجی و پوشاک در سال ۱۳۸۴

ردیف	محصول	واحد	۱۳۸۳	۱۳۸۴	درصد تغییر ۱۳۸۴ به ۱۳۸۳
۱	الیاف و تاپس پلی استر	تن	۳۲,۲۵۶	۳۳,۰۹۵	-۰/۵
۲	نخ پلی استر	تن	۱۸,۹۷۸	۱۸,۴۱۷	-۳
۳	الیاف اکریلیک	تن	۴۵,۹۰۸	۴۸,۷۷۵	۶/۲
۴	الیاف فیلامنت نایلون	تن	۱۷,۴۲۲	۹,۳۵۵	-۴۶/۳
۵	نخ پنبه و الیاف مصنوعی	هزار تن	۲۰۰/۴	۲۰۱/۲	-۰/۴
۶	نخ هایبالک	تن	۳۰,۲۸۳	۳۰,۳۸۷	-۰/۳
۷	پارچه از پنبه و الیاف مصنوعی	میلیون مترمربع	۹۴۵/۳	۹۴۷/۷	-۰/۳
۸	پارچه فاستونی	هزار مترمربع	۴۵,۳۸۳	۴۵,۵۴۷/۹	-۰/۴
۹	پتو (مینگ و غیرمینگ)	هزار تخته	۱۱,۳۵۴/۸	۱۱,۴۰۱/۴	-۰/۴
۱۰	موکت نمدی و تافتینگ	میلیون مترمربع	۸۴/۱	۸۴/۵	-۰/۴
۱۱	فرش ماشینی	میلیون مترمربع	۳۹/۵	۳۹/۷	-۰/۴
۱۲	گونی و چتایی پلی پروپیلن	تن	۸۷,۳۷۶	۸۷,۶۶۸	-۰/۳

مأخذ: همان.

در دومین سال برنامه چهارم توسعه، تولید اکثر واحدهای صنعتی با رشد همراه بود. براساس آمار وزارت صنایع و معادن (جدول ۱۱)، در سال ۱۳۸۵ از میان ۳۷ نوع کالای منتخب صنعتی و معدنی، تولید ۲۶ نوع کالا در گروه‌های مختلف صنعتی دارای رشد بود که از این تعداد ۱۶ قلم رشدی بیش از ۱۰ درصد داشته‌اند. تولید فولاد خام، شیشه تخت، سیمان و کاشی که از مصالح تولید ساختمان و مسکن محسوب می‌شوند، به ترتیب ۶/۲، ۱۳/۴، ۸/۲ و ۲۶/۶ درصد نسبت به سال قبل افزایش نشان می‌دهد. زیرمجموعه محصولات فولادی شامل تیرآهن، میلگرد، ورق سرد و کلاف نیز به ترتیب با ۱۱/۷، ۲۶/۷، ۵۵/۴ و ۷/۹ درصد افزایش تولید مواجه بود، اما تولید لوله با ۱۷/۹ درصد کاهش مواجه شد.

در این سال صنایع خودروسازی و موتور محرکه نیز تولید اغلب محصولات خود را افزایش دادند. تولید انواع وانت، خودرو دو دیفرانسیل و انواع سواری نسبت به سال قبل به ترتیب ۲۲/۲، ۲۸/۲ و ۹/۲ درصد افزایش یافت، اما تولید ون با نرخ کاهشی مواجه بود. در بخش تولید قطعات خودرو نیز تولید لاستیک خودرو ۲ درصد رشد داشت.

در گروه صنایع غیرفلزی، اغلب محصولات در مقایسه با سال قبل از رشد تولید برخوردار بودند. تولید انواع دارو، پودر شوینده، روغن نباتی و قندوشکر از گروه کالاهای اساسی به ترتیب ۱۵/۷، ۱۴/۴، ۶/۳ و ۱/۵ درصد افزایش یافته است.

در گروه صنایع نساجی، همانند چند سال اخیر، علیرغم اجرای طرح نوسازی صنایع نساجی

که در سال ۱۳۸۰ به تصویب رسید و طی چهار سال اخیر اجرا شد، رشد تولیدات نساجی بسیار ناچیز یا به شدت منفی بود. در بین محصولات نساجی تنها «الیاف فیلامنت نایلون» از رشدی به میزان ۵/۴ درصد برخوردار شد. «الیاف و تاپس پلی‌استر» و «الیاف اکریلیک» به ترتیب با ۱۶/۳ و ۴۲/۶ درصد کاهش رشد مواجه بودند. طبق گزارش وزارت صنایع و معادن، در سال مورد بررسی تولید ۱۱ کالای صنعتی از ۳۷ نوع کالای صنعتی و معدنی با کاهش مواجه بوده است.

جدول ۱۱. آمار تولید محصولات منتخب صنعتی طی سه سال اول برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۶)

محصول	واحد	۱۳۸۴	درصد تغییرات نسبت به ۱۳۸۳	۱۳۸۵	درصد تغییرات نسبت به ۱۳۸۴	۱۳۸۶	درصد تغییرات نسبت ۱۳۸۶ ۱۳۸۵
فولاد خام*	هزار تن	۹,۶۰۳/۶	۶/۸	۹,۹۸۹/۵	۴	۱۰,۲۹۸/۲	۳
محصولات فولادی	هزار تن	۱۰,۵۸۲/۱	۱۵/۸	۱۳,۰۷۲/۵	۲۳/۵	۱۴,۳۴۳/۲	۹/۷
تیر آهن	هزار تن	۱,۵۳۸/۴	-	۱,۷۱۸/۸	۱۱/۷	۱,۸۴۴/۵	۷/۳
میلگرد	هزار تن	۳,۲۰۷/۷	-	۲,۷۹۲/۷	-۱۲/۹	۳,۰۱۲/۲	۷/۹
ورق گرم	هزار تن	۴,۷۹۵/۸	-	۴,۰۶۴/۵	-۱۵/۲	۴,۰۱۴/۶	-۱/۲
ورق سرد	هزار تن	۵۵۲/۱	-	۸۵۸/۳	۵۵/۵	۱,۱۲۷/۸	۳۱/۴
کلاف	هزار تن	۱۵۱/۵	-	۱۶۳/۴	۷/۹	۱۶۴/۶	۰/۷
سایر	هزار تن	۲۹۹/۷	-	۴۰/۱	-۸۶/۶	۳۲/۴	-۱۹/۲
شمش آلومینیم	هزار تن	۲۱۸/۷	۳/۱	۲۰۵/۵	-۶	۲۰۲/۸	-۱/۳
شمش روی	هزار تن	۱۴۰	-	۱۶۹/۹	۲۱/۴	۱۳۷/۶	-۱۹
شمش سرب	هزار تن	۲۰	-	۱۸/۱	-۹/۵	۱۶/۶	-۸/۳
مس کاتد	هزار تن	۱۷۸	۱۶/۷	۲۰۰/۸	۱۲/۸	۲۰۳	۱/۱
سیمان	هزار تن	۳۲,۶۳۳/۷	۱/۴	۳۵,۲۶۸/۲	۸/۱	۴۰,۰۴۶/۷	۱۳/۵
شیشه تخت	هزار تن	۶۶۸/۲	۷/۸	۶۹۹	۴/۶	۸۴۱/۶	۲۰/۴
کاشی و چینی بهداشتی	هزار تن	۱,۹۳۳/۵	-	۲,۴۸۶/۱	۲۸/۶	۲,۶۷۱/۲	۷/۴
کاشی	هزار مترمربع	۱۲۳/۹۰۰	۰/۷	۱۶۰,۴۷۸/۳	۲۹/۵	۱۷۲,۵۱۷	۷/۵
چینی بهداشتی	هزار تن	۷۵	۰/۲	۷۹	۵/۳	۸۳/۴	۵/۶
انواع خودرو سواری	دستگاه	۹۷۰/۹۰۰	۱۱/۸	۱,۰۷۶,۸۴۳	۱۰/۹	۱,۱۱۵,۸۱۰	۳/۶
سواری	دستگاه	۸۴۱/۱۰۰	-	۹۱۸,۵۸۳	۹/۲	۹۴۳,۵۵۳	۲/۷
وانت	دستگاه	۱۲۵/۲۰۰	-	۱۵۲,۹۵۸	۲۲/۲	۱۶۰,۱۶۰	۴/۷
خودرو دو دیفرانسیل	دستگاه	۳,۸۲۲	-	۴,۹۰۱	۲۸/۲	۹,۰۳۷	۸۴/۴

محصول	واحد	۱۳۸۴	درصد تغییرات ۱۳۸۴ نسبت به ۱۳۸۳	۱۳۸۵	درصد تغییرات ۱۳۸۵ نسبت به ۱۳۸۴	۱۳۸۶	درصد تغییرات ۱۳۸۶ نسبت ۱۳۸۵
ون	دستگاه	۶۹۳	-	۴۰۱	-۴۲/۱	۳,۰۶۰	۶۶۳/۱
لوازم خانگی	هزار دستگاه	۲,۸۶۶/۲	-	۲,۷۹۹/۹	-۲/۳	۲,۹۸۴/۴	۶/۶
یخچال و فریزر	هزار دستگاه	۱,۲۴۲/۵	۵۵/۵	۹۲۶/۱	-۲۵/۵	۱,۱۱۹/۱	۲۰/۸
ماشین لباسشویی	هزار دستگاه	۵۱۳/۷	۵۳	۶۹۳/۴	۳۵	۸۳۲	۲۰
تلویزیون رنگی	هزار دستگاه	۱,۱۱۰	-۱۳	۱,۱۸۰/۴	۶/۳	۱,۰۳۳/۳	-۱۲/۵
انواع کاغذ	هزار تن	۴۸۶/۶	۹/۴	۴۸۴/۸	-۰/۴	۴۶۱/۶	-۴/۸
لاستیک خودرو	هزار تن	۲۰۰/۳	-۲/۲	۲۰۴/۳	۲	۲۱۴	۴/۷
پودر شوینده	هزار تن	۵۶۲	۱۵/۵	۶۲۲/۱	۱۰/۷	۵۹۱/۴	-۴/۹
انواع دارو	میلیون عدد	۲۶,۷۰۰	۵/۶	۳۰,۵۲۱	۱۴/۳	۳۲,۱۹۷	۵/۵
روغن نباتی	هزار تن	۱,۴۳۸/۷	۱۶/۴	۱,۵۲۹	۶/۳	۱,۵۰۸/۸	-۱/۳
قند و شکر	هزار تن	۱,۲۳۸/۸	۳/۸	۱,۲۵۸/۷	۱/۶	۱,۰۵۲/۷	-۱۶/۴
روغن موتور و صنعتی تصفیه اول	هزار تن	۵۵۱/۴	۹۹	۶۲۴/۷	۱۳/۳	۶۷۹/۲	۸/۷
محصولات پتروشیمی	میلیون تن	۱۳/۶	۳۶	۱۵/۹	۱۶/۹	۲۱/۶	۳۵/۸
الیاف مصنوعی	هزار تن	۹۱/۲	-	۶۶/۱	-۲۷/۵	۶۳/۸	-۳/۵
الیاف و تاپس پلی استر	هزار تن	۳۳/۱	-۰/۵	۲۸/۳	-۱۴/۵	۳۱/۲	۱۰/۲
الیاف اکریلیک	هزار تن	۴۸/۸	۶/۲	۲۸	-۴۲/۶	۲۵/۸	-۷/۹
الیاف فیلامنت نایلون	هزار تن	۹/۳	-۴۶/۳	۹/۸	۵/۴	۶/۸	-۳۰/۶

مأخذ: وزارت صنایع و معادن، گزارش عملکرد تفصیلی بخش صنعت و معدن، سالهای ۱۳۸۴-۱۳۸۶.

* آمار تولید فولاد خام و محصولات فولادی مربوط به شرکتهای تحت پوشش سازمانهای وابسته و برخی شرکتهای خصوصی است. ضمناً آمار تولید تیر آهن، میلگرد، ورق گرم و سرد، کلاف و سایر تنها مربوط به شرکت ایمیدرو است.

براساس دادههای جدول فوق الذکر، در سال ۱۳۸۶ مقادیر تولید محصولات منتخب صنعتی اغلب با افزایش و در مواردی نیز با کاهش روبرو بوده است. تولید فولاد خام، محصولات فولادی، سیمان، شیشه تخت، کاشی و چینی بهداشتی، انواع خودرو سواری، لوازم خانگی، لاستیک خودرو،

انواع دارو، روغن موتور صنعتی و محصولات پتروشیمی با افزایش، تولید شمش آلومینیم، شمش روی، شمش سرب، انواع کاغذ، پودر شوینده، قندوشکر، روغن نباتی و الیاف مصنوعی نیز با کاهش روبرو بوده است. از میان این اقلام منتخب صنعتی، تنها سه قلم رشدی بیش از ۱۰ درصد داشته‌اند؛ تولید محصولات پتروشیمی، شیشه و سیمان به ترتیب ۳۵/۸، ۲۰/۴ و ۱۳/۵ درصد، بیشترین افزایش را نسبت به سال قبل نشان می‌دهند.

بیشترین کاهش تولید در سال ۱۳۸۶ به تولید شمش روی با ۱۹ درصد و قندوشکر با کاهش ۱۶/۴ درصد، تعلق داشته است. براساس گزارش وزارت صنایع و معادن، دلیل عمده کاهش تولید شمش روی به ریزش معدن انگوران و در نتیجه کاهش خاک تحویلی است. البته باید موضوع پایین بودن عیار خاک تحویلی را نیز به دلایل وزارت صنایع و معادن اضافه کرد. در ارتباط با کاهش تولید قندوشکر نیز باید گفت دلیل اصلی آن کاهش ۳۰ درصدی سطح زیر کشت چغندر در نتیجه واردات بی‌رویه شکر طی سال‌های اخیر بوده است.

جدول ۱۲. آمار تولید محصولات منتخب صنعتی و معدنی در دوره ۱۳۸۷ - ۱۳۸۹

محصول	واحد	تولید سال ۱۳۸۷	درصد تغییرات سال ۱۳۸۷ نسبت به سال ۱۳۸۶	تولید سال ۱۳۸۸	درصد تغییرات سال ۱۳۸۸ نسبت به سال ۱۳۸۷	تولید سال ۱۳۸۹	درصد تغییرات سال ۱۳۸۹ نسبت به سال ۱۳۸۸
آلومینا	هزار تن	۲,۰۰۰	-	۲۱۰/۴	۵/۲	۲۳۶/۵	۱۲/۴
کنسرتانتیره زغال سنگ	هزار تن	۱,۲۶۶/۵	-	۱,۱۵۴/۹	-۸/۸	۹۹۲	-۱۴/۱
سنگ آهن	هزار تن	۲۵,۲۲۹/۲	-	۲۵,۴۳۴/۸	۰/۸	۲۷,۲۲۰	۷
فولاد خام	هزار تن	۱۰,۹۰۳	۵/۸	۱۱,۱۲۶/۹	۲/۰	۱۲,۷۲۸	۱۴/۴
محصولات فولادی	هزار تن	۱۳,۴۴۴	-۶/۳	۱۴,۲۸۰	۶/۲	۱۵,۹۵۵	۱۱/۷
شمش آلومینیم	هزار تن	۲۴۸/۳	۲۲/۴	۲۷۷/۹	۱۱/۹	۳۰۳	۹
شمش روی	هزار تن	۱۰۵	-۲۳/۷	۱۳۰	۲۳/۸	۱۵۹	۲۲/۳
شمش سرب	هزار تن	۱۴/۱	-۱۵	۱۵/۵	۹/۹	۱۷/۲	۱۰/۹
مس کاتد	هزار تن	۲۰۶	۱/۵	۲۱۰/۲	۲/۰	۲۲۱/۱	۵/۲
سیمان	هزار تن	۴۴,۳۹۷	۱۰/۸	۵۲,۰۹۳	۱۷/۴	۶۱,۶۱۹	۱۸/۳
شیشه جام	هزار تن	۷۷۱	-۸/۳	۷۸۰	۱/۲	۹۵۵	۲۲/۴
کاشی	هزار مترمربع	۲۰۰,۰۰۰	۱۵/۹	۲۳۵,۰۰۰	۱۷/۳	۲۷۹,۴۱۷	۱۸/۹
چینی بهداشتی	هزار تن	۷۹	-	۷۵	-۵/۱	۸۸	۱۷/۳
انواع سواری، ون و دو دیفرانسیل	هزار دستگاه	۱,۰۶۹/۶	-	۱,۴۲۲/۳۸	۳۳	۱,۳۵۹/۶	-۴/۴
وانت	هزار دستگاه	۱۹۰/۶	۱۹	۲۲۶/۶	۱۸/۹	۲۰۰/۵	-۱۱/۵
اتوبوس و میثی بوس	هزار دستگاه	۶/۲	-	۷/۸	۲۵/۸	۶/۴۶	-۱۷/۲

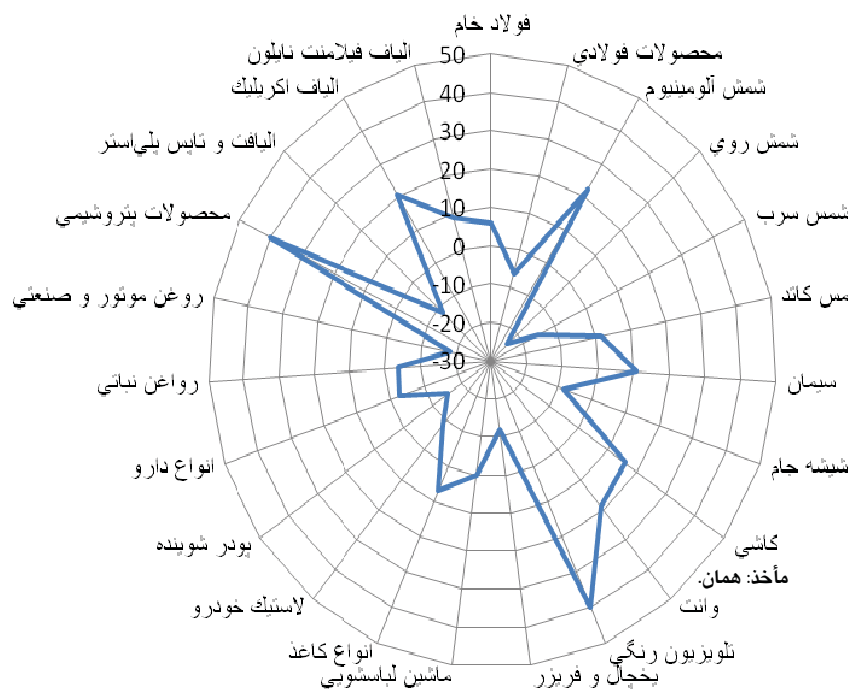
محصول	واحد	تولید سال ۱۳۸۷	درصد تغییرات سال ۱۳۸۷ نسبت به سال ۱۳۸۶	تولید سال ۱۳۸۸	درصد تغییرات سال ۱۳۸۸ نسبت به سال ۱۳۸۷	تولید سال ۱۳۸۹	درصد تغییرات سال ۱۳۸۹ نسبت به سال ۱۳۸۸
تراکتور	هزار دستگاه	۱۶/۰۷	-	۱۰/۹۳	-۳۲/۰	۱۰	-۸/۵
کامیون کشنده	هزار دستگاه	۳۲/۲۷	-	۳۶/۴۳	۱۲/۹	۳۶/۱۳	-۰/۸
تلویزیون رنگی	هزار دستگاه	۱,۴۵۶/۴۳	۴۰/۱	۱,۸۶۲	۲۷/۸	۱,۶۸۹/۷	-۹/۲
یخچال و فریزر	هزار دستگاه	۹۸۴	-۱۱/۸	۱,۰۳۵	۵/۲	۱,۰۱۶	-۱/۸
ماشین لباسشویی	هزار دستگاه	۸۳۲	۰	۸۹۲	۷/۲	۹۴۹	۶/۴
انواع کاغذ	هزار تن	۴۹۳/۴	۶/۸	۴۲۹/۱	-۱۳/۰	۵۷۴/۳	۳۳/۸
لاستیک خودرو	هزار تن	۱۹۴/۸	-۸/۹	۲۱۵/۸	۱۰/۸	۲۱۰/۳	-۲/۵
پودر شوینده	هزار تن	۵۰۰/۳	-۱۵/۴	۶۰۱/۶	۲۰/۲	۵۷۴/۳	-۴/۵
انواع دارو	میلیارد عدد	۳۱/۳	-۲/۸	۳۱/۵۷	۰/۹	۳۱	-۱/۸
روغن نباتی	هزار تن	۱,۴۴۷/۴	-۴	۱,۵۰۵/۲	۴/۰	۱,۴۵۱	-۳/۶
سموم دفع آفات نباتی	هزار تن	۱۸/۹	-	۱۹/۷	۴/۲	۲۹	۴۷/۲
LAB (کلید بنزن خطی)	هزار تن	۱۳۱/۳	-	۱۳۶/۶۹	۴/۱	۱۵۳	۱۱/۹
DMT (دی متیل ترفتالات)	هزار تن	۴۷/۶	-	۴۲	-۱۱/۸	۵۸	۳۸/۱
دوده	هزار تن	۶۷/۶	-	۷۴/۵	۱۰/۲	۸۰/۷	۸/۳
روغن موتور صنعتی	هزار تن	۵۵۳/۲	-۱۸/۵	۶۷۳/۹	۲۱/۸	۶۳۰	-۶/۵
محصولات پتروشیمی	میلیون تن	۳۰/۲	۴۰	۳۳/۹	۱۲/۲	۴۱/۴	۲۲
کارتن	هزار تن	۴۰۸/۲	-	۴۰۸/۸	۰/۱	۴۰۱/۱	-۱/۹
فیبر	هزار مترمکعب	۱۱۷/۴	-	۱۷۲/۱	۴۶/۶	۱۶۴/۴	-۴/۵
نئوپان	هزار مترمکعب	۷۱۸	-	۶۱۳/۶	-۱۴/۵	۷۱۹/۷	۱۷/۳
الیاف و تاپس پلی استر	هزار تن	۲۷/۶۱۱	-۱۱/۵	۲۵/۵	-۷/۶	۲۴/۴	۲۴/۹
الیاف اکریلیک	هزار تن	۳۱/۱۶۵	۲۰/۸	۳۵/۰۶	۱۲/۵	۳۵/۹۶۵	۲/۶
الیاف فیلامنت نایلون	هزار تن	۷/۴۰۹	۸/۹	۷/۲	-۲/۸	۴/۵	-۳۷/۵
نخ پلی استر	هزار تن	۷۱/۶۳۷	-	۷۴/۹	۴/۵	۸۰/۳۵۱	۷/۳

مأخذ: همان.

براساس آمار و ارقام جدول بالا، وضعیت تولید محصولات صنعتی و معدنی در سال ۱۳۸۷ نشان می‌دهد که تولید تلویزیون رنگی با رشد ۴۰/۱ درصد، محصولات پتروشیمی با رشد ۴۰ درصد، شمش آلومینیم با رشد ۲۲/۴ درصد، تولید وانت با رشد ۱۹ درصد و تولید کاشی با رشد ۱۵/۹ درصد از بیشترین میزان رشد در میان محصولات صنعتی و معدنی برخوردار بوده‌اند و در همین سال تولید شمش روی، روغن موتور صنعتی، پودر شوینده، سرب و الیاف و تاپس پلی‌استر به ترتیب با رشد منفی ۲۳/۷، ۱۸/۵، ۱۵/۴، ۱۵ و ۱۱/۵ درصد مواجه بودند.

همان‌گونه که در نمودار ۲ قابل مشاهده است جهت‌گیری عمده رشد تولید بخش صنعت کشور در سال ۱۳۸۷ به سمت محصولاتی از قبیل تلویزیون رنگی، پتروشیمی و تولید شمش آلومینیم گرایش داشته است. در تولید محصولاتی از قبیل سرب و روی، الیاف و تاپس پلی‌استر، روغن موتور صنعتی و پودر شوینده کاهش بین ۱۰ تا ۳۰ درصد نسبت به سال ۱۳۸۶ مشاهده می‌شود.

نمودار ۲. جهت‌گیری نرخ رشد تولیدات صنعتی در سال ۱۳۸۷

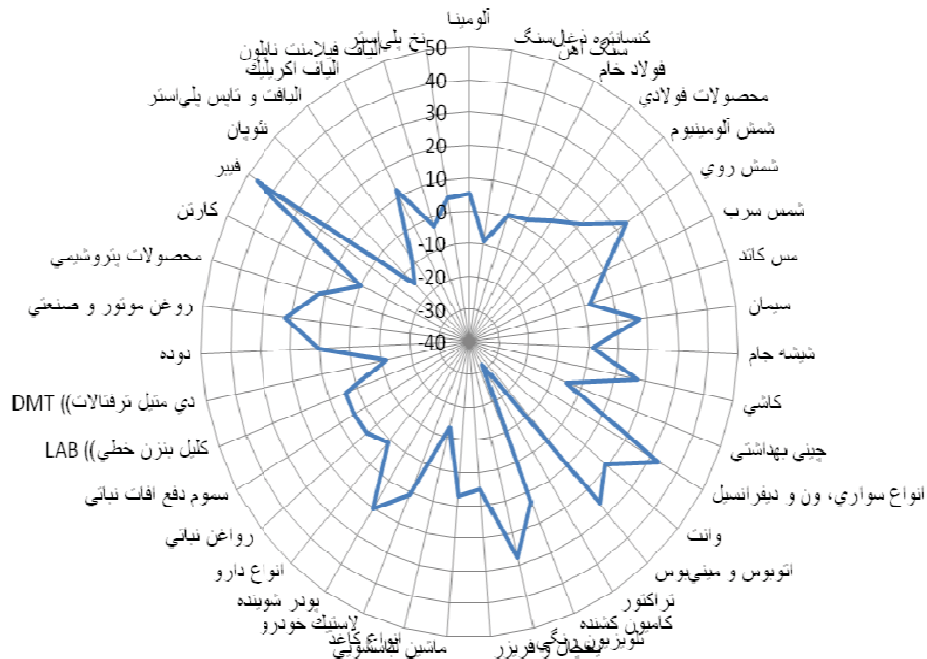

در سال ۱۳۸۸، تولید فیبر، انواع خودروی سواری، تلویزیون رنگی، اتوبوس و مینی‌بوس و شمش روی به ترتیب از بیشترین میزان رشد و تولید تراکتور، نئوپان و کاغذ نیز از کمترین میزان رشد در بین محصولات منتخب بخش صنعت برخوردار بوده‌اند. براساس نمودار ۳ جهت‌گیری عمده نرخ رشد

تولیدات صنعتی و معدنی در سال ۱۳۸۸ به تولید فیبر، انواع خودروی سواری، تلویزیون رنگی، اتوبوس و مینی‌بوس و شمش روی با رشدی بیش از ۲۰ درصد اختصاص یافته و تولید تراکتور، نئوپان، انواع کاغذ و دی‌متیل ترفنالات (DMT) با رشد منفی بیش از ۱۰ درصد مواجه بوده‌اند.

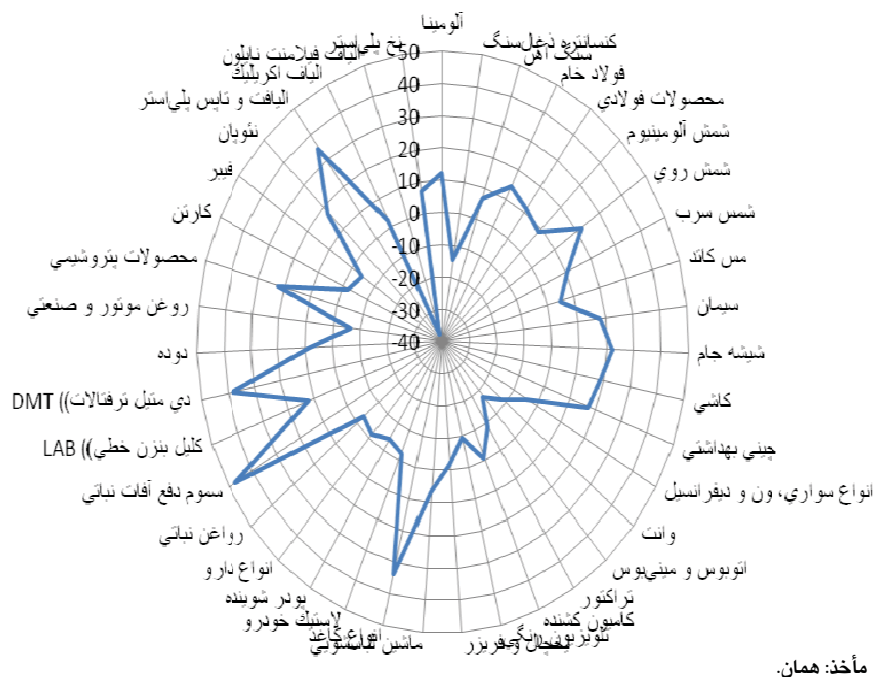
نمودار ۳. جهت‌گیری نرخ رشد تولیدات صنعتی در سال ۱۳۸۸

مأخذ: همان.

بررسی آمار و ارقام تولید محصولات صنعتی و معدنی در سال ۱۳۸۹ مندرج در جدول ۱۲ و نمودار ۴ حکایت از این امر دارد که در این سال سموم دفع آفات نباتی، دی‌متیل ترفنالات (DMT)، انواع کاغذ و الیاف و تاپس پلی‌استر با رشد بیش از ۳۰ درصد جهت‌گیری عمده رشد تولیدات محصولات صنعتی و معدنی کشور را تشکیل دادند. همچنین الیاف فیلامنت نایلون با رشد منفی ۳۷/۵ درصد، محصولات اتوبوس و مینی‌بوس و کسسانتروه زغال‌سنگ با رشد منفی بیش از ۱۰ درصد با افت در تولید روبرو بوده‌اند.

نمودار ۴. جهت‌گیری نرخ رشد تولیدات صنعتی در سال ۱۳۸۹

با نگاهی به نمودارهای ۳ و ۴ می‌توان دریافت در سال ۱۳۸۸ و به‌خصوص ۱۳۸۹ ساختار تولید محصولات صنعتی و معدنی بهبود یافته و رشد هماهنگ و همگن‌تری در همه محصولات ایجاد شده است که این امر با توجه به رشد بخش صنعت در سال‌های اخیر به‌خصوص رشد ۱۰ درصدی بخش در سال ۱۳۸۹ حکایت از روند رو به بهبود وضعیت تولید بخش صنعت در سال‌های اخیر و تداوم این روند در سال‌های آتی دارد.

در پایان این بخش لازم است عملکرد تولید محصولات منتخب صنعتی و معدنی با اهداف برنامه چهارم توسعه مندرج در جدول ۵ مورد مقایسه قرار گیرد و میزان تحقق اهداف برنامه برآورد شود.

جدول ۱۳. برآورد میزان تحقق اهداف کمی برنامه چهارم توسعه در زمینه تولید فلزات اساسی و محصولات پتروشیمی

محصول	۱۳۸۴			۱۳۸۵			۱۳۸۶			۱۳۸۷			۱۳۸۸		
	تحقق (درصد)	برنامه	عملکرد	تحقق (درصد)	برنامه	عملکرد	تحقق (درصد)	برنامه	عملکرد	تحقق (درصد)	برنامه	عملکرد	تحقق (درصد)	برنامه	عملکرد
فولاد خام (هزار تن)	۹۶	۱۰,۰۰۰	۹,۹۸۹/۵	۷۱/۹	۱۱,۰۰۰	۱۰,۳۹۷/۲	-	۱۰,۹۰۳	۷۱/۸	۱۴,۲۰۰	۱۱,۱۳۶/۹	۴۵/۴	۲۴,۵۰۰	۲۶,۰۰۰	۱۱,۱۳۶/۹
محصولات فولادی (هزار تن)	۷۵/۶	۱۴,۰۰۰	۱۳,۰۷۳/۵	۷۹/۲	۱۶,۵۰۰	۱۴,۳۴۳/۲	۸۷	۱۳,۴۴۴	۶۷/۲	۲۰,۰۰۰	۱۴,۲۸۰	۶۸	۲۱,۰۰۰	۲۱,۰۰۰	۱۴,۲۸۰
آلومینیم (هزار تن)	۹۵	۲۳۰	۲۰۵/۵	۳/۳۶	۲۲۰	۷/۲	۸۷/۷	۸/۷۵	۸۱/۷	۷۷۲	۳۷۷/۹	۱۶	۶۵۴	۶۵۴	۳۷۷/۹
مس کاتد (هزار تن)	۹۸/۸	۱۸۰	۲۰۰/۸	۹/۷۶	۲۰۴	۲۰۳	۷/۴۶	۶۰۶	۷/۵۷	۲۴۰	۲۱۰/۲	۷۳/۷	۲۷۵	۲۷۵	۲۱۰/۲
محصولات پتروشیمی (میلیون تن)	۱۲۲/۵	۱۱/۱	۱۵/۹	۷۵/۷	۲۱	۲۱/۶	۷۸	۳۰/۲	۷۸/۷	۲۴	۳۳/۹	۸۷	۳۹	۳۹	۳۳/۹

مأخذ: محاسبات تحقیق.

همان‌گونه که در جدول بالا نشان داده شد، متوسط میزان تحقق اهداف برنامه چهارم توسعه در زمینه تولید فلزات اساسی از قبیل فولاد خام، محصولات فولادی، آلومینیم، مس کاند به ترتیب ۷۴، ۷۷، ۸۵ و ۹۰/۳ درصد بوده است. همچنین متوسط میزان تحقق هدف برنامه در زمینه تولید محصولات پتروشیمی ۹۰/۲ درصد بوده و تولید محصولات پتروشیمی از ۱۳/۶ میلیون تن در سال ۱۳۸۴ به حدود ۴۰ میلیون تن در سال ۱۳۸۸ افزایش یافته است و انتظار می‌رود با تقویت و حمایت از شرکت‌های واگذار شده، این روند مطلوب در سال‌های آتی تداوم یابد.

۴-۲. تحول اشتغال در بخش صنعت در دوره مورد بررسی

هدف برنامه چهارم توسعه در زمینه اشتغال صنعتی، ایجاد ۱,۲۶۸,۰۰۰ شغل طی سال‌های برنامه با نرخ رشد متوسط سالیانه معادل ۶/۲ درصد بود که سهمی معادل ۲۹ درصد از کل اشتغال جدید اقتصاد کشور را باید به خود اختصاص می‌داد (جدول ۱۴).

جدول ۱۴. اهداف کمی برنامه چهارم توسعه در زمینه اشتغال صنعتی

عنوان	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	متوسط نرخ رشد (درصد)
اشتغال صنعتی جدید	-	۲۰۰,۰۰۰	۲۲۸,۰۰۰	۲۶۲,۶۰۰	۲۹۷,۴۰۰	۲۸۰,۰۰۰	-
کل اشتغال صنعتی*	۳,۶۱۲,۰۰۰	۳,۸۱۲,۰۰۰	۴,۰۴۰,۰۰۰	۴,۳۰۲,۶۰۰	۴,۶۰۰,۰۰۰	۴,۸۸۰,۰۰۰	۶/۲
نرخ رشد اشتغال صنعتی (درصد)	-	۵/۵	۶	۶/۵	۶/۹	۱/۶	۶/۲

مأخذ: مستخرج از قانون برنامه چهارم توسعه، مجموعه اسناد ملی توسعه، جلد چهارم، ص ۱۵۳.

* لازم به ذکر است که در ارزیابی عملکرد اشتغال صنعتی جدید، از آمار وزارت صنعت، معدن و تجارت در قالب اشتغال جدید بر مبنای پروانه بهره‌برداری و در بخش کل اشتغال صنعتی نیز از آمار معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور استفاده می‌شود.

روند اشتغال جدید صنعتی بر مبنای پروانه بهره‌برداری صادره در دوره مورد بررسی نشان می‌دهد که طی سال‌های برنامه چهارم توسعه هرچند تعداد فرصت شغلی جدید از ۱۲۳,۵۷۷ فرصت شغلی در سال ۱۳۸۴ به ۱۴۰,۵۹۸ فرصت شغلی جدید در سال ۱۳۸۸ افزایش یافته است، اما از سال ۱۳۸۶ به بعد روند اشتغال جدید صنعتی بر مبنای پروانه بهره‌برداری صادره نزولی بوده و این روند در سال ۱۳۸۹ نیز تداوم یافته است به گونه‌ای که در سال ۱۳۸۹ تعداد فرصت شغلی جدید ایجاد شده در بخش صنعت ۱۳۱,۲۲۵ نفر است که نسبت به سال قبل با رشد منفی ۶/۶ درصد مواجه بوده است (جدول ۱۵).

جدول ۱۵. روند اشتغال پروانه‌های بهره‌برداری صادره به تفکیک گروه صنعت در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹ (نفر)

کد ISIC	عنوان	برنامه چهارم توسعه					برنامه چهارم توسعه
		۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
۱۵	صنایع غذایی و آشامیدنی	۲۲,۳۰۷	۲۴,۱۷۴	۲۶,۶۲۸	۱۹,۸۰۹	۲۱,۰۰۳	۲۳,۹۲۳
۱۶	تولید محصولات از توتون و تنباکو- سیگار	۰	۵۶۷	۱۷	۰	۰	۲,۲۸۱
۱۷	تولید منسوجات	۶,۳۷۹	۶,۴۴۹	۹,۳۶۷	۱۱,۰۴۵	۹,۰۳۸	۶,۵۸۹
۱۸	تولید پوشاک - عمل آوردن و رنگ کردن پوست خزدار	۱,۷۱۴	۲,۰۶۵	۱,۹۴۵	۱,۴۷۵	۱,۵۶۹	۱,۷۰۷
۱۹	دباغی و عمل آوردن چرم و ساخت کیف و چمدان و زین و یراق و تولید کفش	۷۱۴	۷۲۷	۷۸۳	۸۴۰	۸۷۷	۸۳۱
۲۰	تولید چوب و محصولات چوبی و چوب پنبه - غیر از مبلمان - ساخت کالا از نی و مواد حصیری	۲,۳۱۲	۱,۹۲۵	۲,۴۲۵	۲,۵۲۱	۱,۹۳۹	۱,۶۸۹
۲۱	تولید کاغذ و محصولات کاغذی	۳,۵۷۴	۳,۰۷۶	۳,۱۸۹	۲,۷۵۳	۲,۴۱۶	۲,۳۹۳
۲۲	انتشار و چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده	۴۷۹	۴۹۴	۷۲۸	۴۱۲	۳۰۳	۱۷۱
۲۳	صنایع تولید زغال کک، پالایشگاه‌های نفت و سوخت‌های هسته‌ای	۲,۲۷۸	۴,۲۹۸	۲,۳۵۹	۱,۷۹۰	۱,۵۳۴	۳,۹۹۹
۲۴	صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی	۱۰,۴۴۲	۱۱,۹۶۴	۱۰,۳۹۳	۹,۸۸۶	۹,۰۹۶	۹,۳۰۸
۲۵	تولید محصولات لاستیکی و پلاستیکی	۸,۵۵۴	۱۰,۶۲۰	۱۴,۵۱۴	۱۲,۴۷۴	۱۴,۷۱۶	۸,۲۲۲
۲۶	تولید سایر محصولات کانی غیرفلزی	۲۵,۹۵۰	۳۶,۱۰۰	۲۸,۸۴۰	۲۵,۸۹۱	۱۹,۳۹۱	۲۷,۷۰۷
۲۷	تولید فلزات اساسی	۱۷,۸۰۹	۱۱,۷۱۶	۸,۰۴۳	۷,۴۰۵	۵,۴۹۳	۹,۷۹۰
۲۸	تولید محصولات فلزی فابریکی بجز ماشین‌آلات و تجهیزات	۸,۶۸۱	۹,۶۶۲	۱۰,۹۸۲	۹,۴۸۱	۷,۳۴۸	۱۰,۸۵۰
۲۹	تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	۷,۳۰۱	۶,۷۹۴	۹,۳۲۰	۱۷,۶۶۴	۷,۲۵۸	۶,۲۲۶
۳۰	تولید ماشین‌آلات اداری و حسابگر و محاسباتی	۵۵۹	۱۹۱	۸۴۹	۵۲۲	۷۲۴	۶۶۰
۳۱	تولیدی ماشین‌آلات مولد و انتقال برق و دستگاه‌های برقی طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	۴,۹۷۷	۴,۴۱۳	۴,۴۰۰	۴,۰۷۰	۶,۲۹۷	۴,۴۰۹
۳۲	تولید رادیو و تلویزیون و دستگاه‌ها و وسایل ارتباطی	۷۳۱	۳۸۸	۳۵۲	۷۵۷	۱,۹۵۵	۸۳۸
۳۳	تولید ابزار پزشکی و ابزار اپتیکی و ابزار دقیق و ساعت‌های مچی و انواع دیگر ساعت	۷۰۱	۵۸۴	۱,۴۸۶	۵۰۸	۹۸۴	۱,۹۴۰
۳۴	تولید وسایل نقلیه موتوری و ترلیور و نیم‌ترلیور	۱۰,۹۳۹	۵,۹۳۴	۲۷,۰۱۲	۴,۸۶۸	۷,۴۱۱	۴,۰۹۳

کد ISIC	عنوان	برنامه چهارم توسعه					برنامه چهارم توسعه	۱۳۸۹
		۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		
۳۵	تولید سایر وسایل حمل و نقل	۱,۵۸۹	۸۲۶	۱,۰۴۸	۱,۸۳۹	۲,۴۸۸	۷,۷۹۰	۱,۳۴۱
۳۶	تولید مبلمان و مصنوعات طبقه بندی نشده در جای دیگر	۱,۵۴۹	۱,۹۰۶	۱,۷۱۷	۱,۲۸۶	۹۰۰	۷,۳۵۸	۱,۳۸۸
۳۷	بازیافت	۱,۰۵۱	۱,۴۳۸	۶۷۲	۳۴۵	۳۶۶	۳,۸۷۲	۸۵۶
۷۲	کامپیوتر و فعالیت‌های مربوطه	۸	۱۰	۲۸۹	-	۴۷۱	۷۷۸	۱۴
	جمع کل	۱۴۰,۵۹۸	۱۴۶,۳۲۱	۱۶۷,۳۵۸	۱۳۷,۶۴۱	۱۲۳,۵۷۷	۷۱۵,۴۹۵	۱۳۱,۲۲۵

مأخذ: وزارت صنایع و معادن، گزارش عملکرد تفصیلی بخش صنعت و معدن طی سال‌های مختلف.

براساس آمار اشتغال صنعتی وزارت صنایع و معادن، آمار نهایی اشتغال صنعتی بیشتر از آمار اشتغال صنعتی براساس پروانه بهره‌برداری است و به‌منظور پوشش اشتغال صنعتی ایجاد شده در بخش‌های دیگر که پروانه بهره‌برداری از وزارت صنایع و معادن دریافت نمی‌کنند از ضریب همترازی حدود ۱/۳ استفاده می‌شود. به‌عبارت دیگر برای برآورد اشتغال صنعتی در هر سال، ارقام اشتغال صنعتی براساس پروانه بهره‌برداری باید در ضریب مذکور ضرب شود. با فرض اعمال ضریب همترازی تعداد فرصت شغلی جدید بخش صنعت طی سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۸-۱۳۸۴) به‌ترتیب حدود ۱۷۸۹۳۳، ۱۶۰۶۵۰، ۲۱۷۵۶۵، ۱۹۰۲۱۷، ۱۸۲۷۷۷ نفر بوده است که در مقایسه با اهداف کمی برنامه چهارم توسعه مندرج در جدول ۱۴ می‌توان میزان تحقق اشتغال صنعتی جدید در سال‌های برنامه را به‌ترتیب حدود ۸۰، ۷۸، ۸۳، ۶۴ و ۶۵ درصد برآورد کرد.

در ارزیابی کل اشتغال صنعتی در دوره مورد بررسی از آمار معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور استفاده شد. همان‌گونه که در جدول ۱۸ نشان داده شد برآورد کل اشتغال صنعتی طی سال‌های برنامه چهارم توسعه به‌ترتیب ۳,۳۷۴,۵۷۱، ۳,۴۴۵,۹۷۰، ۳,۴۳۴,۳۷۹، ۳,۲۸۵,۰۶۳ و ۳,۳۷۹,۸۳۶ نفر است که در مقایسه با هدف برنامه مندرج در جدول ۱۴ میزان تحقق هدف برنامه در زمینه کل اشتغال صنعتی در سال‌های ۱۳۸۸ - ۱۳۸۴ به‌ترتیب ۸۸، ۸۵، ۸۰، ۷۱ و ۶۹ درصد بوده است.

همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود در دوره مورد بررسی در مجموع بالاترین میزان اشتغال ایجاد شده در بین گروه‌های صنعتی براساس پروانه بهره‌برداری طی سال‌های برنامه چهارم توسعه به‌ترتیب به «محصولات کانی غیرفلزی» (کد آیسیک ۲۶)، «صنایع مواد غذایی و آشامیدنی» (کد ۱۵) و «تولید محصولات لاستیکی و پلاستیکی» (کد ۲۵) تعلق داشته است و «صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی» (کد ۲۴) و «تولید فلزات اساسی» (کد ۲۷) در رتبه‌های بعدی قرار

دارند. به عبارت دیگر طی سال‌های برنامه چهارم توسعه، عمده اشتغال صنعتی ایجاد شده از طریق صنایع انرژی‌بر (کدهای آیسیک ۲۶ و ۲۷)، صنایع تبدیلی کشاورزی (کد ۱۵) و صنایع شیمیایی و صنایع پایین‌دستی آن (کدهای ۲۴ و ۲۵) به دست آمده است.

بر اساس اهداف کمی برنامه چهارم توسعه (مندرج در جدول ۱۴)، در بخش اشتغال صنعتی جدید باید در مجموع ۱,۲۶۸,۰۰۰ شغل جدید ایجاد می‌شد که در مقایسه با مجموع اشتغال صنعتی جدید ایجاد شده در برنامه چهارم توسعه با فرض اعمال ضریب همترازی، معادل ۹۳۰,۰۵۲ فرصت شغلی، می‌توان نتیجه گرفت که تقریباً ۷۰ درصد از اهداف برنامه چهارم توسعه در بخش اشتغال جدید صنعتی تحقق یافته و در بخش کل اشتغال صنعتی نیز حدود ۷۸ درصد عملکرد مشاهده می‌شود.

۲-۵. برآورد نرخ رشد بهره‌وری نیروی کار و سرمایه در بخش صنعت در دوره مورد بررسی

در برنامه چهارم توسعه به مقوله بهره‌وری توجه خاصی شده (بند «الف» ماده (۵)) به طوری که بر اساس اهداف برنامه، متوسط نرخ رشد اقتصادی، سالیانه ۸ درصد پیش‌بینی شد که ۲/۵ درصد آن باید از محل رشد بهره‌وری و ۵/۵ درصد باقیمانده از محل رشد تولید حاصل شود. به عبارت دیگر در برنامه چهارم توسعه، سهم بهره‌وری کل عوامل تولید در رشد تولید ناخالص داخلی (GDP)، معادل ۳۱/۳ درصد پیش‌بینی شده بود. همچنین بر اساس اهداف کمی برنامه چهارم توسعه، رشد بهره‌وری در بخش صنعت نیز از جایگاه فوق‌العاده مهمی برخوردار بوده به طوری که در این برنامه متوسط نرخ رشد سالیانه برای بخش صنعت معادل ۱۱/۲ درصد پیش‌بینی شده که ۴/۴ درصد آن باید از محل رشد بهره‌وری و ۶/۹ درصد باقیمانده از محل رشد تولید و سرمایه‌گذاری به دست آید (جدول ۱۶). به عبارت دیگر نزدیک به ۴۰ درصد نرخ رشد سالیانه بخش صنعت (یا ارزش‌افزوده صنعت) طی سال‌های برنامه، می‌باید از محل رشد بهره‌وری کل عوامل تولید تأمین شود.

جدول ۱۶. رشد تولید ناخالص داخلی و بخش‌های مختلف اقتصاد کشور به تفکیک از محل منابع تولید و رشد بهره‌وری عوامل در برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) به قیمت ثابت سال ۱۳۸۱

(میلیارد ریال)

رشد متوسط (درصد)	۱۳۸۸				۱۳۸۳	عنوان
	جمع	رشد (درصد)	از محل ارتقای بهره‌وری عوامل	رشد (درصد)		
۶/۵	۱۶۳,۵۹۵/۷	۲/۲	۱۶,۴۹۲/۳	۴/۳	۱۴۷,۱۰۲/۴	ارزش‌افزوده بخش کشاورزی
۳	۲۶۵,۱۸۸/۶	۰/۳	۳,۴۲۴/۲	۲/۸	۲۶۱,۷۶۴/۴	ارزش‌افزوده بخش نفت و گاز
۱۱/۳	۳۳۸,۸۲۲/۶	۳/۹	۵۵,۶۸۸/۱	۷/۳	۲۸۳,۱۳۴/۵	ارزش‌افزوده بخش صنایع و معادن
۱۱/۲	۲۳۹,۴۷۲/۶	۴/۴	۴۳,۵۶۵/۰	۶/۹	۱۹۵,۹۰۷/۶	صنعت
۱۱/۲	۹,۲۳۶/۸	۴/۴	۱,۶۸۰/۴	۶/۹	۷,۵۵۶/۴	معدن
۱۱/۹	۸۰,۳۶۳/۸	۲/۸	۹,۴۹۶/۲	۹/۱	۷۰,۸۶۷/۶	ساختمان
۷/۵	۹,۷۴۹/۴	۲/۲	۹۴۶/۵	۵/۴	۸,۸۰۲/۹	آب و برق
۹	۷۷۶,۶۸۳/۳	۲/۸	۹۵,۰۴۷/۲	۶/۲	۶۸۱,۶۳۶/۱	ارزش‌افزوده بخش خدمات
۱۱	۱۳۶,۰۴۹/۹	۳/۴	۲۴,۳۵۹/۰	۶/۷	۱۱۱,۶۹۰/۹	حمل‌ونقل، انبارداری
۱۸	۲۶,۳۶۷/۴	۷/۹	۷,۶۹۲/۵	۱۰/۱	۱۸,۶۷۴/۹	ارتباطات
۱۱	۲۵۶,۳۶۸/۰	۳/۳	۳۶,۲۹۵/۸	۷/۶	۲۱۹,۹۷۲/۲	بازرگانی، رستوران و هتلداری
۳/۴	۱۳۷,۷۸۳/۶	۱/۱	۷,۴۴۷/۴	۲/۲	۱۳۰,۳۳۶/۲	خدمات عمومی و اجتماعی
۹	۲۲۰,۲۱۴/۴	۲	۱۹,۲۵۲/۵	۷/۰	۲۰۰,۹۶۱/۹	خدمات مالی و پولی مستغلات
۸	۱,۵۴۴,۲۹۰/۲	۲/۵	۱۷۰,۶۵۱/۷	۵/۵	۱,۳۷۳,۶۳۸/۵	تولید ناخالص داخلی

مأخذ: قانون برنامه چهارم توسعه، جداول کمی برنامه، ۱۳۸۴، ص ۲۰۶.

براساس اهداف کمی برنامه چهارم توسعه در زمینه بهره‌وری، متوسط نرخ رشد بهره‌وری نیروی کار و نرخ رشد بهره‌وری سرمایه برای بخش صنعت طی سال‌های برنامه به ترتیب معادل ۵ و ۴ درصد پیش‌بینی شده است (جدول ۱۷).

جدول ۱۷. اهداف بهره‌وری بخش صنعت در برنامه چهارم توسعه

عنوان	متوسط نرخ رشد (درصد)
نرخ رشد بهره‌وری نیروی کار	۵
نرخ رشد بهره‌وری سرمایه	۴

مأخذ: قانون برنامه چهارم توسعه، مجموعه اسناد ملی توسعه بخش صنعت، جلد چهارم، ص ۱۵۴.

در برآورد بهره‌وری نیروی کار بخش صنعت کشور از آمار ارزش‌افزوده بانک مرکزی و معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور در زمینه کل شاغلین صنعتی استفاده شده است. برآورد میزان بهره‌وری نیروی کار در دوره یازده‌ساله ۱۳۷۹-۱۳۸۹ نشان می‌دهد که طی دوره مورد بررسی یا سال‌های برنامه‌های سوم و چهارم توسعه میزان بهره‌وری نیروی کار در بخش صنعت همواره صعودی بوده و از ۱۵,۶۶۱/۲ هزار ریال در سال ۱۳۷۹ به ۳۲,۶۳۶/۷ هزار ریال به‌ازای هر نفر شاغل در بخش صنعت افزایش یافته است. به‌عبارت دیگر میزان بهره‌وری نیروی کار یا ارزش‌افزوده سرانه شاغلین صنعتی طی دوره مورد بررسی تقریباً دو برابر شده است (جدول ۱۸).

جدول ۱۸. برآورد نرخ رشد بهره‌وری نیروی کار بخش صنعت کشور در دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۹

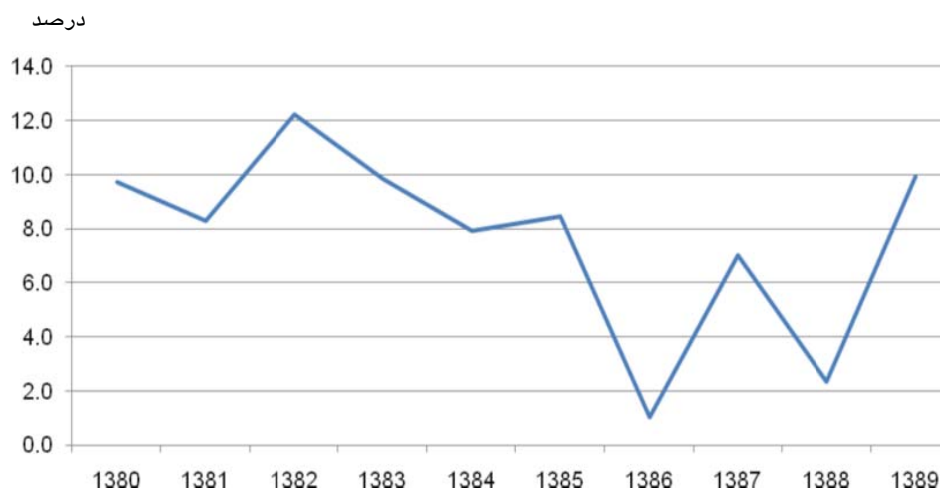
سال	ارزش‌افزوده به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶ (میلیارد ریال)	کل شاغلین بخش (نفر)	بهره‌وری نیروی کار (هزار ریال / نفر)	نرخ رشد سالیانه (درصد)
۱۳۷۹	۴۶,۸۸۱	۲,۹۹۳,۴۴۰	۱۵,۶۶۱/۲	...
۱۳۸۰	۵۲,۴۵۹	۳,۰۵۲,۸۲۴	۱۷,۱۸۳/۷	۹/۷
۱۳۸۱	۵۸,۲۵۶	۳,۱۳۱,۱۱۳	۱۸,۶۰۵/۵	۸/۳
۱۳۸۲	۶۵,۹۳۱	۳,۱۵۷,۶۴۵	۲۰,۸۷۹/۸	۱۲/۲
۱۳۸۳	۷۳,۴۹۳	۳,۲۰۴,۶۷۴	۲۲,۹۳۳/۱	۹/۸
۱۳۸۴	۸۳,۵۱۵	۳,۳۷۴,۵۷۱	۲۴,۷۴۸/۳	۷/۹
۱۳۸۵	۹۲,۴۸۵	۳,۴۴۵,۹۷۰	۲۶,۸۳۸/۶	۸/۴
۱۳۸۶	۹۳,۱۲۸	۳,۴۳۴,۳۷۹	۲۷,۱۱۶/۴	۱
۱۳۸۷	۹۵,۳۲۳	۳,۲۸۵,۰۶۳	۲۹,۰۱۷/۱	۷
۱۳۸۸	۱۰۰,۳۵۷	۳,۳۷۹,۸۳۶	۲۹,۶۹۲/۹	۲/۳
۱۳۸۹	۱۱۰,۴۲۲	۳,۳۸۳,۳۷۱	۳۲,۶۳۶/۷	۹/۹

مآخذ: بانک مرکزی، آمار سری زمانی حساب‌های ملی، معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور و محاسبات تحقیق.

نرخ رشد بهره‌وری نیروی کار در بخش صنعت طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۹ هرچند همواره مثبت بوده، اما از روند مطلوبی برخوردار نبوده است به‌گونه‌ای که از ۱۲/۲ درصد در سال ۱۳۸۲ در بالاترین سطح تا ۱ درصد در سال ۱۳۸۶ در پایین‌ترین مقدار خود در دوره مورد بررسی در نوسان بوده است (نمودار ۵). میانگین نرخ رشد سالیانه بهره‌وری نیروی کار در بخش صنعت، طی سال‌های برنامه چهارم توسعه حدود ۵/۳ درصد بوده که با هدف برنامه چهارم توسعه که معادل ۵ درصد پیش‌بینی شده بود، برابری می‌کند. به‌عبارت دیگر میزان تحقق هدف برنامه چهارم توسعه در زمینه نرخ رشد بهره‌وری نیروی کار حدود ۱۰۶ درصد بوده است. گفتنی است به‌رغم برآورده

شدن هدف برنامه چهارم توسعه در زمینه بهره‌وری نیروی کار در بخش صنعت اما روند این شاخص مطلوب نبوده و براساس ادبیات اقتصادی، فاقد رشد یکنواخت و پایدار است.

نمودار ۵. نرخ رشد بهره‌وری کار بخش صنعت طی دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۹

مأخذ: همان.

همان‌گونه که در نمودار بالا نشان داده شد پایین‌ترین میزان نرخ رشد بهره‌وری نیروی کار در بخش صنعت، معادل ۱ درصد در سال ۱۳۸۶ است که با توجه به نرخ رشد پایین بخش صنعت در این سال معادل ۰/۷ درصد، امری مطابق انتظار است.

برآورد بهره‌وری سرمایه در بخش صنعت کشور در دوره مورد بررسی حکایت از روند غیریکنواخت نرخ رشد بهره‌وری سرمایه در این بخش دارد به‌گونه‌ای که نرخ رشد بهره‌وری سرمایه در بخش صنعت به‌طور متناوب منفی بوده که این موضوع در اقتصاد ایران امری متداول و قابل انتظار است (جدول ۱۹). لازم به‌ذکر است که برآورد موجودی سرمایه برای سال‌های ۱۳۸۷-۱۳۸۹ با استفاده از شاخص ICOR صورت گرفته است.

جدول ۱۹. برآورد نرخ رشد بهره‌وری سرمایه در بخش صنعت کشور در دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۹

سال	ارزش افزوده به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶ (میلیارد ریال)	موجودی سرمایه به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶ (میلیارد ریال)	شاخص بهره‌وری سرمایه	نرخ رشد سالیانه (درصد)
۱۳۷۹	۴۶,۸۸۱	۱۰۴,۰۰۱	۰/۴۵۱	...
۱۳۸۰	۵۲,۴۵۹	۱۱۵,۹۳۴	۰/۴۵۲	۰/۴
۱۳۸۱	۵۸,۲۵۶	۱۳۰,۵۸۱	۰/۴۴۶	-۱/۴
۱۳۸۲	۶۵,۹۳۱	۱۴۵,۸۷۱	۰/۴۵۲	۱/۳
۱۳۸۳	۷۳,۴۹۳	۱۶۴,۳۲۳	۰/۴۴۷	-۱
۱۳۸۴	۸۳,۵۱۵	۱۸۲,۲۶۹	۰/۴۵۸	۲/۴
۱۳۸۵	۹۲,۴۸۵	۱۹۹,۴۰۷	۰/۴۶۴	۱/۲
۱۳۸۶	۹۳,۱۲۸	۲۱۵,۱۹۷	۰/۴۳۳	-۶/۷
۱۳۸۷	۹۵,۳۲۳	۲۱۹,۸۰۷	۰/۴۳۴	۰/۲
۱۳۸۸	۱۰۰,۳۵۷	۲۳۰,۳۷۸	۰/۴۳۶	۰/۴
۱۳۸۹	۱۱۰,۴۲۲	۲۵۱,۵۱۴	۰/۴۳۹	۰/۸

مأخذ: همان.

در دوره مورد بررسی و به‌خصوص طی سال‌های برنامه چهارم توسعه، کاهش ۶/۷ درصدی رشد بخش صنعت در سال ۱۳۸۶ بیش از همه توجه‌ها را به‌خود جلب می‌کند (نمودار ۶). با توجه به رشد تقریباً ۸ درصدی موجودی سرمایه در سال ۱۳۸۶ از یک‌سو و رشد بسیار پایین بخش صنعت (معادل ۰/۷ درصد) ازسوی دیگر، این تحلیل کارشناسی بیشتر قابل ارائه است که سوءمدیریت و اتلاف منابع و به‌تبع آن طولانی شدن دوره اتمام طرح‌های عمرانی و انباشت طرح‌های نیمه‌تمام و خروجی اندک این طرح‌ها در ایجاد ارزش‌افزوده می‌تواند ازجمله دلایل اصلی بهره‌وری پایین و بعضاً منفی سرمایه در اقتصاد و بخش صنعت کشور باشد.

نمودار ۶. نرخ رشد بهره‌وری سرمایه بخش صنعت طی دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۹

مأخذ: همان.

در سال‌های برنامه چهارم توسعه، میانگین نرخ رشد سالیانه بهره‌وری سرمایه حدود منفی ۰/۵ درصد برآورد شده در حالی که هدف برنامه چهارم توسعه در زمینه بهره‌وری سرمایه معادل ۴ درصد تعیین شده بود. به عبارت دیگر بخش صنعت در برنامه چهارم توسعه در زمینه نرخ رشد بهره‌وری سرمایه در مجموع عملکردی نداشته است.

براساس گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۸ معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور، ارزیابی عملکرد جزء «۱» بند «الف» ماده (۵) قانون برنامه چهارم توسعه نشان می‌دهد؛ مهمترین اقدامات انجام شده توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت برای اجرای اهداف این ماده طی سال‌های برنامه به شرح زیر است:

- تدوین و ارائه طرح جامعی از وضعیت بهره‌وری و نحوه ارتقای آن در بخش‌های مختلف صنعتی و معدنی با عنوان «سند ارتقای بهره‌وری بخش صنعت و معدن و راهکار اجرایی آن» به سازمان ملی بهره‌وری ایران.

- تهیه، تدوین و نهایی کردن شاخص‌های بهره‌وری در بخش و به روز کردن این شاخص‌ها و اندازه‌گیری آن در بخش و زیربخش‌های صنعتی و معدنی کشور.

- تشکیل کمیته‌های راهبری بهره‌وری در بخش ستادی وزارتخانه.

- عارضه‌یابی و آسیب‌شناسی عوامل بازدارنده و پیش‌برنده بهره‌وری در بخش صنعت و معدن. در آسیب‌شناسی و تحلیل چالش‌های بهره‌وری در اقتصاد و صنایع کشور می‌توان به نکات زیر اشاره کرد:^۱

۱. یکی از مهمترین عوامل کاهش بهره‌وری، عدم استفاده از ظرفیت‌های موجود در بنگاه‌ها است. خالی بودن ظرفیت بنگاه‌ها به غیر از عوامل خارجی به دلایلی چون اشباع شدن بازار مصرف در داخل برمی‌گردد. اصولاً تعداد بنگاه‌های حاضر در هر کسب‌وکار نسبت معقولی با ظرفیت بازار دارد که حضور بیش از آن سبب کاهش بهره‌وری بنگاه‌های حاضر می‌شود.

۲. اقدامات موردی و مقطعی در بهبود روش‌ها و فرآیند تولید تا سطح معینی به ارتقای بهره‌وری منجر خواهند شد و از این سطح اولیه به بعد تحول در بهره‌وری مستلزم تحول در فناوری‌های مورد استفاده در صنایع است.^۲

۱. پژوهشکده سیاستگذاری علم، فناوری و صنعت دانشگاه صنعتی شریف، گزارش ارزیابی عملکرد دولت در بخش صنعت و معدن، تابستان ۱۳۹۰.

۲. لازم به ذکر است دلیل اصلی وقوع این پدیده در بخش تولید کشور این است که در سیاست‌ها و برنامه‌ریزی صنعتی فقط برای امر سرمایه‌گذاری و ایجاد اشتغال چاره‌اندیشی می‌شود و برای بخش مهم و حیاتی دستیابی به بازار محصول و فروش و پیامدهای احتمالی آن مبنی بر تداوم و بقای تولید، تدبیری اتخاذ نمی‌گردد. به عنوان نمونه می‌توان به تجربه و ناکامی درخصوص طرح گسترش بنگاه‌های زودبازده اشاره کرد.

۲. ورود برنامه‌ریزی نشده کارآفرینان بالقوه از طریق در اختیار قرار دادن منابع مالی، یکی از عواملی است که به دلیل نبود اطلاعات سبب هجوم به برخی عرصه‌های تولید می‌شود که در نهایت اسباب کاهش بهره‌وری را فراهم می‌سازد.

۴. در برخی صنایع با توجه به ماهیت صنعت و ترکیب بازار، تولید پایین‌تر از سطحی مشخص از مقیاس فاقد توجیه اقتصادی است. به عنوان نمونه در صنعت فولاد، تولید زیر ظرفیت ۱/۵ میلیون تن در هر واحد دارای توجیه اقتصادی نیست. بدیهی است در تولید پایین‌تر از مقیاس اگر ارزش‌افزوده‌ای به دست آید، به دلیل انرژی ارزانی است که در اختیار این واحدها قرار می‌گیرد. به همین دلیل در حال حاضر با اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها واحدهای تولیدی با مقیاس غیراقتصادی دچار مشکل خواهند شد که باید در این خصوص چاره‌اندیشی کرد.

۵. در حال حاضر قانون کار به دلیل ایجاد چسبندگی در بازار کار و کاهش انعطاف‌پذیری بنگاه‌ها در ورود و خروج نیروی کار به کاهش بهره‌وری در صنایع کشور دامن می‌زند.

۶. رقابتی نبودن صنایع داخلی و عدم رویکرد صادرات‌محور در تولید، انگیزه ارتقای بهره‌وری را از بین می‌برد. به عبارت دیگر صاحبان صنایع با فعالیت در عرصه بازارهای داخلی، به کاربرد فناوری‌های نوین احساس نیاز نخواهند کرد که این امر باعث افزایش قیمت تمام شده محصولات شده و در نهایت به کاهش توان رقابتی و بهره‌وری بنگاه می‌انجامد.

۷. طولانی بودن دوره اتمام طرح‌های عمرانی و وجود طرح‌های نیمه‌تمام از جمله علل پایین بودن بهره‌وری سرمایه است.

۸. سوءمدیریت و اتلاف منابع ناشی از مدیریت دولتی بنگاه‌ها.

۹. افزایش بهره‌وری از طریق اصلاح ساختار قانون بودجه، مستلزم تغییر رویکرد هزینه‌محور به رویکرد خروجی یا عملکردمحور است.

۲-۶. تحول در صادرات کالاهای صنعتی در دوره مورد بررسی

اهداف کمی قانون برنامه چهارم توسعه در زمینه رشد صادرات صنعتی معادل ۱۴/۸ درصد و رشد صادرات غیرنفتی و کل صادرات کشور نیز به ترتیب معادل ۱۰/۷ و ۴/۷ درصد تعیین شده است و حجم صادرات صنعتی نیز طی سال‌های برنامه می‌باید از ۳۸۶۰ میلیون دلار به ۷۶۹۰ میلیون دلار افزایش یابد.

همچنین سهم صادرات صنعتی در صادرات غیرنفتی طی سال‌های برنامه می‌باید از ۵۰ به ۶۰ درصد و سهم صادرات صنعتی در کل صادرات کشور نیز از ۱۲/۷ به ۲۰/۲ درصد افزایش یابد (جدول ۲۰).

جدول ۲۰. پیش‌بینی میزان صادرات صنعتی در برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸)

(میلیون دلار)

عنوان	۱۳۸۳	سال‌های برنامه چهارم توسعه					متوسط نرخ رشد سالیانه در برنامه چهارم توسعه (درصد)
		۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	
صادرات صنعتی	۳,۸۶۰	۴,۳۲۳/۲	۴,۹۰۶/۸	۵,۶۴۲/۹	۶,۵۴۵/۷	۷,۶۹۰	۱۴/۸
صادرات غیرنفتی	۷,۷۲۰	۸,۵۴۴	۹,۴۵۵	۱۰,۴۶۵	۱۱,۵۸۲	۱۲,۸۱۷	۱۰/۷
کل صادرات	۳۰,۲۷۳	۳۱,۱۸۹	۳۲,۷۲۸	۳۴,۲۳۹	۳۶,۶۳۴	۳۸,۰۸۲	۴/۷
سهم صادرات صنعتی در صادرات غیرنفتی (درصد)	۵۰	۵۰/۶	۵۱/۹	۵۳/۹	۵۶/۵	۶۰	-
سهم صادرات صنعتی در کل صادرات (درصد)	۱۲/۷	۱۳/۸	۱۵	۱۶/۵	۱۷/۸	۲۰/۲	-

مآخذ: قانون برنامه چهارم توسعه، مجموعه اسناد ملی توسعه، ۱۳۸۵، ص ۱۵۳ و محاسبات تحقیق.

عملکرد صادرات صنعتی کشور (بدون احتساب میعانات گازی) در دوره ۱۳۸۴ - ۱۳۸۹ نشان می‌دهد که ارزش صادرات صنعتی از ۷,۷۰۲ میلیون دلار به ۲۰,۰۳۶ میلیون دلار افزایش یافته و میانگین نرخ رشد صادرات صنعتی در این دوره حدود ۲۷ درصد بوده است. روند افزایش ارزش صادرات صنعتی در سال ۱۳۸۹ تداوم یافت و به بیش از ۲۰ میلیارد دلار رسید و سهم صادرات صنعتی در صادرات غیرنفتی در این سال نیز، حدود ۷۶ درصد بود (جدول ۲۱).

جدول ۲۱. تحول صادرات صنعتی کشور (بدون احتساب میعانات گازی) در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹

(میلیون دلار)

عنوان	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	متوسط نرخ رشد سالیانه در برنامه چهارم توسعه (درصد)
صادرات صنعتی	۷,۷۰۲	۹,۵۵۰	۱۱,۵۴۸	۱۴,۶۶۲	۱۷,۰۱۷	۲۰,۰۳۶	۲۹/۳
صادرات غیرنفتی	۱۰,۴۷۴	۱۲,۹۹۷	۱۵,۳۱۲	۱۸,۳۳۴	۲۱,۸۹۱	۲۶,۳۲۷	۲۶/۸
کل صادرات (کالا و خدمات)	۶۹,۵۲۴	۸۱,۸۵۹	۱۰۴,۵۹۶	۱۰۹,۲۹۸	۹۴,۳۱۱	۱۱۶,۸۹۴	۱۶
سهم صادرات صنعتی در صادرات غیرنفتی (درصد)	۷۳/۵	۷۳/۴	۷۵/۴	۷۹/۹	۷۷/۷	۷۶/۱	-
سهم صادرات صنعتی در کل صادرات (درصد)	۱۱	۱۱/۶	۱۱	۱۳/۴	۱۸	۱۷	-

مآخذ: بانک مرکزی، خلاصه تحولات اقتصادی کشور طی سال‌های مختلف و محاسبات تحقیق.

توضیح: اعداد داخل پرانتز بیانگر درصد تغییرات نسبت به سال قبل است.

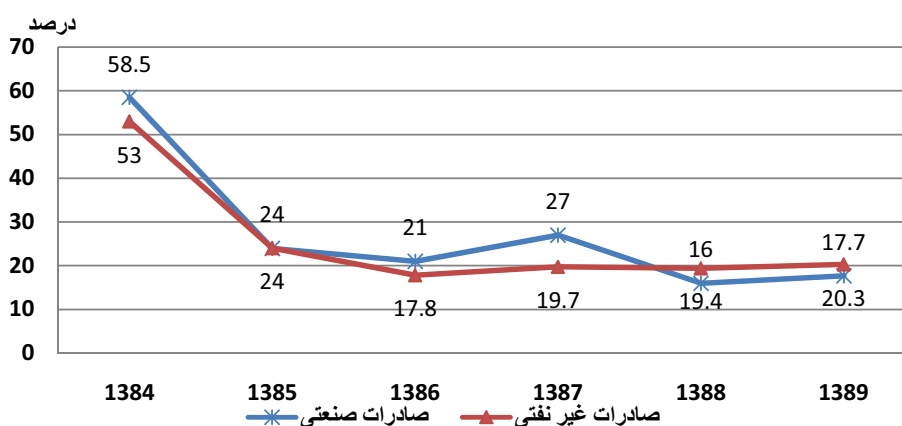

همان‌گونه که آمار و ارقام جدول بالا نشان می‌دهند، عملکرد صادرات صنعتی کشور در سال‌های برنامه چهارم توسعه بیانگر روندی مطلوب و مثبت بوده است و طی این سال‌ها صادرات صنعتی کشور به‌طور متوسط سالیانه معادل ۲۹/۳ درصد رشد داشته که تقریباً دو برابر هدف برنامه چهارم توسعه (معادل ۱۴/۸ درصد) می‌باشد. میزان تحقق عملکرد صادرات صنعتی کشور طی سال‌های برنامه چهارم توسعه در سال‌های ۱۳۸۴ - ۱۳۸۸ به ترتیب معادل ۱۷۸، ۱۹۵، ۲۰۵، ۲۲۴ و ۲۲۱ درصد بوده است. هدف برنامه در زمینه سهم صادرات صنعتی در صادرات غیرنفتی به‌طور متوسط سالیانه معادل ۵۴/۶ درصد است که عملکرد این شاخص طی سال‌های برنامه چهارم توسعه به‌طور متوسط حدود ۷۶ درصد بود. به‌عبارت دیگر درصد تحقق سهم صادرات صنعتی در صادرات غیرنفتی نسبت به هدف برنامه، حدود ۱۴۰ درصد است.

همچنین عملکرد سهم صادرات صنعتی در کل صادرات طی سال‌های برنامه چهارم توسعه تقریباً ۱۳ درصد است، درحالی که هدف برنامه در این خصوص، حدود ۱۶/۶ درصد بوده است. به‌عبارت دیگر درصد تحقق شاخص سهم صادرات صنعتی در کل صادرات طی سال‌های برنامه حدود ۷۸ درصد بوده است.

نرخ رشد صادرات صنعتی و غیرنفتی در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹ از روند مطلوب و یکنواختی برخوردار بوده و بیشتر حول و حوش ۲۰ درصد بوده است. همگرایی نرخ رشد صادرات صنعت و غیرنفتی کشور حکایت از سهم بالای ۷۵ درصدی صادرات صنعتی در کل صادرات غیرنفتی طی سال‌های اخیر دارد که در نمودار زیر به‌خوبی نشان داده شد (نمودار ۷).

نمودار ۷. روند نرخ رشد صادرات صنعتی و غیرنفتی در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹

مأخذ: همان.

در آسیب‌شناسی صادرات صنعتی کشور، ذکر این نکته لازم است که بخش زیادی از رشد صادرات صنعتی طی سال‌های اخیر بدون شک مدیون افزایش قیمت نفت در بازارهای جهانی و به تبع آن افزایش قیمت محصولات پتروشیمی و محصولات با پایه نفت و گاز (بدون احتساب میعانات گازی) است به طوری که سهم صادرات این قبیل محصولات در صادرات صنعتی کشور طی سال‌های اخیر بیش از ۴۰ درصد است (جدول ۲۲). سهم فرآورده‌های حاصل از نفت و گاز، محصولات شیمیایی آلی و غیرآلی در صادرات صنعتی کشور در دوره ۱۳۸۴ - ۱۳۸۹ به ترتیب ۳۸، ۳۳/۵، ۴۶، ۵۲/۵، ۳۹/۴ و ۴۱/۸ درصد بوده است.

جدول ۲۲. ارزش صادرات غیرنفتی طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۹

(میلیون دلار)

به تفکیک نوع کالا (بدون احتساب میعانات گازی)

۱۳۸۹	برنامه چهارم توسعه					نوع کالا
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
۴,۸۸۳	۴,۱۳۳	۳,۳۰۴	۳,۴۸۲	۳,۰۱۲	۲,۵۴۵	کالا‌های سنتی و کشاورزی
۱,۳۰۱	۷۰۲	۳۱۹	۲۲۷	۳۲۱	۱۷۰	کلوچه‌های کانی و فلزی
۲۰,۰۳۶	۱۷,۰۱۷	۱۴,۶۶۲	۱۱,۵۴۸	۹,۵۵۰	۷,۷۰۲	کالا‌های صنعتی
۴,۸۹۳	۳,۹۳۵	۳,۸۱۹	۲,۹۵۶	۲,۳۳۷	۱,۹۲۴	فرآورده‌های حاصل از نفت و گاز
۳,۱۷۱	۲,۵۸۶	۲,۸۷۳	۱,۸۸۳	۱,۳۳۷	۱,۰۴۴	گازهای نفتی و سایر هیدروکربن‌های نفتی
۲۱	۲۴	۱۷	۵۹۰	۳۳۱	۳۱۱	نفتالین و سایر مخلوط‌های هیدروکربن‌های بودار
۶۸۶	۸۲۱	۶۱۴	۲۰۹	۲۹۳	۲۷۹	روغن‌های سبک و فرآورده‌ها
۹۹۹	۱,۰۴۱	۶۷۹	۹۲۵	۱,۳۳۷	۱,۱۲۲	چدن، آهن، فولاد و مصنوعات آنها
۲,۸۴۳	۲,۴۳۶	۳,۱۳۰	۱,۸۲۰	۶۹۴	۷۷۶	محصولات شیمیایی آلی
۶۱۳	۸۸۵	۹۷۲	۵۷۹	۲۳۹	۳۵۸	هیدروکربن‌های حلقوی (بنزن، واکسین‌ها، تولوئن و...)
۱,۲۶۸	۸۲۸	۱,۰۴۱	۶۳۷	۱۹۵	۲۳۵	متانول (الکل متلیک) و اتیلن گلیکول
۱,۱۶۲	۹۱۵	۷۷۸	۶۶۷	۸۴۰	۴۸۲	آلومینیم، مس، روی و مصنوعات آنها
۲,۸۳۶	۲,۳۰۱	۱,۴۱۱	۸۵۹	۸۵۲	۴۳۸	مواد پلاستیکی و اشیای ساخته شده از این مواد
۱,۲۴۷	۱,۲۸۶	۵۲۶	۴۰۱	۳۹۰	۴۲۷	خاک و سنگ، سیمان، گچ، مصنوعات سنگی و سرامیکی
۱۴۹	۲۶۰	۱۷۷	۱۷۳	۲۰۹	۲۳۵	ملبوس آماده - تریکو و انواع پارچه
۶۳۴	۴۷۳	۴۵۶	۵۷۴	۳۴۵	۲۳۵	وسایل نقلیه زمینی و قطعات یدکی آن
۶۵۰	۳۴۹	۷۵۱	۵۱۵	۲۷۰	۲۱۰	محصولات شیمیایی غیرآلی
۷۶	۶۲	۸۸	۱۵۸	۹۴	۷۸	اکسید و هیدروکسیدهای فلزی
۴۰۰	۱۸۰	۴۰۲	۱۶۷	۱۲۰	۶۶	آمونیاک
۱۲۰	۶۱	۲۱۷	۱۵۸	۳۰	۳۹	انواع گوگرد
۳۰۵	۲۷۷	۲۳۲	۱۶۴	۱۵۸	۱۸۲	فرش ماشینی و سایر کف‌پوش‌ها
۲۶۳	۱۴۶	۶۸	۴۴	۸۰	۱۳۷	زیورآلات و جواهرآلات
۱۵۷	۱۶۹	۸۴	۱۰۳	۱۱۷	۸۹	صابون، پودر و سایر مواد شوینده
۱۱۷	۱۲۵	۹۲	۸۷	۸۴	۸۱	کفش
۳,۷۸۰	۳,۳۱۶	۲,۴۶۰	۲,۲۶۱	۱,۹۴۸	۱,۴۶۱	سایر
۲۶,۳۲۷	۲۱,۸۹۱	۱۸,۳۳۴	۱۵,۳۱۲	۱۲,۹۹۷	۱۰,۴۷۴	جمع کل

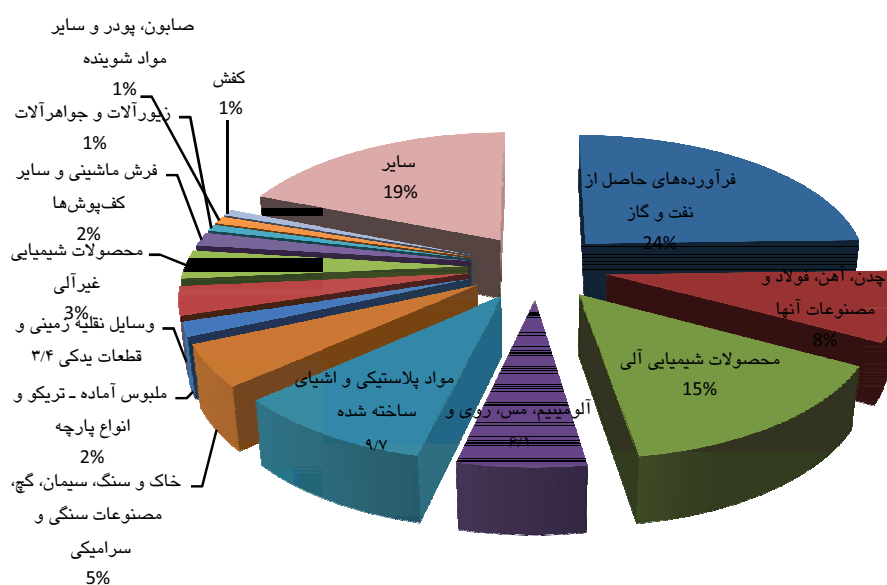
مأخذ: همان.

بررسی سبد صادرات صنعتی کشور طی سال‌های برنامه چهارم توسعه نشان می‌دهد که فرآورده‌های حاصل از نفت و گاز با سهم ۲۴ درصد، محصولات شیمیایی آلی با سهم ۱۵ درصد، محصولات پلاستیکی با سهم ۹/۷ درصد، آهن و فولاد با سهم ۸ درصد و آلومینیم و مس و روی با سهم ۶/۱ درصد، در مجموع بیش از ۶۰ درصد ارزش صادرات صنعتی کشور در سال‌های برنامه چهارم را به خود اختصاص داده‌اند. به عبارت دیگر قسمت عمده صادرات صنعتی طی سال‌های برنامه چهارم توسعه متکی به مشتقات نفتی و صنایع متکی به منابع و مواد اولیه (RB)^۱ بوده است.

نمودار ۸. ترکیب صادرات صنعتی در برنامه چهارم توسعه به تفکیک محصولات صنعتی

(درصد)

مأخذ: همان.

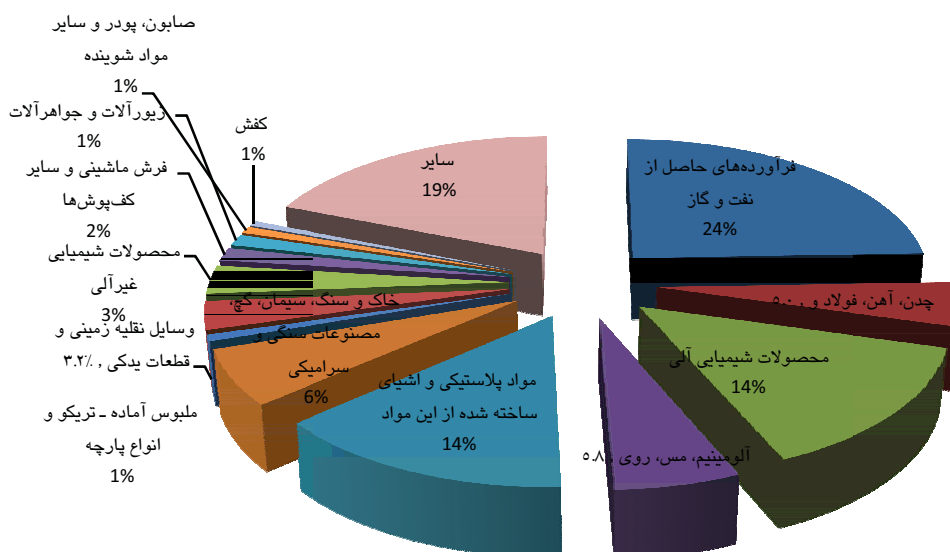
بررسی سبد صادرات صنعتی کشور در سال ۱۳۸۹ نیز حکایت از این دارد که فرآورده‌های حاصل از نفت و گاز با سهم ۲۴ درصد، محصولات شیمیایی آلی با سهم ۱۴ درصد، محصولات پلاستیکی با سهم ۱۴ درصد، سیمان و محصولات سرامیکی با سهم ۶ درصد، آلومینیم، مس و روی با سهم ۵/۸ درصد و آهن و فولاد با سهم ۵ درصد در مجموع بیش از ۶۸ درصد ارزش

1. Resource – Based (RB)

صادرات صنعتی کشور در این سال را به خود اختصاص داده‌اند. به عبارت دیگر ترکیب صادرات صنعتی کشور در سال ۱۳۸۹ همانند سال‌های برنامه چهارم توسعه تقریباً ثابت مانده و وابستگی به مشتقات نفتی و صنایع متکی به منابع و مواد اولیه کماکان تداوم یافته است (نمودار ۹).

نمودار ۹. ترکیب صادرات صنعتی به تفکیک محصولات صنعتی در سال ۱۳۸۹

(درصد)

مأخذ: همان.

فصل سوم - تحول سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و منابع تأمین مالی در سال ۱۳۸۹ و تحلیل تطبیقی سال‌های برنامه چهارم توسعه کشور

۳-۱. مقدمه

در این فصل به موضوعات اصلی تحول سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و چگونگی تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌های صنعتی در دوره ۱۳۸۹-۱۳۸۴ پرداخته می‌شود. در بخش چگونگی تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌های صنعتی، محورهای اصلی سرمایه‌گذاری دولت در بخش صنعت و تسهیلات و اعتبارات اعطایی به این بخش مورد تأکید قرار می‌گیرد.

۲-۳. تحول سرمایه‌گذاری در بخش صنعت در دوره مورد بررسی

براساس بند «الف» و بند «ب» ماده (۲۱) قانون برنامه چهارم توسعه، جهت‌گیری‌های اصلی سرمایه‌گذاری‌های صنعتی می‌باید در راستای توسعه قابلیت‌های فناوری، ایجاد شرایط بهره‌مندی از جریان‌های سرریز فناوری در جهان، تأکید ویژه بر صنایع نوین یا دارای فناوری بالا (Hi-Tech)، تقویت و توسعه سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی در زمینه سرمایه‌گذاری‌های خطرپذیر و تقویت مزیت‌های رقابتی و توسعه صنایع انرژی‌بر، صنایع پتروشیمی، صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی و زنجیره‌های پایین‌دستی آنها، متمرکز شود.

براساس اسناد ملی توسعه، اهداف کمی برنامه چهارم توسعه در زمینه تشکیل سرمایه ثابت ناخالص صنعت به قیمت ثابت ۱۳۷۶، بیانگر این است که سرمایه‌گذاری در بخش صنعت طی دوره ۱۳۸۴ - ۱۳۸۸، باید با نرخ رشد متوسط سالیانه ۱۷/۱ درصد از ۲۸,۹۲۷/۶ میلیارد ریال به ۶۳,۵۵۷/۹ میلیارد ریال افزایش می‌یافت. با اعمال شاخص‌های تعدیل تشکیل سرمایه، هدف برنامه در زمینه میزان سرمایه‌گذاری صنعت طی سال‌های ۱۳۸۳ - ۱۳۸۸ به قیمت جاری به‌ترتیب معادل ۶۶,۵۳۳/۵، ۸۴,۶۴۹/۲، ۱۰۷,۰۰۸/۵، ۱۴۳,۸۰۹/۶، ۱۹۵,۴۷۹/۳ و ۲۳۵,۱۶۴/۲ میلیارد ریال است (جدول ۲۳).

جدول ۲۳. اهداف کمی برنامه چهارم توسعه در زمینه تشکیل سرمایه ثابت ناخالص بخش صنعت

عنوان	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	متوسط نرخ رشد (درصد)
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص صنعت به قیمت ثابت ۱۳۷۶ (میلیارد ریال)	۲۸۹۲۷/۶	۳۳۸۵۹/۷	۳۹۶۳۲/۸	۴۶۳۹۰/۲	۵۴۲۹۹/۸	۶۳۵۵۷/۹	۱۷/۱
شاخص تعدیل تشکیل سرمایه بخش صنعت	۲/۳	۲/۵	۲/۷	۳/۱	۳/۶	۳/۷	-
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص صنعت به قیمت جاری (میلیارد ریال)	۶۶۵۳۳/۵	۸۴۶۴۹/۲	۱۰۷۰۰۸/۵	۱۴۳۸۰۹/۶	۱۹۵۴۷۹/۳	۲۳۵۱۶۴/۲	۲۵

مأخذ: قانون برنامه چهارم توسعه، مجموعه اسناد ملی توسعه، جلد چهارم، ۱۳۸۵، ص ۱۵۳ و محاسبات تحقیق.

بررسی میزان سرمایه‌گذاری تحقق یافته در بخش صنعت در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹ نشان می‌دهد که ارزش سرمایه‌گذاری صنعتی از ۵۵,۲۳۸/۳ میلیارد ریال به ۱۹۴,۶۷۳/۲ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۹ افزایش یافت. در دوره مورد بررسی به‌طور میانگین سالیانه بیش از ۷ هزار فقره پروانه بهره‌برداری صادر شده است که روند آن از سال ۱۳۸۶ به بعد تقریباً نزولی بوده و به‌طور میانگین با کاهش ۷ درصدی مواجه شد. در سال ۱۳۸۹ معادل ۶۸۷۸ فقره پروانه بهره‌برداری صادر شده که نسبت به سال قبل ۳/۲ درصد رشد را نشان می‌دهد. میزان سرمایه‌گذاری صنعتی تحقق یافته در

این سال معادل ۱۹۴,۶۷۳/۲ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۸۸ با رشد منفی ۶ درصد روبرو بوده است (جدول ۲۴).

جدول ۲۴. میزان سرمایه‌گذاری صنعتی براساس تعداد جواز تأسیس و پروانه بهره‌برداری

صادر در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹

پروانه بهره‌برداری		جواز تأسیس		سال	
تعداد پروانه (میلیارد ریال)	تعداد پروانه (فقره)	سرمایه‌گذاری (میلیارد ریال)	تعداد جواز (فقره)		
۵۵,۲۳۸/۳ (۱۲)	۶,۷۶۹ (۳۷/۴)	۹۲۸,۱۶۴/۷ (۲۱/۵)	۳۱,۳۵۳ (۵/۸)	۱۳۸۴	
۸۹,۰۲۳/۶ (۶۱/۲)	۷,۳۹۷ (۹/۳)	۱,۴۷۱,۴۲۶/۳ (۵۸/۵)	۵۴,۱۵۹ (۷۲/۷)	۱۳۸۵	
۱۳۸,۶۵۲/۸ (۵۵/۷)	۸,۷۳۱ (۱۸)	۱,۶۳۶,۶۴۱ (۱۱/۲)	۴۸,۲۴۴ (-۱۰/۹)	۱۳۸۶	
۲۲۶,۶۳۸ (۶۳/۴)	۷,۶۸۴ (-۱۲)	۱,۰۵۶,۹۳۰/۲ (-۳۵/۴)	۲۶,۲۳۸ (-۴۵/۶)	۱۳۸۷	
۲۰۷,۴۰۳/۲ (-۸/۵)	۶,۶۶۱ (-۱۳/۳)	۸۳۶,۴۲۲/۵ (-۲۰/۸)	۱۳,۳۸۰ (-۴۹)	۱۳۸۸	
۱۴۳,۳۹۱/۲ (۳۶/۸)	۳۷,۲۴۲ (۷/۹)	۱,۱۸۵,۹۱۶/۹ (۷)	۳۴,۶۷۴/۸ (-۵/۴)	میانگین سال‌های برنامه چهارم توسعه	
۱۹۴,۶۷۳/۲ (-۶)	۶,۸۷۸ (۳/۲)	۸۷۲,۱۹۷/۹ (۴/۳)	۱۵,۸۱۳ (۱۸/۲)	۱۳۸۹	

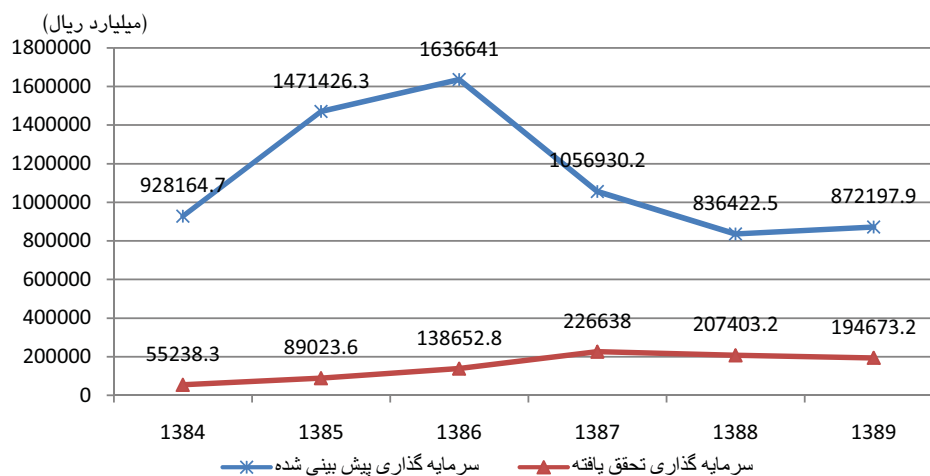
مأخذ: وزارت صنایع و معادن، گزارش عملکرد تفصیلی بخش صنعت و معدن طی سال‌های مختلف.

توضیح: اعداد داخل پرانتز بیانگر درصد تغییرات نسبت به سال قبل و ردیف میانگین سال‌های برنامه نیز نشان‌دهنده میانگین نرخ رشد سال‌های برنامه است.

روند سرمایه‌گذاری صنعتی پیش‌بینی شده (برمبنای جواز تأسیس) و تحقق یافته برمبنای پروانه بهره‌برداری در دوره ۱۳۸۹-۱۳۸۴ نشان می‌دهد که به‌رغم زیاد شدن شکاف بین سرمایه‌گذاری پیش‌بینی شده و تحقق یافته در سال‌های ۱۳۸۴ - ۱۳۸۶، در دوره ۱۳۸۷ - ۱۳۸۹ شکاف بین این دو به مراتب کاسته شده و به‌طور تقریبی در حد ۶۰۰,۰۰۰ میلیارد ریال ثابت بوده است. به‌عبارت دیگر عملکرد سرمایه‌گذاری صنعتی در سال‌های اخیر حدود ۲۵ درصد سرمایه‌گذاری پیش‌بینی شده بوده است. روند سرمایه‌گذاری صنعتی تحقق یافته در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹ در حالت کلی صعودی بوده است به‌رغم اینکه از سال ۱۳۸۷ به بعد تقریباً روند نزولی مشاهده می‌شود (نمودار ۱۰).

نمودار ۱۰. شکاف بین سرمایه‌گذاری صنعتی پیش‌بینی شده و تحقق‌یافته در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹

مأخذ: همان.

همان‌گونه که در نمودار بالا نشان داده شد عملکرد سرمایه‌گذاری صنعتی طی سال‌های برنامه چهارم توسعه، ۱۳۸۴ - ۱۳۸۸، به‌ترتیب معادل ۵۵,۲۳۸/۳، ۸۹,۰۲۳/۶، ۱۳۸,۶۵۲/۸، ۲۲۶,۶۳۸ و ۲۰۷,۴۰۳/۲ میلیارد ریال بود که در مقایسه با هدف برنامه، میزان تحقق عملکرد سرمایه‌گذاری صنعتی طی سال‌های ۱۳۸۴ - ۱۳۸۸، به‌ترتیب معادل ۸۳,۶۵، ۹۶,۹۶ و ۱۱۶ درصد بوده است. بنابراین به‌طورمتوسط سالیانه معادل ۸۹/۶ درصد از اهداف برنامه محقق شده است.

قسمت عمده سرمایه‌گذاری‌های صنعتی تحقق‌یافته در دوره مورد بررسی در زمینه صنایع متکی به مواد اولیه و کاربر یا سرمایه‌اندوز بوده و در صنایع با فناوری بالا به‌خصوص کدهای آیسک ۳۰، ۳۲ و ۳۳، سرمایه‌گذاری کمی تشکیل شده است. به‌گونه‌ای که مجموع سرمایه‌گذاری‌های تشکیل شده در این قبیل صنایع طی سال‌های برنامه چهارم توسعه در مجموع پنج سال، معادل ۵,۱۸۷/۹ میلیارد ریال بود که این رقم فقط ۰/۷۲ واحد درصد از کل سرمایه‌گذاری بخش صنعت در برنامه چهارم را شامل می‌شود و در کل دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹ این رقم معادل ۶,۸۷۱/۷ میلیارد ریال بوده که سهم آن از کل سرمایه‌گذاری تحقق‌یافته در این دوره، حدود ۰/۷۵ واحد درصد است (جدول ۲۵).

جدول ۲۵. میزان سرمایه‌گذاری بر اساس پروانه‌های بهره‌برداری صادره به تفکیک گروه صنعت در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹

(میلیارد ریال)

۱۳۸۹	کل سرمایه‌گذاری بر نامه چهارم توسعه	برنامه چهارم توسعه				کد ISIC	شرح
		۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵		
۲۶,۲۸۹/۲	۷۵,۹۷۳/۱	۲۰,۹۷۹/۷	۱۹,۱۶۹/۵	۱۳,۳۵۸	۱۱,۹۱۵/۸	۱۰,۵۵۰/۱	۱۵ صنایع مواد غذایی و آشامیدنی
۵,۱۸۱/۴	۱۳۷	۰/۰	۱۳۲/۲	۴/۵	۰/۰	۰/۰	۱۶ تولید محصولات از نوتون و تنباکو - سیگار
۸,۹۴۹/۸	۳۶,۴۸۰/۸	۵,۷۸۸/۹	۵,۹۹۲/۳	۶,۸۵۲/۸	۴,۰۹۲	۳,۷۵۳/۸	۱۷ تولید منسوجات
۳۵۶/۴	۱,۲۹۳/۱	۱۳۰/۳	۷۳۳/۴	۲۰۲	۱۲۰/۷	۱۰۶/۷	۱۸ تولید پوشاک، عمل آوردن و رنگ کردن پوست خردار
۳۴۷/۳	۱,۸۷۷	۴۵۱/۴	۴۸۰/۲	۵۳۹/۴	۲۴۵/۲	۱۵۴/۸	۱۹ دباغی و عمل آوردن چرم و ساخت کیف و چمدان و زین و یراق و تولید کفش
۱,۱۴۹/۹	۵,۵۶۷/۹	۱,۹۲۷/۴	۱,۱۰۷/۳	۱,۰۵۲/۷	۹۷۹/۳	۵۰۰/۲	۲۰ تولید چوب و محصولات چوبی و چوب‌پنبه، غیر از ملباس، ساخت کالاهای از چوب و مواد حصیری
۲,۰۲۴/۸	۱۳,۱۶۸/۳	۵,۵۵۴/۷	۲,۶۲۹/۶	۳,۱۱۹	۱,۰۳۲/۱	۸۳۱/۷	۲۱ تولید کاغذ و محصولات کاغذی
۲۰۸/۱	۲,۶۳۳/۸	۱,۲۹۵/۷	۲۷۱	۷۷۱/۳	۱۹۲/۱	۱۰۲/۶	۲۲ انتشار و چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده
۱۹,۷۸۴/۶	۶۹,۳۳۲/۴	۲۳,۳۶۷/۱	۱۷,۴۹۸/۱	۱۹,۹۱۵/۱	۸,۵۰۸/۴	۱,۰۴۳/۷	۲۳ صنایع تولید زغال کک، پالایشگاه‌های نفت و سوخت‌های هسته‌ای
۱۴,۶۹۴/۷	۱۳۳,۶۷۹/۲	۲۹,۵۶۱/۷	۴۹,۳۰۷/۱	۲۹,۵۱۹/۷	۱۹,۷۷۷/۳	۵,۶۰۱/۳	۲۴ صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی
۹,۲۳۰/۷	۳۵,۸۴۹/۲	۵,۸۴۸/۱	۸,۳۶۷/۴	۸,۰۸۴/۱	۷,۵۶۹/۷	۵,۹۷۹/۹	۲۵ تولید محصولات لاستیک و پلاستیکی
۳۷,۳۷۳/۳	۱۳۹,۸۲۴/۹	۴۳,۹۹۱/۲	۵۳,۴۵۷/۵	۲۰,۹۹۱/۳	۱۲,۸۹۸/۸	۸,۴۷۷/۹	۲۶ تولید سایر محصولات کانی غیر فلزی
۳۱,۳۴۶	۱۱۳,۰۰۲/۵	۳۷,۹۲۰/۷	۵۱,۰۴۶/۳	۸,۹۳۲/۴	۹,۲۹۲/۷	۵,۸۱۰/۴	۲۷ تولید فلزات اساسی
۱۰,۹۹۶/۴	۲۵,۶۷۸	۷,۸۵۲/۹	۶,۱۸۵/۳	۴,۳۶۵/۱	۵,۰۳۳/۹	۲,۲۴۷/۸	۲۸ تولید محصولات فلزی فابریکی بجز ماشین‌آلات و تجهیزات
۱۵,۱۰۹/۳	۱۳,۲۴۷/۹	۴,۱۳۸/۴	۳,۰۶۳/۳	۳,۲۷۵/۱	۱,۶۶۶/۱	۱,۱۰۵/۰	۲۹ تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۵۹۷/۳	۱,۹۹۶/۳	۲۸۹/۹	۱۱۲/۴	۷۹۱/۳	۳۲۳/۱	۵۷۹/۶	۳۰ تولید ماشین‌آلات اداری و حسابگر و محاسباتی
۳,۵۸۵	۳,۷۹۹/۶	۲,۸۵۹/۱	۱,۹۳۰/۴	۱,۹۷۲/۱	۲,۴۴۲/۵	۳,۷۹۹/۶	۳۱ تولید ماشین‌آلات مولد و انتقال برق و دستگاه‌های برقی طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۵۲۷/۴	۱,۱۳۰/۷	۳۷۱/۷	۳۷۱/۱	۲۲۰/۸	۱۵۷/۸	۱۰۹/۳	۳۲ تولید رادیو و تلویزیون و دستگاه‌ها و وسایل ارتباطی

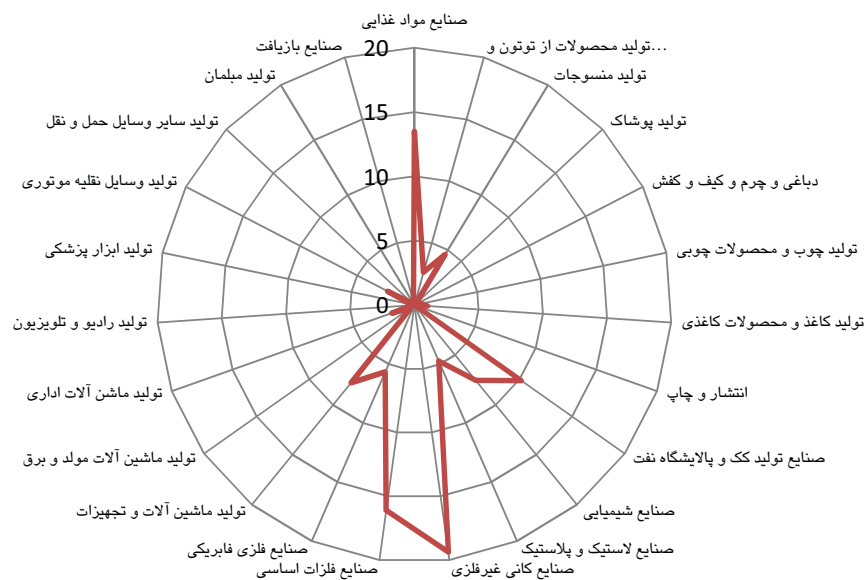
کد ISIC	شرح	برنامه چهارم توسعه					کل سرمایه‌گذاری برنامه چهارم توسعه
		۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
۲۳	تولید ابزار پزشکی و ابزار اپتیکی و ابزار دقیق و ساعات‌های مچی و انواع دیگر ساعت	۷۴۱/۷	۴۴۹	۴۰۵/۹	۱۹۶/۳	۲۶۸/۰	۲,۰۶۰/۹
۲۴	تولید وسایل نقلیه موتوری و تریلر و نیم‌تریلر	۱۰,۱۴۹/۹	۳,۸۷۱/۳	۱۳,۱۱۰/۱	۱,۹۷۹	۳,۲۵۰/۹	۳۲,۳۶۱/۲
۲۵	تولید سایر وسایل حمل‌ونقل	۲,۰۷۰	۵۱۹/۲	۲۵۴/۵	۳۶۳/۲	۵۳۲/۳	۳,۷۳۹/۲
۳۶	تولید مبلمان و مصنوعات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	۶۰۴/۳	۴۸۶/۵	۵۲۴/۴	۲۱۸/۸	۱۵۲/۴	۱,۹۸۷/۴
۳۷	بازریافت	۵۹۷/۹	۵۴۷/۲	۴۸۹	۱۰۵/۷	۱۷۸/۲	۱,۹۴۵
	کل سرمایه‌گذاری پروانه‌های بهره‌برداری	۲۰۷,۴۰۳	۲۲۶,۶۳۸	۱۳۸,۶۵۲/۸	۸۹,۰۲۳/۶	۵۵,۲۳۸/۳	۷۱۶,۹۵۵/۷

مأخذ: همان.

صنعتی و معدنی و... به اجرا درآمد. گفتنی است که در سال‌های اخیر صنایع مواد غذایی، کانی غیرفلزی و صنایع فلزات اساسی از جمله مهمترین و اصلی‌ترین صنایع اشتغال‌زای کشور محسوب می‌شوند. همچنین قوت گرفتن موضوع مسکن مهر در سرلوحه سیاست‌های دولت طی سال‌های اخیر از یکسو و شکل‌گیری بازارهای مصرف این صنایع در کشورهای همسایه ایران از قبیل کشورهای مشترک‌المنافع (CIS)، عراق و افغانستان و نیاز مبرم آنها به سیمان، فولاد، محصولات فولادی، مصالح ساختمانی و غیره برای بازسازی و عملیات عمرانی ازسوی دیگر، می‌تواند در جهت‌دهی سرمایه‌گذاری صنعتی کشور در سال‌های اخیر، نقش مؤثری ایفا کرده باشد.

نمودار ۱۲. جهت‌گیری عملکرد میزان سرمایه‌گذاری تحقق یافته براساس پروانه بهره‌برداری صادره به تفکیک صنایع مختلف در سال ۱۳۸۹ (سهم از کل سرمایه‌گذاری تحقق یافته)

مأخذ: همان.

جهت‌گیری صنایع به بهره‌برداری رسیده طی سال‌های برنامه چهارم توسعه حکایت از این دارد که عمده گرایش تعداد پروانه بهره‌برداری صادره به سمت صنایع کانی غیرفلزی، لاستیک و پلاستیک و صنایع مواد غذایی بوده و این جهت‌گیری در سال ۱۳۸۹ نیز بیشتر به سمت صنایع مواد غذایی و صنایع کانی غیرفلزی بوده است (جدول ۲۶).

جدول ۲۶. روند صدور تعداد پروانه‌های بهره‌برداري به تفکیک گروه صنعت در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹ (فقره)

ISIC کد	شرح	برنامه چهارم توسعه						۱۳۸۱
		۱۳۸۱	۱۳۸۱	۱۳۸۱	۱۳۸۱	۱۳۸۱	۱۳۸۱	
۱۵	صنایع مواد غذایی و آشامیدنی	۶۸۶	۹۲۵	۱۷۱۱	۵۹۱۱	۱۳۱۱	۶۳۳۱	۸۸۱
۱۶	تولید محصولات از توتون و تنباکو - سیگار	۰	۰	۲	۲	۰	۰	۶۲
۱۷	تولید منسوجات	۱۱۳	۸۸۳	۳۳۵	۶۶۱	۱۳۳	۱۳۳	۳۷۱
۱۸	تولید پوشاک، عمل آوردن و رنگ کردن پوست خزدار	۲۱۱	۳۱۱	۷۳۱	۶۰۱	۵۶	۶۷	۶۷
۱۹	دیباغی و عمل آوردن چرم و ساخت کیف و چمدان و زین و پیراق و تولید کفش	۲۸	۲۶	۵۰	۱۶	۶۳	۶۷	۶۷
۲۰	تولید چوب و محصولات چوبی و چوب‌پنبه، غیر از میلان، ساخت کالاهای نازکی و مواد حصیری	۶۲۱	۲۲۱	۲۶۱	۲۱۰	۲۱۱	۲۱۱	۲۱۱
۲۱	تولید کاغذ و محصولات کاغذی	۳۵۱	۱۷۱	۳۲۱	۵۰۲	۵۶۱	۶۷۱	۶۷۱
۲۲	انتشار و چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده	۳۳	۱۳	۳۳	۶۱	۶۳	۳۱	۳۱
۲۳	صنایع تولید زغال کک، پالایشگاه‌های نفت و سوخت‌های هسته‌ای	۱۸	۲۰۱	۲۰۱	۶۷	۵۶	۳۶	۳۶
۲۴	صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی	۱۷۵	۵۶۵	۸۸۵	۳۶۳	۶۳۳	۸۵۳	۸۵۳
۲۵	تولید محصولات لاستیک و پلاستیکی	۷۳۳۱	۸۰۱	۳۱۳۱	۲۰۶	۱۸۸	۰۸۸	۰۸۸
۲۶	تولید سایر محصولات کانی غیرفلزی	۱،۳۰۱	۵،۳۵۱	۱۶،۰۰۱	۸،۶۷۱	۷۷۳۱	۳،۳۳۱	۳،۳۳۱
۲۷	تولید فلزات اساسی	۰۰۲	۶۳۲	۷۳۲	۳۶۲	۳۷۲	۶۵۲	۶۵۲
۲۸	تولید محصولات فلزی فابریکی بجز ماشین‌آلات و تجهیزات	۵۸۱	۳۱۳	۸۳۶	۳۳۶	۶۳۶	۳۷۵	۳۷۵
۲۹	تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	۱۳۳	۸۳۳	۲،۷۷۳	۳۰۵	۸۶۳	۳۷۳	۳۷۳
۳۰	تولید ماشین‌آلات اداری و حسابگر و محاسباتی	۶۳	۶۲	۳۳	۷۱	۳۳	۷۱	۷۱
۳۱	تولید ماشین‌آلات مولد و انتقال برق و دستگاه‌های برقی طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	۷۳۱	۳۳۱	۲،۰۰۱	۸۰۱	۶۶۱	۳۷۱	۳۷۱
۳۲	تولید رادیو و تلویزیون و دستگاه‌ها و وسایل ارتباطی	۶۱	۲۱	۶۱	۳۳	۳۱	۳۱	۳۱
۳۳	تولید ابزار پزشکی و ابزار اپتیکی و ابزار دقیق و ساعت‌های مچی و انواع دیگر ساعت	۴۵	۳۶	۶۰	۳۳	۵۲	۶۲	۶۲
۳۴	تولید وسایل نقلیه موتوری و تریلر و نیم‌تریلر	۶۳۱	۴۳۱	۸۷۱	۷۴۱	۷۵۱	۸۸۱	۸۸۱

۱۳۸۹	برنامه چهارم توسعه						شرح	ISIC کد
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴			
۴۳	۳۸	۴۶	۴۸	۶۰	۵۶	تولید سایر وسایل حمل و نقل	۳۵	
۹۹	۱۰۵	۱۱۹	۱۳۷	۱۰۷	۷۵	تولید میلمان و مصنوعات طبقه بندی نشده در جای دیگر	۳۶	
۶۲	۶۵	۵۲	۴۶	۲۸	۳۳	بازیافت	۳۷	
۳۳	۲۰	۹	۱۳	-	۵۰	کامپیوتر و فعالیت‌های مربوطه	۷۲	
۶,۸۷۸	۶,۶۶۱	۷,۶۸۴	۸,۷۳۱	۷,۳۹۷	۶,۷۶۹	کل تعداد پروانه‌های بهره‌برداری		

مأخذ: همان.

همچنین نحوه جهت‌گیری صنایع به تفکیک کدهای آیسیک دورقمی برحسب تعداد جواز تأسیس و ارزش سرمایه‌گذاری‌های پیش‌بینی شده براساس جواز تأسیس در جداول ۲۷ و ۲۸ ارائه شده است.

جدول ۲۷. روند صدور تعداد جوازهای تأسیس به تفکیک گروه صنعت در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹ (فقره)

کد ISIC	شرح	برنامه چهارم توسعه					۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴
		۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸				
۱۵	صنایع مواد غذایی و آشامیدنی	۵,۷۹۰	۹,۸۷۹	۶,۵۷۷	۱۴,۶۰۳	۶,۶۶۲	۲,۶۶۹	۲,۶۶۹	۲,۶۶۹	۲,۶۶۹
۱۶	تولید محصولات از توتون و تنباکو - سیگار	۱	۸	۱۱	۴	۳۱	۵	۵	۵	۵
۱۷	تولید منسوجات	۳,۴۵۱	۲,۶۶۵	۷۸,۷۹۱	۷۰۸	۵۰۵	۷۰۵	۷۰۵	۷۰۵	۷۰۵
۱۸	تولید پوشاک، عمل آوردن و رنگ کردن پوست خردار	۳۷۷	۲,۰۰۰	۶۷,۷۹۱	۴۰۵	۲۰۲	۸۱۱	۸۱۱	۸۱۱	۸۱۱
۱۹	دیباغی و عمل آوردن چرم و ساخت کیف و چمدان و زین و یراق و تولید کفش	۳۴۲	۵۰۵	۲۵۳	۸۷۱	۸۰	۷۸	۷۸	۷۸	۷۸
۲۰	تولید چوب و محصولات چوبی و چوب‌پنبه، غیر از میلمان، ساخت کالازانی و مواد حصیری	۹۵۹	۹,۷۹۱	۵۵۵	۶۲۷	۴۰۳	۲۰۵	۲۰۵	۲۰۵	۲۰۵
۲۱	تولید کاغذ و محصولات کاغذی	۳۶۷	۶۳,۶۶۱	۸۸,۷۹۱	۱۱۶	۷۳۳	۳۰۵	۳۰۵	۳۰۵	۳۰۵
۲۲	انتشار و چاپ و تکثیر رسانه‌های ضعیف شده	۷۳۱	۹۹۱	۲۰۱	۶۳	۷۸	۱۳	۱۳	۱۳	۱۳
۲۳	صنایع تولید زغال کک، پالایشگاه‌های نفت و سوخت‌های هسته‌ای	۳۴۱	۶۵۳	۳۴۰	۲۱۱	۳۳۱	۳۶۱	۳۶۱	۳۶۱	۳۶۱
۲۴	صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی	۲,۲۵۱	۷۳,۳۶۳	۳۰,۶۶۱	۰,۶۶۱	۳۰۷	۶۵۷	۶۵۷	۶۵۷	۶۵۷
۲۵	تولید محصولات لاستیک و پلاستیکی	۷۸۰	۳۳۵	۶۰۵	۳۱,۶۶۱	۰,۶۶۱	۳۳,۶۶۱	۳۳,۶۶۱	۳۳,۶۶۱	۳۳,۶۶۱
۲۶	تولید سایر محصولات کانی غیر فلزی	۵,۲۸۰	۱۷,۶۶۷	۹,۳۳۶	۵,۶۶۵	۳,۱۸۰	۳,۱۸۰	۳,۱۸۰	۳,۱۸۰	۳,۱۸۰
۲۷	تولید فلزات اساسی	۷۸۰	۷۸۰	۳۱۰	۷۸۱	۶۴۵	۶۷۶	۶۷۶	۶۷۶	۶۷۶
۲۸	تولید محصولات فلزی فابریکی بجز ماشین‌آلات و تجهیزات	۱۷,۶۶۱	۴,۵۵۳	۷۵,۶۶۱	۱۰,۴۶۱	۶۱,۶۶۱	۶۱,۶۶۱	۶۱,۶۶۱	۶۱,۶۶۱	۶۱,۶۶۱
۲۹	تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	۶,۹۵۱	۳,۵۶۱	۲,۷۸۱	۱,۶۶۱	۵۵۷	۸۶۷	۸۶۷	۸۶۷	۸۶۷
۳۰	تولید ماشین‌آلات اداری و محاسبگر و محاسباتی	۲۲۰	۴۴۳	۶۳۲	۷۸	۳۰	۴۰	۴۰	۴۰	۴۰
۳۱	تولید ماشین‌آلات مولد و انتقال برق و دستگاه‌های برقی طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	۲۵۸	۶۷,۶۶۱	۸۵,۶۶۱	۸۷۶	۳۸	۰,۶۶۱	۰,۶۶۱	۰,۶۶۱	۰,۶۶۱
۳۲	تولید رادیو و تلویزیون و دستگاه‌ها و وسایل ارتباطی	۵۵۱	۲۹۱	۳۱۶	۰۰۱	۷۳	۳۳	۳۳	۳۳	۳۳
۳۳	تولید ابزار پزشکی و ابزار اپتیکی و ابزار دقیق و ساعت‌های مچی و انواع دیگر ساعت	۲۲۹	۳۷۰	۳۵۱	۹۶۲	۶۶	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱
۳۴	تولید وسایل نقلیه موتوری و تریلر و نیم‌تریلر	۷۷۰	۱۹,۶۶۱	۳۰,۶۶۱	۸۶۵	۳۸	۳۸۱	۳۸۱	۳۸۱	۳۸۱

۱۳۸۹	برنامه چهارم توسعه						شرح	ISIC کد
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴			
۱۰۴	۹۱	۱۸۳	۳۶۲	۴۱۴	۲۶۲	تولید سایر وسایل حمل و نقل	۲۵	
۲۸۷	۲۱۰	۴۶۲	۱,۰۲۰	۱,۲۸۹	۶۸۸	تولید میلمان و مصنوعات طبقه بندی نشده در جای دیگر	۳۶	
۲۰۵	۱۵۷	۳۲۳	۸۰۲	۸۰۷	۳۱۵	بازیافت	۳۷	
۶	۲	۱۴	۸	۵	۳	کامپیوتر و فعالیت‌های مربوطه	۷۲	
۱۵۸۱۳	۱۳,۳۸۰	۲۶,۲۳۸	۴۸,۲۴۴	۵۴,۱۵۹	۳۱,۳۵۳	کل تعداد جوازهای تأسیس		

مأخذ: همان.

جدول ۲۸. روند میزان سرمایه‌گذاری‌های جوازهای تأسیس صادره به تفکیک گروه صنعت در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹ (میلیارد ریال)

۱۳۸۹	برنامه چهارم توسعه						شرح	ISIC کد
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴			
۹۲,۸۰۰/۱	۶۳,۱۷۰/۹	۱۱۱,۴۳۱/۷	۱۷۸,۵۲۳/۵	۱۴۲,۰۴۹/۷	۷۷,۹۲۴/۵	صنایع مواد غذایی و آشامیدنی	۱۵	
۷۶۲	۳,۲۹۳/۹	۴۰۲/۲	۹۳۵/۶	۵۱۵/۷	۱/۵	تولید محصولات از توتون و تنباکو - سیگار	۱۶	
۱۳,۳۳۱/۵	۱۵,۴۴۹	۱۶,۴۷۸/۶	۳۶,۱۵۹/۹	۴۱,۸۵۸/۷	۱,۹۳۶۸	تولید منسوجات	۱۷	
۸۹۵/۳	۱,۷۰۹	۱,۴۱۱/۱	۲,۶۸۴/۴	۲,۶۷۴/۹	۲,۱۷۹/۱	تولید پوشاک، عمل آوردن و رنگ کردن پوست خزدار	۱۸	
۵۶۰/۷	۶۸۹/۷	۱,۲۱۸/۷	۲,۰۶۱/۳	۲,۳۸۸/۸	۹۳۳/۸	دیباغی و عمل آوردن چرم و ساخت کیف و چمدان و زین و پراق و تولید کفش	۱۹	
۷,۸۲۸/۷	۳۲,۸۷۲/۱	۸,۷۳۰/۱	۱۴,۴۷۰/۵	۳۰,۵۸۷/۸	۱۱,۳۵۰	تولید چوب و محصولات چوبی و چوب‌پنبه، غیر از میلمان، ساخت کالا از نی و مواد حصیری	۲۰	
۲۲,۳۰۵/۴	۱۱,۵۸۸/۲	۳۱,۳۶۲/۷	۳۷,۶۶۱/۹	۴۴,۰۸۷/۸	۲۰,۴۸۸/۶	تولید کاغذ و محصولات کاغذی	۲۱	
۱,۰۵۹/۳	۸۰۷/۴	۸۰۷/۵	۱,۷۷۹/۱	۲,۷۵۹/۵	۱,۲۹۷/۲	انتشار و چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده	۲۲	
۱۳۹,۲۰۲/۷	۲۱۹,۶۶۶/۱	۲۱۳,۱۵۷/۷	۳۴۷,۸۵۵/۷	۱۹۲,۴۰۳/۳	۵۴,۰۲۷/۰	صنایع تولید زغال کک، پالایشگاه‌های نفت و سوخت‌های هسته‌ای	۲۳	
۲۲,۰۹۷	۹۸,۳۸۷/۳	۱۱۹,۰۲۲/۶	۱۶۷,۴۰۴	۲۸۸,۸۰۲/۷	۱۰۰,۹۷۴	صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی	۲۴	
۲۷,۳۲۴/۵	۳۰,۹۸۷/۷	۵۴,۶۱۹/۷	۷۷,۵۱۴/۳	۶۷,۱۸۷/۲	۴۲,۳۳۹/۵	تولید محصولات لاستیک و پلاستیکی	۲۵	
۱۱۳,۱۱۳	۸۲,۷۹۰/۹	۱۴۷,۰۷۰/۵	۲۰۷,۲۱۱/۷	۱۴۵,۳۹۵/۹	۱۱۳,۵۷۹/۷	تولید سایر محصولات کانی غیر فلزی	۲۶	
۲۲۴,۵۰۷/۳	۱۹۰,۰۴۲	۲۰۳,۵۵۴/۹	۳۶۵,۴۷۹/۵	۳۲۴,۷۷۲/۱	۳۷۹,۶۴۷/۹	تولید فلزات اساسی	۲۷	
۲۵,۹۸۵/۹	۲۳,۹۳۸/۶	۴۵,۶۴۷/۷	۷۵,۶۷۲/۶	۴۶,۳۵۷/۷	۳۷,۰۵۲	تولید محصولات فلزی فابریکی بجز ماشین‌آلات و تجهیزات	۲۸	
۱۷,۰۱۳/۹	۱۰,۲۸۵/۷	۲۰,۰۰۳/۷	۴۰,۰۳۹/۳	۳۷,۶۴۰/۸	۱۲,۴۸۰/۴	تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	۲۹	
۲,۷۶۱/۹	۵۰۹/۹	۲,۶۱۶/۱	۲,۳۲۵/۸	۳,۸۱۳/۸	۲۰,۱۶۳	تولید ماشین‌آلات اداری و حساسگر و محاسباتی	۳۰	
۱۰,۸۲۰/۴	۱۱,۶۳۴/۱	۱۶,۷۴۱/۲	۲۱,۶۶۸/۶	۲۱,۸۳۰/۳	۹,۸۷۴/۵	تولید ماشین‌آلات مولد و انتقال برق و دستگاه‌های برقی طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	۳۱	
۵۸۷/۵	۱,۷۵۴/۷	۲,۱۸۸/۴	۱۰,۴۰۵/۶	۳,۳۲۷/۸	۱,۵۷۳/۹	تولید رادیو و تلویزیون و دستگاه‌ها و وسایل ارتباطی	۳۲	
۲,۳۵۸/۳	۱,۶۸۳/۲	۲,۲۹۴	۴,۷۲۶	۲,۹۰۸/۶	۲,۱۰۵/۶	تولید ابزار پزشکی و ابزار اپتیکی و ابزار دقیق و ساعت‌های مچی و انواع دیگر ساعت	۳۳	

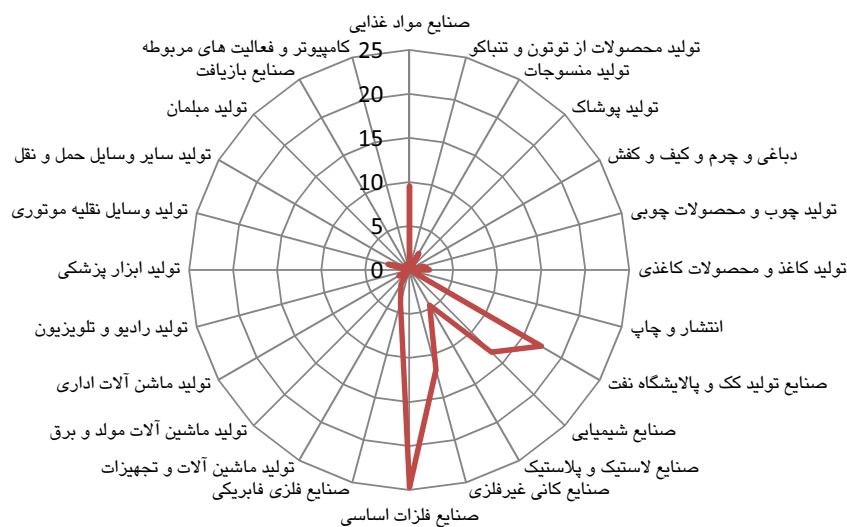

کد ISIC	شرح	برنامه چهارم توسعه					
		۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
۲۴	تولید وسایل نقلیه موتوری و تریلر و نیم‌تریلر	۲۴,۸۸۲/۷	۲۷,۷۶۳	۳۲,۳۱۶/۱	۴۳,۶۰۷/۶	۱۹,۵۵۲/۶	
۲۵	تولید سایر وسایل حمل‌ونقل	۵,۴۰۵/۶	۱۱,۳۱۷/۳	۸,۴۷۷/۱	۱۷,۷۵۲/۱	۲,۶۵۰	
۳۶	تولید میلمان و مصنوعات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	۱,۹۲۷	۱۱,۵۳۰/۵	۴,۵۹۷	۴,۱۱۰/۴	۱,۷۰۸/۵	
۳۷	باز یافت	۲,۹۲۲/۳	۷,۶۱۶	۱۳,۶۵۶/۷	۱۴,۶۱۹	۵,۱۲۹/۱	
۷۲	کامپیوتر و فعالیت‌های مربوطه	۵/۳	۳۳/۹	۱۲/۳	۳	۱	
کل سرمایه‌گذاری جوازهای تأسیس		۸۳۶,۲۲۲/۵	۱,۰۵۶,۹۳۰/۲	۱,۶۳۶,۶۴۱	۱,۴۷۱,۴۲۶/۳	۹۲۸,۱۶۴/۷	

مأخذ: همان.

در بخش میزان سرمایه‌گذاری صنعتی پیش‌بینی شده براساس جواز تأسیس صادره طی سال‌های برنامه چهارم توسعه، عمده جهت‌گیری‌ها به‌ترتیب به سمت صنایع فلزات اساسی، صنایع پالایشگاهی، صنایع شیمیایی، صنایع کانی غیرفلزی و صنایع مواد غذایی بوده است که با جهت‌گیری اصلی سرمایه‌گذاری‌های صنعتی تحقق یافته، به‌ترتیب از قبیل محصولات کانی غیرفلزی، صنایع شیمیایی، تولید فلزات اساسی، صنایع مواد غذایی و صنایع پالایشگاهی در مجموع مطابقت دارد (نمودار ۱۳).

نمودار ۱۳. جهت‌گیری پیش‌بینی میزان سرمایه‌گذاری براساس جواز تأسیس صادره به تفکیک صنایع مختلف در برنامه چهارم توسعه (سهم از کل سرمایه‌گذاری پیش‌بینی شده)

مأخذ: همان.

عمده جهت‌گیری سرمایه‌گذاری‌های پیش‌بینی شده در سال ۱۳۸۹ به سمت صنایع فلزات اساسی، صنایع پالایشگاهی، صنایع شیمیایی، صنایع کانی غیرفلزی و صنایع مواد غذایی بوده است. در حالی که عملکرد در این سال حاکی از جهت‌گیری به سمت محصولات کانی غیرفلزی، تولید فلزات اساسی و صنایع مواد غذایی می‌باشد (نمودار ۱۴). در تحلیل جهت‌گیری سرمایه‌گذاری‌های پیش‌بینی شده در سال‌های اخیر و سال ۱۳۸۹ به سمت صنایع فوق‌الذکر، می‌توان به دلایل مطرح شده در بخش جهت‌گیری سرمایه‌گذاری تحقق یافته اشاره کرد که اهداف اشتغال‌زایی دولت و اهداف بخش خصوصی در دستیابی به سودآوری در صنایع مذکور، به‌صورت توأمان قابل تحقق بوده است.

نمودار ۱۴. جهت‌گیری پیش‌بینی میزان سرمایه‌گذاری براساس جواز تأسیس صادره به تفکیک صنایع مختلف در سال ۱۳۸۹ (سهم از کل سرمایه‌گذاری پیش‌بینی شده)

مأخذ: همان.

۳-۳. منابع تأمین مالی بخش صنعت در دوره مورد بررسی

در این بخش میزان تأمین مالی بخش صنعت از محل سرمایه‌گذاری دولت، تسهیلات اعطایی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی، تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن و تسهیلات اعطایی از محل حساب نذیره ارزی مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرد.

۳-۳-۱. سرمایه‌گذاری دولت در بخش صنعت در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹

در قانون بودجه سال ۱۳۸۴، مبلغ ۳۵۹۴/۴ میلیارد ریال اعتبار برای اجرا و تکمیل طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای فصل صنعت و معدن و طرح تحقیقات اساسی بخش تصویب شد. براساس آمار وزارت امور اقتصادی و دارایی، عملکرد اعتبارات فصل و برنامه مذکور معادل ۲,۹۸۷/۳ میلیارد ریال بود (جدول ۲۹). بنابراین میزان تحقق بودجه مصوب تملک دارایی‌های سرمایه‌ای فصل صنعت و معدن و طرح تحقیقات اساسی در سال ۱۳۸۴ حدود ۸۳ درصد بوده است. ترکیب اعتبارات فصل صنعت و معدن در سال ۱۳۸۴ نشان می‌دهد؛ بخش عمده اعتبارات پرداختی با سهم ۴۱ درصد (مبلغ ۱,۱۹۲/۳ میلیارد ریال) به برنامه «ایجاد و توسعه صنایع» و با سهم ۲۰ درصد (مبلغ ۵۹۵/۴ میلیارد ریال) به برنامه «کمک‌های فنی و اعتباری به بخش خصوصی و تعاونی» اختصاص یافته است (جدول ۳۰).

در قانون بودجه سال ۱۳۸۵، مبلغ ۳,۲۸۲/۲ میلیارد ریال اعتبار برای اجرا و تکمیل طرح‌های

تملك دارایی‌های سرمایه‌ای مصوب فصل صنعت و معدن و نیز طرح تحقیقات اساسی بخش صنعت و معدن تصویب شد. عملکرد اعتبارات فصل و برنامه مذکور معادل ۲,۷۱۵/۲ میلیارد ریال بود که در مقایسه با عملکرد سال قبل با رشد منفی ۹/۱ درصد مواجه شد. بنابراین میزان تحقق بودجه مصوب تملك دارایی‌های سرمایه‌ای فصل صنعت و معدن و طرح تحقیقات اساسی در سال ۱۳۸۵ حدود ۸۰ درصد بوده است.

در ترکیب اعتبارات فصل صنعت و معدن، برنامه‌های «ایجاد و توسعه صنایع» و «ارتقای تولیدات صنعتی» به ترتیب با سهمی معادل ۵۰/۸ و ۱۶/۳ درصد در مجموع مبلغ ۱,۸۱۰/۱ میلیارد ریال را به خود اختصاص داده‌اند. در قالب برنامه تحقیقات توسعه‌ای نیز به طرح «برنامه تحقیقات کاربردی و توسعه علمی» مبلغ ۱۸/۸ میلیارد ریال اختصاص یافت که در مقایسه با سال قبل ۷۷/۵ درصد کاهش را نشان می‌دهد. سهم این برنامه در کل اعتبارات این بخش به حدود ۰/۷ درصد در سال ۱۳۸۵ رسید که با توجه به اهمیت و نقش تحقیقات و توسعه در پیشبرد اهداف توسعه و دستیابی به رشد درون‌زا، مطلوب به نظر نمی‌رسد.

در قانون بودجه سال ۱۳۸۶، میزان اعتبارات مصوب برای پرداخت‌های عمرانی دولت در قالب اعتبارات تملك دارایی‌های سرمایه‌ای برای فصل صنعت و معدن و طرح تحقیقات اساسی بخش صنعت و معدن ۳,۲۰۷ میلیارد ریال بود. براساس آمار وزارت امور اقتصادی و دارایی در سال ۱۳۸۶، مبلغ ۲,۵۴۶ میلیارد ریال برای فصل و طرح مذکور اختصاص یافت که در مقایسه با سال ۱۳۸۵، ۶/۲ درصد کاهش نشان می‌دهد. بنابراین میزان تحقق بودجه مصوب تملك دارایی‌های سرمایه‌ای فصل صنعت و معدن و طرح تحقیقات اساسی در سال ۱۳۸۶ حدود ۷۹/۴ درصد بوده است.

ترکیب اعتبارات فصل صنعت و معدن در سال ۱۳۸۶ حکایت از این دارد که برنامه‌های «ایجاد و توسعه صنایع» و «ارتقای تولیدات صنعتی» به ترتیب با سهمی معادل ۳۲/۱ و ۳۲/۴ درصد در مجموع معادل ۱,۶۲۹/۹ میلیارد ریال را به خود اختصاص داده‌اند. در قالب برنامه تحقیقات توسعه‌ای نیز به طرح «برنامه تحقیقات کاربردی و توسعه علمی» مبلغ ۲۳/۴ میلیارد ریال اختصاص یافت که سهم این برنامه در کل اعتبارات این بخش به حدود ۰/۹ درصد می‌رسد.

در قانون بودجه سال ۱۳۸۷، برای پرداخت‌های عمرانی دولت در قالب اعتبارات تملك دارایی‌های سرمایه‌ای برای فصل صنعت و معدن و طرح تحقیقات اساسی بخش صنعت و معدن معادل ۳,۶۲۰/۶ میلیارد ریال تصویب شد. براساس آمار وزارت امور اقتصادی و دارایی، عملکرد فصل و طرح مذکور در سال ۱۳۸۷ معادل ۲,۶۹۵/۶ میلیارد ریال است. بنابراین میزان تحقق بودجه مصوب تملك دارایی‌های سرمایه‌ای فصل صنعت و معدن و طرح تحقیقات اساسی در

سال ۱۳۸۷ حدود ۷۴/۴ درصد بوده است. در قالب برنامه تحقیقات توسعه‌ای نیز به طرح «برنامه تحقیقات کاربردی و توسعه علمی» مبلغ ۲۷/۴ میلیارد ریال اختصاص یافت که سهم این برنامه در کل اعتبارات این بخش به حدود ۱ درصد می‌رسد.

ترکیب اعتبارات فصل صنعت و معدن در سال ۱۳۸۷ نشان می‌دهد؛ برنامه‌های ایجاد و توسعه صنایع (۱,۰۶۴/۷ میلیارد ریال)، برنامه زیرساخت‌های صنعتی و معدنی (۶۶۲/۲ میلیارد ریال) و برنامه ارتقای تولیدات صنعتی (۶۰۰/۳ میلیارد ریال) به ترتیب سهمی معادل ۴۰، ۲۴/۸، ۲۲/۵ درصد را به خود اختصاص داده‌اند.

در قانون بودجه سال ۱۳۸۸، مبلغ ۲۶۰۰ میلیارد ریال اعتبار برای اجرا و تکمیل طرح‌های تملک دارایی سرمایه‌ای فصل صنعت و معدن و نیز طرح تحقیقات اساسی بخش تصویب شد. براساس آمار وزارت امور اقتصادی و دارایی، عملکرد اعتبارات فصل و طرح مذکور به میزان ۱,۹۰۵ میلیارد ریال بود که در مقایسه با عملکرد سال قبل ۲۹/۳ درصد کاهش نشان می‌دهد. بنابراین میزان تحقق بودجه مصوب تملک دارایی‌های سرمایه‌ای فصل صنعت و معدن و طرح تحقیقات اساسی در سال ۱۳۸۸ حدود ۷۳ درصد بوده است. در قالب برنامه تحقیقات توسعه‌ای نیز به طرح «برنامه تحقیقات کاربردی و توسعه علمی» مبلغ ۱۸/۱ میلیارد ریال اختصاص یافت که سهم این برنامه در کل اعتبارات این بخش به حدود ۱ درصد می‌رسد.

گفتنی است که در سال ۱۳۸۸ سهم اعتبارات عمرانی مصوب برای فصل صنعت و معدن و طرح تحقیقات اساسی بخشی از اعتبارات عمرانی مصوب کل بخش‌های اقتصادی، معادل ۱/۲ درصد بود. همچنین در سال ۱۳۸۸ برنامه ایجاد و توسعه صنایع (۷۸۱/۲ میلیارد ریال)، برنامه زیرساخت‌های صنعتی و معدنی (۵۰۲/۶ میلیارد ریال) و برنامه ارتقای تولیدات صنعتی (۳۶۸/۴ میلیارد ریال) در مجموع با سهمی معادل ۸۷/۵ درصد از کل اعتبارات فصل صنعت و معدن را به خود اختصاص داده‌اند.

در قانون بودجه سال ۱۳۸۹، مبلغ ۲,۶۰۰ میلیارد ریال اعتبار برای اجرا و تکمیل طرح‌های تملک دارایی سرمایه‌ای فصل صنعت و معدن و نیز طرح تحقیقات اساسی بخش تصویب شد. براساس آمار وزارت امور اقتصادی و دارایی، عملکرد اعتبارات فصل و طرح مذکور به میزان ۲,۱۱۷ میلیارد ریال بود که در مقایسه با عملکرد سال قبل ۱۱ درصد رشد نشان می‌دهد. بنابراین میزان تحقق بودجه مصوب تملک دارایی‌های سرمایه‌ای فصل صنعت و معدن و طرح تحقیقات اساسی در سال ۱۳۸۹ حدود ۸۱ درصد بوده است. در قالب برنامه تحقیقات توسعه‌ای نیز به طرح «برنامه تحقیقات کاربردی و توسعه علمی» مبلغ ۱۸/۹ میلیارد ریال اختصاص یافت که سهم این برنامه در کل اعتبارات این بخش به حدود ۰/۹ درصد می‌رسد.

ترکیب اعتبارات فصل صنعت و معدن در سال ۱۳۸۹ نشان می‌دهد؛ برنامه‌های ایجاد و توسعه صنایع (۷۳۴ میلیارد ریال)، برنامه زیرساخت‌های صنعتی و معدنی (۵۰۸/۱ میلیارد ریال) و برنامه ارتقای تولیدات صنعتی (۳۴۶/۸ میلیارد ریال) و برنامه اکتشاف و راه‌اندازی معادن (۳۰۹/۳ میلیارد ریال) به ترتیب سهمی معادل ۳۵، ۲۴/۲، ۱۶/۵ و ۱۴/۷ درصد را به خود اختصاص داده‌اند.

نکته قابل توجه در این قسمت کاهش چشمگیر اعتبارات مربوط به تحقیق و توسعه (R&D) از سوی دولت بوده است به طوری که از رقم ۲۱۸/۸ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۳ به رقم ناچیز ۸۳/۶، ۱۸/۸، ۲۳/۴، ۲۷/۴، ۱۸/۱ و ۱۸/۹ میلیارد ریال به ترتیب در دوره ۱۳۸۴ - ۱۳۸۹ کاهش یافت که این موضوع خلاف برنامه چهارم توسعه است که مقرر داشت سهم سرمایه‌گذاری دولت در امر پژوهش و فناوری به تولید ناخالص داخلی از محل اعتبارات عمومی دستگاه‌های اجرایی، ۲ درصد باشد. بالطبع سهمی از این موضوع به بخش صنعت و معدن اختصاص داشته و این روند کاهشی اعتبارات تحقیق و توسعه در بخش صنعت و معدن توجیه‌پذیر نبوده و خلاف برنامه عمل شده است. با توجه به اهمیت تحقیق و توسعه در پیشبرد اهداف توسعه و به‌عنوان مؤلفه اصلی و مهم در دستیابی به رشد پایدار و درون‌زا، این امر می‌تواند تبعات منفی زیادی را برای بخش صنعت و معدن به همراه داشته باشد.

جدول ۲۹. عملکرد اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای ملی دولت در فصل صنعت و معدن

و برنامه تحقیقات صنعتی و معدنی در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹ (میلیارد ریال)

۱۳۸۹	برنامه چهارم توسعه					شرح
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
۲,۰۹۸/۳	۱,۸۸۶/۸	۲,۶۶۸/۲	۲,۵۲۲/۵	۲,۶۹۶/۴	۲,۹۰۲/۷	صنعت و معدن
۱۸/۹	۱۸/۱	۲۷/۴	۲۳/۴	۱۸/۸	۸۳/۷	برنامه تحقیقات صنعتی و معدنی
۲,۱۱۷/۲	۱,۹۰۵	۲,۶۹۵/۶	۲,۵۴۵/۹	۲,۷۱۵/۲	۲,۹۸۷/۴	کل اعتبارات

مأخذ: وزارت امور اقتصادی و دارایی، خزانه‌داری کل، سال‌های مختلف.

جدول ۳۰. عملکرد اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای ملی دولت به تفکیک برنامه‌های مختلف

صنعتی و معدنی در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹ (میلیون ریال)

۱۳۸۹	برنامه چهارم توسعه					شرح
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
۲,۱۱۷,۲۵۷	۱,۹۰۵,۰۳۴	۲,۶۹۵,۶۶۶	۲,۵۴۵,۹۷۱	۲,۷۱۵,۲۳۶	۲,۹۸۷,۳۴۰	کل اعتبارات ملی
۲,۰۹۸,۳۴۲	۱,۸۸۶,۸۷۹	۲,۶۶۸,۲۲۶	۲,۵۲۲,۵۱۰	۲,۶۹۶,۴۳۶	۲,۹۰۳,۶۷۷	صنعت و معدن
۵۰۸,۱۰۰	۵۰۲,۵۸۰	۶۶۲,۱۹۳	۵۰۹,۷۴۵	۲۵۹,۸۶۵	۱۸۴,۵۵۰	برنامه زیرساخت‌های صنعتی و معدنی
۷۳۴,۰۲۱	۷۸۱,۲۴۶	۱,۰۶۴,۷۱۳	۸۱۱,۰۶۸	۱,۳۷۱,۴۹۰	۱,۱۹۲,۲۷۳	برنامه ایجاد و توسعه صنایع
۱۴۹,۳۹۶	۱۴۳,۲۸۶	۲۰۴,۵۰۰	۱۹۶,۴۹۲	۳۳۷,۱۳۷	۱۲۴,۵۰۰	برنامه زمین‌شناسی
۳۰۹,۳۷۲	۲۶,۴۷۰	۳۲,۶۱۵	۷۳,۵۰۰	۲۱۸,۲۴۷	۵۵۶,۷۲۰	برنامه اکتشاف و راه‌اندازی معادن
۳۴۶,۸۰۲	۳۶۸,۴۲۰	۶۰۰,۲۸۵	۸۱۸,۹۰۷	۴۳۸,۶۱۵	۰	برنامه ارتقای تولیدات صنعتی
۴۹,۴۹۹	۵۵,۶۴۳	۸۲,۳۲۰	۹۹,۲۸۴	۵۸,۳۵۹	۰	برنامه ارتقای تولیدات معدنی
۱,۱۵۲	۹,۲۳۴	۲۱,۶۰۰	۱۰,۶۶۴	۹,۵۰۰	۰	برنامه مقاوم‌سازی ساختمان‌ها
۰	۰	۰	۰	۳,۲۲۲	۰	برنامه شبکه‌های زمین‌شناسی - اکتشاف و تجهیز
۰	۰	۰	۰	۰	۱۷۱,۴۸۸	برنامه پژوهش‌های کاربردی
۰	۰	۰	۰	۰	۶۸,۷۴۹	برنامه سیاست‌گذاری، مدیریت و نظارت بر فعالیت‌ها
۰	۰	۰	۰	۰	۵۹۵,۳۹۸	برنامه کمک‌های فنی و اعتباری به بخش خصوصی و تعاونی
۰	۰	۰	۲,۸۰۰	۰	۰	برنامه ساماندهی، مکانیزاسیون و گسترش شبکه‌های اطلاع‌رسانی
۱۸,۹۱۵	۱۸,۱۵۵	۲۷,۴۴۰	۲۳,۴۶۱	۱۸,۸۰۰	۸۳,۶۶۳	برنامه تحقیقات کاربردی و توسعه علمی (طرح)

مأخذ: همان.

۳-۳-۲. تسهیلات و اعتبارات اعطایی به بخش صنعت در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹

۳-۳-۲-۱. تسهیلات اعطایی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی

در بند «الف» ماده (۱۰) قانون برنامه چهارم توسعه، بانک مرکزی مکلف شد که در ابتدای هر سال در قالب سیاست‌های پولی و اعتباری جدول سهمیه‌بندی تسهیلات بخش‌های مختلف اقتصاد را اعلام کند، اما فقط برای دو سال پایانی برنامه چهارم، سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ این جدول تهیه و ارائه شده است. از سال ۱۳۸۴ رویکرد بانک مرکزی در رابطه با سهمیه‌بندی تسهیلات بانکی تغییر یافت و در مقایسه با سال‌های قبل که به‌عنوان یک الزام به بانک‌ها ابلاغ می‌شد، تا حد زیادی کنار گذاشته شد و به یک ابزار ارشادی تبدیل گردید.

لازم به‌ذکر است که در سال ۱۳۹۰ به‌عنوان اولین سال اجرای برنامه پنجم توسعه نیز رویه

توصیه‌ای بانک مرکزی در رابطه با توزیع تسهیلات بانک‌های تجاری در ماده (۷) «مجموعه سیاست‌های پولی، اعتباری و نظارتی نظام بانکی کشور» لحاظ شد، ولی بانک‌های تخصصی مکلف شدند تا حداقل ۹۰ درصد از تسهیلات خود را در راستای رسالت اصلی خویش اعطا نمایند. در عین حال با توجه به ماهیت توصیه‌ای نسبت‌های مذکور در «مجموعه سیاست‌های پولی، اعتباری و نظارتی نظام بانکی کشور در سال ۱۳۹۰» مشوق‌هایی برای آن دسته از بانک‌های تجاری که نسبت‌های پیشنهادی بانک مرکزی را رعایت نمایند، در نظر گرفته شد. براین اساس مقرر گردید که بنا به تشخیص بانک مرکزی و متناسب با جهت‌گیری خود، از تخفیف نسبت سپرده قانونی و سایر مشوق‌های بانک مرکزی برخوردار شوند.

در سیاست‌های پولی و اعتباری سال‌های اخیر به‌منظور ایجاد شرایط مناسب برای توزیع اعتبارات متناسب و هماهنگ در رشد متوازن، توزیع تسهیلات بانکی به‌صورت بخشی و در قالب جدول زیر تعیین و هدفگذاری شده است.

جدول ۳۱. هدفگذاری در زمینه توزیع بخشی تسهیلات بانکی در دوره ۱۳۸۷-۱۳۸۹

ردیف	بخش	سهم از کل تسهیلات اعطایی (درصد)		
		۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹
۱	کشاورزی، آب و صنایع تبدیلی	۲۵	۲۵	۲۵
۲	صنعت و معدن	۳۳	۳۵	۳۷
۳	ساختمان و مسکن	۲۰	۲۰	۲۰
۴	بازرگانی و خدمات	۱۵	۱۲	۱۰
۵	صادرات	۷	۸	۸

مأخذ: بانک مرکزی، مجموعه سیاست‌های پولی و اعتباری در سال‌های مختلف.

عملکرد توزیع بخشی تسهیلات بانکی در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹ برای بخش صنعت و معدن، حول و حوش ۲۰ درصد بوده که با هدفگذاری بانک مرکزی در این سال‌ها، بیش از ۱۰ درصد فاصله دارد. به‌عبارت دیگر هدف تعیین شده برای بخش صنعت و معدن در سال‌های ۱۳۸۷ - ۱۳۸۹ معادل ۳۳، ۳۵ و ۳۷ درصد بود که در عمل به‌ترتیب فقط ۲۱/۹، ۲۳/۷ و ۲۲/۵ درصد عملکرد داشته است. بررسی روند سهم بخش ساختمان و مسکن در دوره مورد بررسی و به‌خصوص سهم بیش از ۴۵ درصدی آن در سال ۱۳۸۹ حکایت از نگاه ویژه دولت به این بخش در مقایسه با دیگر بخش‌های تولیدی از قبیل کشاورزی و صنعت و معدن دارد (جدول ۳۲).

پرداختن به بخش مسکن با توجه به حلقه‌های ارتباطی زیادش با بخش‌های حقیقی تولید به‌خصوص بخش صنعت و معدن در جای خود بسیار مطلوب بوده و موجبات رونق را در

بخش‌های مختلف اقتصاد ایجاد می‌کند و به نوعی باعث تحریک تقاضا می‌شود، اما ادامه این روند بیشتر نیازمند تحریک عرضه و تقویت هرچه بیشتر تولید به‌خصوص بخش صنعت و معدن به‌عنوان تأمین‌کننده اصلی مصالح مورد نیاز بخش ساختمان است. گفتنی است کاهش سهم بخش خدمات و صادرات طی سال‌های اخیر نیز به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بخش صنعت و معدن را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

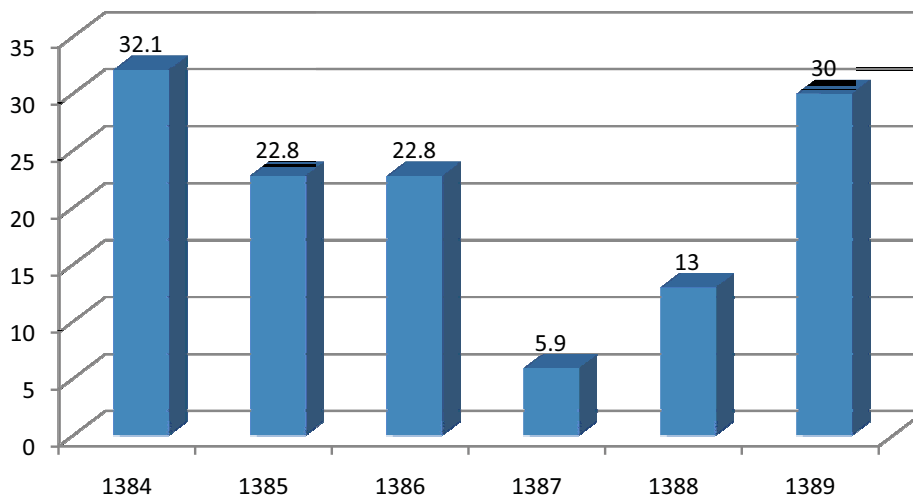
جدول ۳۲. عملکرد توزیع بخشی تسهیلات بانکی در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹

(درصد)

۱۳۸۹	سال‌های برنامه چهارم توسعه					بخش
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
۸	۱۲/۲	۱۰/۹	۱۴/۱	۱۳	۱۴/۳	کشاورزی و آب
۲۲/۵	۲۳/۷	۲۱/۹	۲۲/۴	۲۱/۵	۲۷	صنعت و معدن
۴۵/۵	۲۳/۵	۳۷/۸	۱۶/۱	۲۲/۴	۲۳/۱	ساختمان و مسکن
۲۳/۷	۳۰/۶	۲۴/۷	۴۵/۹	۴۱/۹	۳۴/۲	بازرگانی و خدمات
۰/۳	۰	۴/۷	۱/۵	۰/۲	۱/۴	صادرات

مأخذ: بانک مرکزی، (www.cbi.ir/section/1374.aspx)

نمودار ۱۵. روند نرخ رشد مانده تسهیلات اعطایی بانکها و مؤسسات اعتباری به بخش صنعت و معدن طی دوره ۱۳۷۹-۱۳۸۸

مأخذ: همان.

همان‌گونه که در نمودار بالا مشاهده می‌شود میزان افزایش در مانده تسهیلات اعطایی سیستم بانکی کشور به بخش صنعت و معدن در سال‌های برنامه چهارم توسعه دارای روند نزولی بوده و

به‌خصوص در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ از رشد پایین‌تری برخوردار بوده است که این امر همزمان با وقوع رکود مالی غرب در سال ۲۰۰۷ میلادی و اثرات تحمیلی آن بر بخش تولید کشور، فاقد توجیه اقتصادی است. به‌عبارت دیگر در سال‌های مذکور منطق اقتصادی حکم می‌کرد با توجه به شرایط رکودی و کمبود نقدینگی در بخش تولید، سیاست انبساطی و افزایش در ارائه تسهیلات دنبال شود، اما برعکس سیاست انقباضی مشاهده می‌شود. لازم به‌ذکر است که کاهش رشد مانده تسهیلات به دو دلیل می‌تواند اتفاق بیافتد؛ وقتی که تسهیلات کمتری اعطا شود و یا مطالبات بانکی بیشتر وصول شده باشد که در هر دو حالت یا ترکیبی از آن دو می‌توان اعمال سیاست انقباضی را اثبات کرد.

۲-۳-۳. تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن

موضوع تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن با توجه به نقش توسعه‌ای و تخصصی آن برای بخش صنعت و معدن بسیار حائز اهمیت است. بررسی تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن طی سال‌های ۱۳۸۴ - ۱۳۸۹ بیانگر این است که میزان تسهیلات اعطایی همواره صعودی و به‌طور میانگین با رشد مثبت ۳۲ درصد همراه بوده است و از مبلغ ۶,۷۳۰/۳ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۴ به مبلغ ۲۴,۹۴۶/۱ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۹ افزایش یافته است. نکته حائز اهمیت در دوره مورد بررسی، کاهش میزان سرمایه‌گذاری مستقیم بانک و صفر شدن آن در سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ است که این امر نشان‌دهنده تغییر رویکرد بانک از بنگاهداری به فعالیت بانکداری می‌باشد (جدول ۳۳).

جدول ۳۳. تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن به بخش صنعت و معدن در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹

(میلیارد ریال)

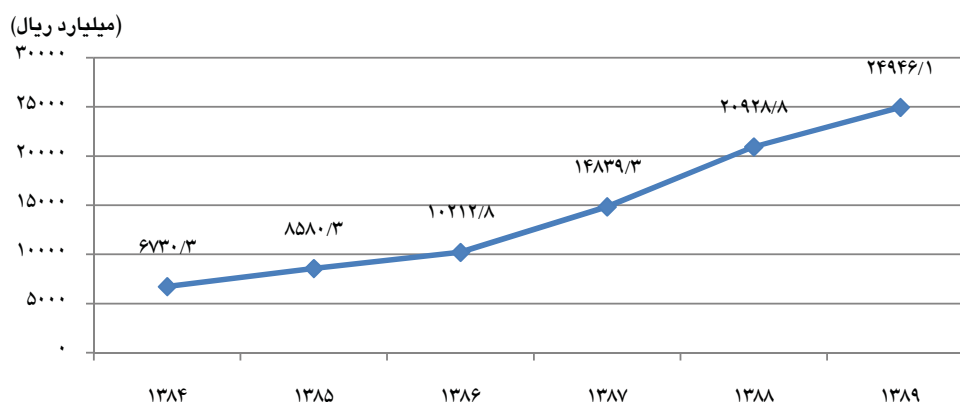
۱۳۸۹	برنامه چهارم توسعه					عنوان
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
۲۴,۹۴۶/۱	۲۰,۹۲۷/۸	۱۴,۵۰۶/۱	۹,۹۰۱/۳	۸,۵۷۵/۴	۶,۲۸۸/۲	تسهیلات بانکی
۲۲,۲۸۶/۱	۱۸,۵۳۲/۶	۱۳,۳۹۲/۹	۸,۰۴۱/۴	۶,۷۳۹/۸	۳,۸۹۵/۸	منابع داخلی
۳۱۰/۳	۹۸۹/۲	۸۷۳/۱	۳۸۴/۱	۲۰۵/۵	۱۴۱/۶	وجوه اداره شده (ریالی)
۲,۲۵۱/۶	۱,۳۴۸	۱۹۹/۶	۱,۳۹۴/۷	۱,۲۸۳/۵	۱,۳۵۰/۸	حساب نذیره ارزی
۰	۱	۳۳۳/۲	۳۱۱/۵	۴/۹	۴۴۲/۱	سرمایه‌گذاری مستقیم و مشارکت حقوقی
۹۸/۲	۵۸/۱	۴۰/۵	۸۱/۸	۳۴۶/۶	۹۰۰	سایر
۲۴,۹۴۶/۱	۲۰,۹۲۸/۸	۱۴,۸۳۹/۳	۱۰,۲۱۲/۸	۸,۵۸۰/۳	۶,۷۳۰/۳	جمع کل

مأخذ: بانک صنعت و معدن، گزارش عملکرد طی سال‌های مختلف.

مطالعه روند میزان تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن در دوره ۱۳۸۴ – ۱۳۸۹ حاکی از رشد قابل ملاحظه قدرت وام‌دهی بانک در سال‌های اخیر به‌خصوص از سال ۱۳۸۶ به بعد و تقویت نقش توسعه‌ای و تخصصی بانک در قبال بخش صنعت و معدن است به‌گونه‌ای که از مبلغ ۱۰,۲۱۲/۸ میلیارد ریال در این سال به ۲۴,۹۴۶/۱ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۹ افزایش یافته و تقریباً ۲/۵ برابر شده است (نمودار ۱۶).

نمودار ۱۶. روند میزان تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن طی دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹

مأخذ: همان.

با توجه به رویکرد ارشادی و توصیه‌ای بانک مرکزی در زمینه سهمیه بخشی تسهیلات و عدم التزام بانکها و مؤسسات اعتباری کشور به رعایت سیاست‌های پولی و اعتباری کشور به‌خصوص در سال‌های اخیر و تجربه عدم همکاری بانک‌های عامل در خصوص تأمین مالی پروژه‌های طرح آمایش صنعتی و معدنی، توجه ویژه به تقویت توان مالی بانک صنعت و معدن و حمایت از بخش تولید و صنعت کشور و افزایش اعتبارات این بانک به چندین برابر وضع موجود از جمله نکات بسیار مهمی است که باید در کانون توجه برنامه‌ریزان و سیاستگذاران صنعتی کشور قرار گیرد. به‌عبارت دیگر پایین بودن توان وام‌دهی بانک صنعت و معدن، مشکلات بخش و به‌خصوص مشکل سرمایه در گردش واحدهای صنعتی را در حال حاضر و سال‌های بعدی دچار چالش خواهد کرد.

۳-۲-۳. تسهیلات اعطایی از محل حساب ذخیره ارزی به تفکیک گروه‌های صنعتی در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹

به‌منظور توسعه سرمایه‌گذاری صنعتی و معدنی توسط بخش خصوصی و براساس ماده (۶۰) قانون برنامه سوم، جهت ایجاد ثبات در میزان منابع ارزی و ریالی حاصل از صدور نفت خام در دوره

برنامه سوم، «حساب ذخیره ارزی درآمد نفت خام» تشکیل گردید و به دولت اجازه داده شد که حداکثر ۵۰ درصد حساب ذخیره ارزی را برای سرمایه‌گذاری و تأمین بخشی از اعتبارات مورد نیاز طرح‌های تولیدی و کارآفرینی صنعتی، معدنی، کشاورزی، حمل‌ونقل و خدمات فنی و مهندسی به بخش غیردولتی اختصاص دهد. این امر در ماده (۱) قانون برنامه چهارم توسعه نیز مورد تأکید قرار گرفت، مشروط به اینکه توجیه فنی و اقتصادی طرح‌ها به تأیید وزارتخانه‌های تخصصی زیربط برسد.

براساس آمار وزارت صنایع و معادن از ابتدای تشکیل حساب ذخیره ارزی در سال ۱۳۸۰ تا پایان سال ۱۳۸۳ برای ۱۰۶۴ طرح مبلغ ۸,۵۵۸/۹ میلیون دلار تخصیص ارز صورت گرفت. علاوه بر این برای ۱۲۴ طرح نیز در قالب طرح بازسازی و نوسازی صنایع نساجی، مبلغ ۴۹۱/۲ میلیون دلار تسهیلات ارزی به تصویب رسید. تا پایان سال ۱۳۸۳ از ۱۱۸۸ طرح صنعتی و معدنی مصوب، برای ۸۷۳ طرح، مبلغ ۶,۰۸۱/۲ میلیون دلار گشایش اعتبار شد. از طرح‌های بازسازی و نوسازی صنایع نساجی نیز برای ۶۰ طرح مبلغ ۲۲۳/۴ میلیون دلار تا پایان سال ۱۳۸۳ گشایش اعتبار صورت گرفت.

در سال ۱۳۸۴ تعداد طرح‌های سرمایه‌گذاری گشایش اعتبار شده ارزی از محل حساب ذخیره ارزی، ۱۲۴ طرح به ارزش ۱,۰۵۵/۳ میلیون دلار می‌باشد که با توجه به تعداد ۸۷ طرح به ارزش ۹۰۴/۹ میلیون دلار گشایش اعتبار شده در سال ۱۳۸۳ از بُعد تعداد و ارزش به ترتیب ۴۲/۵ و ۱۶/۶ درصد رشد نشان می‌دهد. در سال ۱۳۸۵ نیز معادل ۱,۳۹۲/۸ میلیون دلار اعتبار ارزی از محل حساب ذخیره ارزی برای ۱۷۲ طرح سرمایه‌گذاری صنعت و معدن گشایش شده است که در مقایسه با سال قبل ۳۵/۴ درصد افزایش نشان می‌دهد.

در گزارش عملکرد تفصیلی وزارت صنایع و معادن در سال‌های ۱۳۸۶ - ۱۳۸۹ برخلاف رویه سال‌های قبل، تنها به عملکرد طرح‌های مصوب از محل حساب ذخیره ارزی اشاره شده و در مورد طرح‌های سرمایه‌گذاری گشایش اعتبار شده، آماری ارائه نشده است. در دوره مذکور به ترتیب ۳,۷۹۳/۷، ۹۷۳/۲، ۵,۴۷۸/۱ و ۲,۱۳۱/۳ میلیارد ریال طرح‌های سرمایه‌گذاری مصوب یا تخصیص ارز شده‌اند (جدول ۳۴).

جدول ۳۴. خلاصه عملکرد حساب ذخیره ارزی به تفکیک گروه‌های صنعتی در دوره ۱۳۸۲-۱۳۸۹ (میلیون دلار)

مصوب	برنامه چهارم توسعه												گروه صنعت	
	۱۳۸۸		۱۳۸۷		۱۳۸۶		۱۳۸۵		۱۳۸۴		۱۳۸۳			خلاصه عملکرد حساب ذخیره ارزی (کشایش اعتبار) از ابتدای تشکیل حساب تا پایان اسفندماه ۱۳۸۳
	مبلغ	تعداد	مبلغ	تعداد	مبلغ	تعداد	مبلغ	تعداد	مبلغ	تعداد	مبلغ	تعداد		
۵۱/۵۸	۳	۲۴/۵۴	۷	۴۵/۶	۲	۹۷/۵	۱۵	۲۴/۵	۵	۶۴/۱	۶	۱۳۲/۳	۳۴	برق
۱۸۸/۵	۲	۴۱/۶۴	۴	۶۴/۲	۷	۴۴/۷	۶	۲۵/۶	۵	۲۵/۶	۵	۱۱۵/۴	۲۵	فلزی
۲۶/۸	۱	۵۶/۷۲	۶	-	-	۱۲/۳	۳	۱۰/۴	۵	۱۰/۴	۲۱	۳۶۹/۸	۳۲	خودرو و نیروی محرکه
۱/۷	۱	-	-	-	-	۵۶/۵	۷	۲۴	۱	۶۰	۲	۱۰۸	۱۳	ریخته‌گری و آهن‌گری
۶۲۹/۴۹	۲۰	۲،۴۸۰/۹	۵۷	۱۷	۱۷	۲،۲۳۰/۷	۵۳	۸/۹۱۱	۱۳	۲۲۱/۷	۲۷	۱،۰۹۰/۷	۱۴۰	شیمیایی و سلولزی
۷۶۲/۷۲	۱۳	۱،۷۳۲/۳۹	۱۷	۱۷۳/۵	۴	۲۹۷/۲	۳۱	۲۰/۸	۷	۱۷/۴	۵	۷۲۴/۴	۵۵	صنایع معدنی
۱۳۱/۳۴	۱۸	۳۴۵/۱۳	۳۷	۳۹۷	۳۴	۵۶/۷۹	۵۵	۲۱۵/۹	۶۳	۳۳	۲۱	۶۸۷/۷	۱۹۲	غذایی و دارویی
۳۲۲/۷۵	۲۲	۳۳۶/۴۸	۳۰	۳۰/۵	۵	۳۴۷/۵	۳۴	۲۱۵/۲	۴۴	۲۵۲/۲	۳۴	۱،۸۷۱/۲	۱۸۵	کانی غیر فلزی
۱۲۸/۳۳	۴	۱۷۰/۳۲	۱۱	-	-	۴۳۰/۴	۱۳	۸/۱۱۱	۳	۲۲۸/۸	۷	۲۲۲/۲	۳۱	ماشین‌سازی و تجهیزات
۳۸/۲۴	۵	۲۹۱/۵	۱۹	۵۴/۵	۹	۷۱/۲	۱۰	۸۱/۷	۲۳	۳۲/۲	۴	۵۱۵/۱	۹۶	نساجی و چرم
۲،۱۳۱/۳	۹۰	۵،۴۷۸/۱	۱۸۹	۹۷۳/۲	۷۸	۳،۷۹۳/۷	۱۹۸	۱،۳۹۲/۸	۱۷۲	۹۹۵/۵	۱۱۴	۵،۸۵۷/۸	۸۱۳	جمع
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۵۹/۸	۱۰	۲۲۲/۴	۶۰	بازسازی صنایع نساجی
۲،۱۳۱/۳	۹۰	۵،۴۷۸/۱	۱۸۹	۹۷۳/۲	۷۸	۳،۷۹۳/۷	۱۹۸	۱،۳۹۲/۸	۱۷۲	۱،۰۵۵/۳	۱۲۴	۶،۰۸۱/۲	۸۷۳	جمع کل

مأخذ: وزارت صنایع و معادن، گزارش عملکرد تفصیلی بخش صنعت و معدن طی سال‌های مختلف.

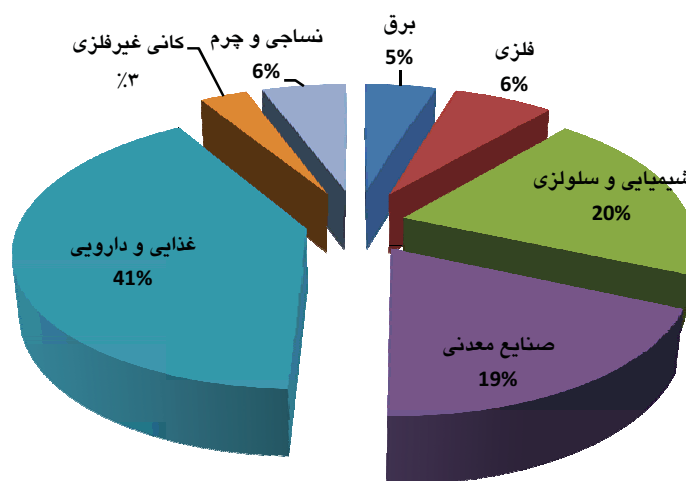
توضیح: م: موجود نیست.

* منظور از طرح‌های مصوب یا تخصیص ارزی، طرح‌های مصوب بانک و تأیید شده توسط وزارت صنایع و معادن است.

با توجه به اینکه ارزیابی و تحلیل تطبیقی طرح‌های صنعتی و معدنی با استفاده از آمار گشایش اعتبار طرح‌ها امکانپذیر است و به دلیل عدم ارائه اطلاعات شفاف از سوی نهادهای ذیربط، بیشتر می‌توان درخصوص سهم صنایع مختلف از ارزش طرح‌های مصوب از محل حساب ذخیره ارزی بحث و بررسی کرد و جهت‌گیری‌های تقاضای تأمین ارز از محل حساب ذخیره ارزی را مورد مطالعه قرار داد.

بررسی ترکیب صنایع متقاضی سرمایه‌گذاری ارزی از محل حساب ذخیره ارزی در دوره ۱۳۸۷ - ۱۳۸۹ حکایت از این امر دارد که طی این دوره در مجموع صنایع شیمیایی و سلولزی و صنایع معدنی به‌طور میانگین بیش از ۶۰ درصد ارزش طرح‌های مصوب یا تخصیص ارز را به‌خود اختصاص داده‌اند. در سال ۱۳۸۷ عمده جهت‌گیری تقاضای تأمین ارز به صنایع مواد غذایی و دارویی (۴۱ درصد)، صنایع شیمیایی و سلولزی (۲۰ درصد) و صنایع معدنی (۱۹ درصد) اختصاص داشته است (نمودار ۱۷).

نمودار ۱۷. سهم صنایع مختلف از ارزش طرح‌های مصوب از محل حساب ذخیره ارزی در سال ۱۳۸۷

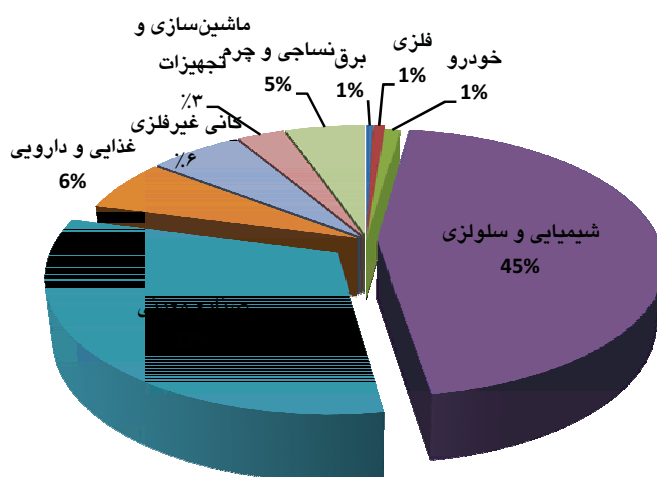

مأخذ: همان.

در سال ۱۳۸۸ جهت‌گیری اصلی تقاضای تأمین ارز به صنایع شیمیایی و سلولزی (۴۵ درصد) و صنایع معدنی (۳۲ درصد) متمرکز بود و برخلاف سال ۱۳۸۷، سهم صنایع مواد غذایی و دارویی در این سال با کاهش مواجه بوده و به حدود ۶ درصد محدود شد (نمودار ۱۸).

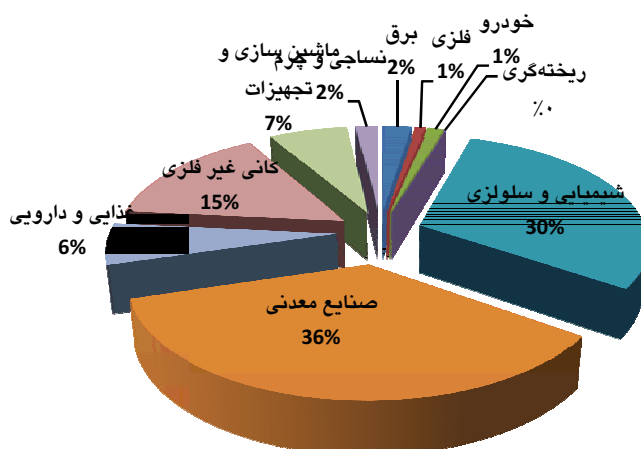
نمودار ۱۸. سهم صنایع مختلف در ارزش طرح‌های مصوب از محل حساب ذخیره ارزی در سال ۱۳۸۸

مأخذ: همان.

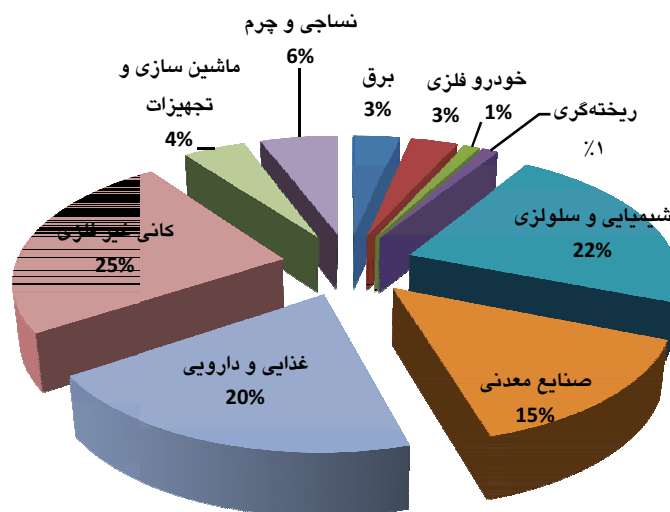
در سال ۱۳۸۹ سهم صنایع شیمیایی و سلولزی از ارزش طرح‌های مصوب از محل حساب ذخیره ارزی نسبت به سال قبل با کاهش ۱۵ درصدی به حدود ۳۰ درصد رسید. در این سال صنایع معدنی با سهم ۳۶ درصد در رتبه اول قرار داشته و سهم صنایع کانی غیرفلزی نیز با رشد حدود ۹ درصدی نسبت به سال قبل به حدود ۱۵ درصد افزایش یافت (نمودار ۲۰). از بُعد تعداد صنایع متقاضی در این سال نیز صنایع کانی غیرفلزی (۲۴ درصد)، شیمیایی و سلولزی (۲۲ درصد)، غذایی و دارویی (۲۰ درصد) و صنایع معدنی (۱۵ درصد) به ترتیب بیشترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند (نمودار ۱۹).

نمودار ۱۹. سهم صنایع مختلف در ارزش طرح‌های مصوب از محل حساب ذخیره ارزی در سال ۱۳۸۹

مأخذ: همان.

نمودار ۲۰. سهم صنایع مختلف در تعداد طرح‌های مصوب از محل حساب ذخیره ارزی در سال ۱۳۸۹

مأخذ: همان.

بنابراین در جمع‌بندی این قسمت باید گفت که علیرغم اینکه برنامه چهارم توسعه، اقتصاد دانش‌بنیان را هدف گرفته بود، اما هیچ حرکت هدفمندی برای تحقق این هدف صورت نگرفته و نوع طرح‌های تخصیص اعتبار شده از محل حساب ذخیره ارزی مبتنی بر صنایع منابع‌محور (RB) بوده و به صنایع دانش‌بنیان توجه جدی صورت نگرفته است. به نظر می‌رسد با توجه به عاملیت بانک‌ها در ارائه تسهیلات ارزی از محل حساب ذخیره ارزی و مسئولیت آنها در سررسید و وصول آن، تمرکز اصلی در ارزیابی توجیه فنی - اقتصادی طرح‌های سرمایه‌گذاری، مقوله سودآوری و ارزش‌افزوده بالای این طرح‌ها بوده است. به همین دلیل در دوره مورد بررسی، صنایع شیمیایی و معدنی به‌طور متوسط بیش از ۶۰ درصد ارزش طرح‌های مصوب یا تخصیص ارز را به‌خود اختصاص دادند. لازم به‌ذکر است که صنایع معدنی به‌دلیل ارزش‌افزوده و حاشیه سود بالا و صنایع شیمیایی و پتروشیمی به‌دلیل افزایش قیمت نفت طی سال‌های اخیر و به‌تبع آن افزایش قیمت این محصولات و سودآوری بالای آنها، در بهره‌مندی این صنایع از تسهیلات حساب ذخیره ارزی بی‌تأثیر نبوده است. همچنین دلیل تغییر سهم صنایع مختلف در برداشت از این نوع تسهیلات در سال‌های برنامه با توجه به مباحث فوق‌الذکر قابل تحلیل است.

فصل چهارم - ارزیابی عملکرد صنایع نوین یا صنایع دارای فناوری پیشرفته در دوره مورد بررسی

۴-۱. مقدمه

موضوع صنایع نوین یا صنایع دارای فناوری بالا^۱ از ظرفیت‌های قانونی مناسبی به‌خصوص در برنامه چهارم توسعه برخوردار بوده است. به‌عنوان نمونه بندهای «الف» و «و» ماده (۲۱)، بند «ب» مواد (۴۰) و (۴۳) قانون برنامه چهارم توسعه به‌صراحت به موضوع صنایع نوین و فناوری‌های برتر تأکید دارند؛ به‌طوری که موضوعات مهمی از قبیل توسعه قابلیت‌های فناوری و ایجاد شرایط بهره‌مندی از جریان‌های سرریز فناوری^۲ توسعه نهادهای مالی جهت تقویت نهادهای پوشش‌دهنده مخاطرات سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، افزایش توان رقابت‌پذیری بنگاه‌های فعال در صنایع نوین از طریق مکان‌یابی صنایع مبتنی بر فناوری‌های برتر در جوار قطب‌های علمی صنعتی کشور، مکان‌یابی شهرک‌های فناوری و غیره و ایجاد ارزش‌افزوده بالا از طریق صنایع نوین، ازجمله اولویت‌هایی است که می‌باید در بخش فناوری‌های برتر به آن پرداخته می‌شود.

در این بخش تلاش می‌شود تا با احصای شاخص‌های کلیدی صنایع نوین و برآورد سهم این صنایع در خروجی بخش صنعت کشور از قبیل ارزش‌افزوده، اشتغال، سرمایه‌گذاری تحقق یافته و صادرات صنعتی (بدون احتساب میعانات گازی)، جایگاه صنایع نوین یا صنایع دارای فناوری بالا در بخش صنعت و اقتصاد کشور مشخص شود.

۴-۲. ارزیابی عملکرد صنایع نوین یا صنایع دارای فناوری پیشرفته در دوره مورد بررسی

همان‌گونه که در مقدمه توضیح داده شد براساس بند «و» ماده (۲۱) قانون برنامه چهارم توسعه، برای تجهیز منابع لازم در توسعه صنعتی و معدنی، دولت مکلف شده است در طول سال‌های برنامه، در جهت تقویت و توسعه نهادهای مالی پوشش‌دهنده مخاطرات سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زمینه سرمایه‌گذاری خطرپذیر در صنایع نوین اقدام کند. همچنین به‌موجب بند «ب» ماده (۴۰) قانون برنامه چهارم توسعه، به‌منظور افزایش توان رقابت‌پذیری بنگاه‌های فعال در زمینه صنایع نوین، دولت موظف شده است به سرمایه‌گذاری بنگاه‌های غیردولتی از طریق سرمایه‌گذاری‌های مشترک، ایجاد و توسعه نهادهای مالی تخصصی، تأمین مالی فناوری و صنایع نوین از قبیل نهادهای مالی سرمایه‌گذاری خطرپذیر، کمک کند.

1. Hi. tech

2. Spillover Effect

بنابراین در قانون برنامه چهارم توسعه به‌صراحت به موضوع صنایع نوین و فناوری‌های برتر تأکید شده است و در بخش جهت‌گیری‌های اصلی سرمایه‌گذاری صنعتی نیز به این مهم اشاره شد که عمده تمرکز سرمایه‌گذاری صنعتی می‌باید در راستای توسعه قابلیت‌های فناوری و صنایع نوین یا دارای فناوری بالا (Hi-Tech) باشد. هدف برنامه در زمینه سهم صادرات کالاهای با فناوری پیشرفته در صادرات صنعتی از ۲ درصد در شروع برنامه به ۶ درصد در انتهای برنامه است. بنا به تعریف مندرج در سند راهبردی توسعه صنعتی افق ۱۴۰۴ (ه.ش.) صنایع مبتنی بر فناوری پیشرفته به کدهای آیسیک ۳۰، ۳۲ و ۳۳ اطلاق می‌شود.

یکی از مهمترین شاخص‌های ارزیابی نقش صنایع نوین در خروجی بخش صنعت، میزان ارزش‌افزوده صنایع نوین و سهم آن در ارزش‌افزوده کل بخش صنعت است. بررسی میزان ارزش‌افزوده صنایع نوین به قیمت ثابت ۱۳۷۶ طی سال‌های برنامه چهارم توسعه، حکایت از روند افزایشی آن به‌خصوص از سال ۱۳۸۶ به بعد است به‌گونه‌ای که از ۱,۶۷۱ میلیارد ریال به قیمت ثابت ۱۳۷۶ در سال ۱۳۸۶ به ۳,۷۰۹ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۸ افزایش یافته است. سهم ارزش‌افزوده صنایع نوین در ارزش‌افزوده کل بخش صنعت کشور در سال‌های برنامه چهارم توسعه به‌طور متوسط ۲/۲ درصد بوده و این رقم در سال‌های پایانی برنامه به‌ویژه از سال ۱۳۸۶ به بعد با روند افزایشی به رقم ۳/۱ درصد در سال ۱۳۸۸ رسید که با ادامه این روند در سال‌های برنامه پنجم توسعه و تحریک سرمایه‌گذاری در این صنایع، می‌توان چشم‌انداز مطلوبی را برای افزایش نقش صنایع نوین در صنعت و اقتصاد کشور متصور بود (جدول ۳۵).

جدول ۳۵. نگاهی به وضعیت صنایع نوین یا دارای فناوری بالا در بخش صنعت کشور در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹

۱۳۸۹	سال‌های برنامه چهارم توسعه					عنوان
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
-	۳,۷۰۹ (۳/۱)	۲,۹۸۹ (۲/۶)	۱,۶۷۱ (۱/۵)	۱,۵۹۵ (۱/۶)	۱,۷۸۴ (۱/۹)	ارزش‌افزوده صنایع نوین به قیمت ثابت ۱۳۷۶ (میلیارد ریال)
۳,۴۲۸ (۲/۶)	۱,۹۹۱ (۱/۴)	۱,۱۶۳ (۰/۸)	۲,۶۸۷ (۱/۶)	۱,۷۸۷ (۱/۳)	۳,۶۶۳ (۲/۹)	اشتغال صنایع نوین (نفر)
۱,۶۸۳/۸ (۰/۹)	۱,۳۰۳/۳ (۰/۶)	۹۳۲/۵ (۰/۴)	۱,۴۱۸ (۱)	۵۷۷/۲ (۰/۷)	۹۵۶/۹ (۱/۷)	سرمایه‌گذاری تحقق یافته در صنایع نوین (میلیارد ریال)
۱۰۹ (۱/۶)	۹۹ (۱/۵)	۸۴ (۱/۱)	۱۲۰ (۱/۴)	۸۹ (۱/۲)	۱۰۰ (۱/۵)	تعداد پروانه بهره‌برداری صادره در صنایع نوین (فقره)
۳۲۸/۶ (۱/۷)	۲۹۶/۱ (۱/۷)	۲۴۰/۸ (۱/۶)	۲۲۷/۵ (۲)	-	-	ارزش صادرات صنایع نوین (میلیون دلار)

مأخذ: محاسبات تحقیق براساس آمار مرکز آمار ایران، وزارت صنعت، معدن و تجارت و بانک مرکزی. توضیح: اعداد داخل پرانتز نشان‌دهنده سهم صنایع نوین از کل بخش صنعت کشور است.

همان‌گونه که ارقام جدول بالا نشان می‌دهد، نقش صنایع نوین در ایجاد اشتغال صنعتی طی سال‌های برنامه چهارم توسعه به‌طور متوسط $1/6$ واحد درصد بوده است که این رقم در سال ۱۳۸۹ به $2/6$ واحد درصد رسید. لازم به‌ذکر است که با توجه به ماهیت ذاتی صنایع نوین و خصوصیت آنها در امر ایجاد ارزش‌افزوده بالا، پایین بودن شاخص اشتغال برای این نوع صنایع نماگر ضعف نیست هرچند افزایش این شاخص بسیار مطلوب و خوشایند خواهد بود.

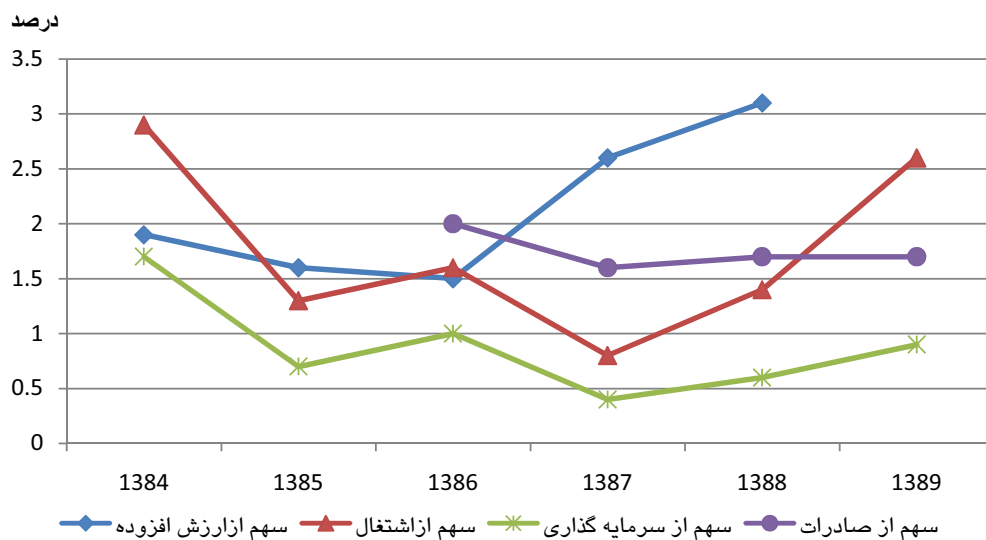
از مجموع $716,955/7$ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری صنعتی تحقق یافته در سال‌های برنامه چهارم توسعه، فقط $5,187/9$ میلیارد ریال با سهم اندک $0/72$ واحد درصد به صنایع نوین اختصاص یافت که این امر در تناقض با سیاست‌ها و رویکردهای برنامه چهارم توسعه است که بیان می‌کند؛ عمده تمرکز سرمایه‌گذاری صنعتی می‌باید در راستای توسعه قابلیت‌های فناوری و صنایع نوین یا دارای فناوری بالا باشد. روند سهم صنایع نوین از میزان سرمایه‌گذاری صنعتی تحقق یافته در دوره ۱۳۸۹-۱۳۸۴ حکایت از روند نامناسب و نبود سیاست‌های عمودی و گزینشی در ایجاد و تقویت صنایع نوین در خروجی بخش صنعت کشور دارد که این امر در روند صدور تعداد پروانه‌های بهره‌برداری برای صنایع نوین نیز قابل مشاهده است. سهم صنایع نوین از کل پروانه‌های بهره‌برداری طی سال‌های برنامه به‌طور متوسط $1/3$ واحد درصد می‌باشد.

ازجمله شاخص‌های کلیدی که نقش صنایع نوین در خروجی بخش صنعت را بیش از سایر نماگرها نمایان می‌سازد، میزان صادرات صنایع نوین و سهم آن در ارزش کل صادرات صنعتی کشور است. گفتنی است هدف برنامه در زمینه سهم صادرات کالاهای با فناوری پیشرفته در صادرات صنعتی از 2 درصد در شروع برنامه به 6 درصد در انتهای برنامه است.

همان‌گونه که ارقام جدول ۳۵ نشان می‌دهد ارزش صادرات صنایع نوین در سال‌های پایانی برنامه چهارم توسعه ۱۳۸۶، ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ به‌ترتیب $227/5$ ، $240/8$ و $296/1$ میلیون دلار بوده و سهم صادرات صنایع نوین از کل صادرات صنعتی کشور در سال‌های مذکور به‌طور متوسط $1/7$ واحد درصد بوده است. روند سهم صادرات صنایع نوین از کل صادرات صنعتی کشور طی سال‌های اخیر حکایت از کاهش نقش صنایع نوین در صادرات صنعتی کشور می‌باشد. بنابراین به‌رغم افزایش ارزش مطلق صادرات صنایع نوین در سال‌های پایانی برنامه، هدف کمی برنامه چهارم توسعه در زمینه افزایش سهم صادرات کالاهای با فناوری پیشرفته در صادرات صنعتی از 2 درصد در شروع برنامه به 6 درصد در انتهای برنامه محقق نشده و در این خصوص هیچ‌گونه عملکردی مشاهده نمی‌شود.

برای دستیابی به دورنمای کلی جایگاه صنایع نوین در خروجی بخش صنعت و اقتصاد کشور، لازم است روند سهم شاخص‌های کلان صنایع نوین در قالب نمودار زیر ترسیم شود و مورد ارزیابی و تحلیل قرار گیرد.

نمودار ۲۱. روند سهم صنایع نوین در ارزش افزوده، اشتغال، سرمایه‌گذاری و صادرات
بخش صنعت کشور در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹

مأخذ: همان.

همان‌گونه که در نمودار بالا مشاهده می‌شود؛ در نمای کلی سهم صنایع نوین در شاخص‌های کلیدی بخش صنعت کشور در محدوده ۰/۵ تا ۳ درصد قرار دارد. در بخش ارزش افزوده و اشتغال، نقش صنایع نوین در صنعت کشور رو به بهبود و در حال افزایش است. در بخش سرمایه‌گذاری، سهم صنایع نوین از کل سرمایه‌گذاری‌های صنعتی کشور در دوره مورد بررسی عمدتاً در محدوده ۰/۵ تا ۱ درصد قرار دارد و نقش صنایع نوین در سال‌های برنامه چهارم توسعه و سال ۱۳۸۹ تقریباً ثابت بوده و برخلاف تأکید برنامه مبنی بر تمرکز سرمایه‌گذاری‌های صنعتی در راستای صنایع نوین، سیاست عمودی یا هدفمندی در خصوص تحریک سرمایه‌گذاری در زمینه صنایع نوین مشاهده نمی‌شود.

اما در بخش صادرات نیز به‌رغم تأکیدات فراوان مبنی بر افزایش نقش صنایع دارای فناوری بالا در ارزش صادرات بخش صنعت کشور، عملاً موفقیتی حاصل نشد؛ به طوری که سهم صنایع نوین از ۲ درصد در اوایل برنامه، به ۱/۷ درصد در انتهای برنامه کاهش یافت. اساساً جدی‌ترین چالش پیش روی صنایع پیشرفته یا دارای فناوری برتر مبنی بر سهم پایین این صنایع در خروجی بخش صنعت، از یک سو در فقدان استراتژی توسعه صنعتی و به تبع آن نبود یک سیاست صنعتی عمودی یا گزینشی هدفمند، ریشه دارد از سوی دیگر به دلیل نبود نظام ملی نوآوری در کشور، بسیاری از

نوآوری‌ها به مراحل انتهایی خود یعنی تجاری‌سازی ختم نمی‌شوند. به عبارت دیگر بیشتر به مرحله تولید علم اکتفا شده و به دلیل وجود حلقه‌های مفقوده در مسیر فرآیند تبدیل ایده به تولید صنعتی و تجاری، عملاً نتیجه‌ای حاصل نمی‌شود.

فصل پنجم - جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و ارائه توصیه‌های سیاستی

۱-۵. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

بخش صنعت با دارا بودن سهمی بیش از ۲۰ درصد از اقتصاد کشور، در تحقق اهداف اسناد بالادستی به‌طور اهم دستیابی به توسعه پایدار، رشد اقتصادی سریع، پیوسته و باثبات، ایجاد اشتغال مولد، افزایش رشد بهره‌وری عوامل تولید، افزایش رقابت‌پذیری و توسعه صادرات غیرنفتی، کاهش تصدیگری دولت در راستای اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی، ارتقای سطح فناوری صنایع و رشد مطلوب سرمایه‌گذاری صنعتی از جایگاه مهمی برخوردار است. در قانون برنامه چهارم توسعه، ماده (۲۱) از کلیدی‌ترین مواد مرتبط با بخش صنعت بوده که در آن به مهمترین تکلیف دولت در قبال بخش صنعت و معدن کشور یعنی تهیه و تدوین استراتژی صنعتی و معدنی در حسب مورد با تصویب مجلس شورای اسلامی یا هیئت وزیران، تأکید شده بود اما در عمل تحقق پیدا نکرد و درحال حاضر همین امر به مهمترین چالش پیش روی بخش صنعت کشور تبدیل شده است. لازم به ذکر است موضوع تدوین استراتژی توسعه صنعتی مجدداً در ماده (۱۵۰) قانون برنامه پنجم توسعه تنفیذ شده است.

همان‌گونه که قبلاً توضیح داده شد، برای دستیابی به هدف اصلی این گزارش مبنی بر ارزیابی عملکرد بخش صنعت در سال ۱۳۸۹ و تحلیل تطبیقی سال‌های برنامه چهارم توسعه؛ تحول شاخص‌های عمده از قبیل نرخ رشد ارزش‌افزوده بخش صنعت، تولید، اشتغال، بهره‌وری نیروی کار و سرمایه، صادرات صنعتی، سرمایه‌گذاری تحقق یافته صنعتی و نقش صنایع نوین در بخش صنعت کشور مورد ارزیابی و تحلیل قرار گرفت که مهمترین نتایج به دست آمده به شرح ذیل است:

۱. برآورد نرخ رشد ارزش‌افزوده بخش صنعت نشان می‌دهد؛ متوسط نرخ رشد بخش صنعت در سال‌های برنامه چهارم توسعه سالیانه $6/5$ واحد درصد بود که در مقایسه با هدف برنامه (۱۱/۲ درصد) حدود ۵۸ درصد از هدف برنامه تحقق یافته است. براساس آمار مقدماتی حساب‌های ملی، نرخ رشد بخش صنعت در سال ۱۳۸۹ معادل ۱۰ درصد برآورد شد که عملکرد بالایی را نسبت به سال قبل نشان می‌دهد.

مهمترین نکته‌ای که در مطالعه روند نرخ رشد بخش صنعت در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹ بیش از همه

به چشم می‌خورد، رشد پایین بخش صنعت در سال‌های ۱۳۸۶ (۰/۷ درصد) و ۱۳۸۷ (۲/۳ درصد) است که این امر می‌تواند دلایل مختلفی داشته باشد، به نظر می‌رسد پیامدهای بحران مالی و رکود جهانی غرب در سال ۲۰۰۷ میلادی از جمله مهمترین این دلایل باشد.

برآورد سهم صنعت در تولید ناخالص داخلی طی سال‌های برنامه، حکایت از تحقق بیش از ۹۷ درصد هدف برنامه است. همچنین افزایش سهم بخش صنعت در تولید ناخالص داخلی و دستیابی به رقم ۲۰/۵ درصد در سال ۱۳۸۹، تاکنون سابقه نداشته و نقطه عطفی برای نقش بخش صنعت در اقتصاد کشور به حساب می‌آید.

۲. تحول مقدار تولید محصولات منتخب صنعتی و معدنی در سال‌های اخیر نشان می‌دهد که جهت‌گیری اصلی رشد تولید به محصولاتی از قبیل تلویزیون رنگی، پتروشیمی، شمش آلومینیم، فیبر، انواع خودروی سواری و سموم دفع آفات نباتی با رشدی بیش از ۲۰ درصد اختصاص داشته است و تولید محصولاتی از جمله روغن موتور صنعتی، پودر شوینده، تراکتور، نئوپان و الیاف فیلافت نایلون با کاهشی بیش از ۱۰ درصد مواجه بودند.

متوسط میزان تحقق اهداف برنامه چهارم توسعه در زمینه تولید فلزات اساسی از قبیل فولاد خام، محصولات فولادی، آلومینیم و مس کاتد به ترتیب ۷۷، ۷۴، ۸۵ و ۹۰/۳ درصد بوده و میزان تحقق هدف برنامه در زمینه تولید محصولات پتروشیمی نیز حدود ۹۰/۲ درصد بوده است.

۳. برآورد میزان اشتغال صنعتی تحقق یافته با فرض اعمال ضریب همترازی (ضریب ۱/۳) نشان می‌دهد که میزان تحقق اشتغال صنعتی جدید در سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) به ترتیب حدود ۸۰، ۷۸، ۸۳، ۶۴ و ۶۵ درصد بوده است. در مجموع سال‌های برنامه چهارم توسعه با فرض اعمال ضریب همترازی، ۹۳۰۰۵۲ فرصت شغلی ایجاد شد که در مقایسه با هدف برنامه (۱۲۶۸۰۰۰ فرصت شغلی جدید)، در مجموع حدود ۷۰ درصد از هدف برنامه در زمینه ایجاد اشتغال صنعتی تحقق یافته است. طی سال‌های برنامه چهارم توسعه عمده اشتغال صنعتی جدید ایجاد شده از طریق صنایع انرژی‌بر (کانی غیرفلزی و فلزات اساسی)، صنایع تبدیلی کشاورزی (صنایع غذایی) و صنایع شیمیایی و صنایع پایین‌دستی آن (محصولات شیمیایی و لاستیکی و پلاستیکی) به دست آمده است.

۴. برآورد نرخ رشد بهره‌وری نیروی کار در دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹ به ترتیب ۷/۹، ۸/۴، ۱، ۰/۷، ۲/۳ و ۹/۹ واحد درصد بوده است. نرخ رشد سالیانه بهره‌وری نیروی کار در بخش صنعت طی سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) به طور متوسط حدود ۵/۳ درصد بوده که در مقایسه با هدف برنامه (۵ درصد)، عملکرد مطلوبی را نشان می‌دهد، اما روند این شاخص مناسب نبوده و براساس ادبیات اقتصادی فاقد رشد یکنواخت و پایدار است. نرخ رشد بهره‌وری سرمایه در دوره

۱۳۸۴-۱۳۸۹ به ترتیب ۲/۴، ۱/۲، ۶/۷-، ۰/۲، ۰/۴ و ۰/۸ واحد درصد برآورد می‌شود. به عبارت دیگر نرخ رشد سالیانه بهره‌وری سرمایه طی سال‌های برنامه چهارم به‌طور متوسط منفی ۰/۵ واحد درصد بوده که در مقایسه با هدف برنامه در زمینه بهره‌وری سرمایه معادل ۴ درصد، می‌توان نتیجه گرفت که بخش صنعت در سال‌های برنامه در زمینه نرخ رشد بهره‌وری سرمایه در مجموع عملکردی نداشته است.

۵. عملکرد صادرات صنعتی کشور (بدون احتساب میعانات گازی) در دوره ۱۳۸۴ - ۱۳۸۹ نشان می‌دهد که ارزش صادرات صنعتی از حدود ۷/۷ میلیارد دلار در شروع دوره به بیش از ۲۰ میلیارد دلار افزایش یافته است. عملکرد صادرات صنعتی کشور طی سال‌های برنامه چهارم توسعه بیانگر روندی مطلوب و مثبت بوده و به‌طور متوسط سالیانه بیش از ۲۹ درصد رشد یافته است که تقریباً دو برابر هدف برنامه (۱۴/۸ درصد) می‌باشد. عملکرد سهم صادرات صنعتی (بدون احتساب میعانات گازی) در صادرات غیرنفتی طی سال‌های برنامه به‌طور متوسط حدود ۷۶ درصد بود که در مقایسه با هدف برنامه (۵۴/۶ درصد)، میزان تحقق هدف برنامه حدود ۱۴۰ درصد برآورد می‌شود. نرخ رشد صادرات صنعتی در دوره مورد بررسی از روند مطلوب یکنواختی برخوردار بوده و به‌طور میانگین رشد ۲۰ درصدی را نشان می‌دهد که از هدف برنامه (رشد ۱۴/۸ درصد) به مراتب فراتر رفته است.

همچنین بررسی سبد صادرات صنعتی کشور طی سال‌های برنامه چهارم نشان می‌دهد که فرآورده‌های حاصل از نفت و گاز با سهم ۲۴ درصد، محصولات شیمیایی آلی با سهم ۱۵ درصد، محصولات پلاستیکی با سهم ۹/۷ درصد، آهن و فولاد با سهم ۸ درصد و آلومینیم و مس و روی با سهم ۶/۱ درصد در مجموع بیش از ۶۰ درصد ارزش صادرات صنعتی کشور را به‌خود اختصاص داده‌اند. به عبارت دیگر اتکای زیاد رشد صادرات صنعتی کشور به افزایش قیمت نفت خام در بازارهای جهانی و به تبع آن افزایش قیمت محصولات پتروشیمی و مشتقات نفتی (با سهم بیش از ۴۰ درصد) و وابستگی عمده صادرات صنعتی به محصولات منابع محور (RB) و در مقابل نقش کوچک صنایع نوین یا دارای فناوری بالا (۱/۷ درصد) از جمله نکات کلیدی در امر آسیب‌شناسی صادرات صنعتی کشور به حساب می‌آید. همچنین ترکیب صادرات صنعتی کشور در سال ۱۳۸۹ همانند سال‌های برنامه چهارم توسعه تقریباً ثابت مانده و وابستگی به مشتقات نفتی و صنایع متکی به صنایع و مواد اولیه کماکان تداوم یافته است.

۶. عملکرد سرمایه‌گذاری صنعتی در دوره ۱۳۸۴ - ۱۳۸۹ به ترتیب معادل ۵۵,۲۲۸/۳، ۸۹,۰۲۳/۶، ۱۳۸,۶۵۲/۸، ۲۲۶,۶۳۸، ۲۰۷,۴۰۳/۲ و ۱۹۴,۶۷۳/۲ میلیارد ریال بود که در مقایسه با هدف برنامه چهارم توسعه، میزان تحقق عملکرد سرمایه‌گذاری صنعتی به‌طور متوسط سالیانه

حدود ۸۹/۶ درصد بود. برخلاف جهت‌گیری برنامه چهارم توسعه، قسمت عمده سرمایه‌گذاری‌های صنعتی تحقق یافته در دوره ۱۳۸۴ - ۱۳۸۹ مبتنی بر صنایع متکی به مواد اولیه بوده و در صنایع با فناوری بالا در مجموع این دوره فقط ۶,۸۷۱/۷ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری صورت گرفت که سهم آن از کل سرمایه‌گذاری تحقق یافته در این دوره، حدود ۰/۷۵ واحد درصد است که این رقم برای سال‌های برنامه معادل ۰/۷۲ واحد درصد می‌باشد.

طی سال‌های برنامه چهارم توسعه، جهت‌گیری اصلی سرمایه‌گذاری‌های صنعتی تحقق یافته به‌ترتیب بیشتر به سمت محصولات کانی غیرفلزی، صنایع شیمیایی، تولید فلزات اساسی، صنایع مواد غذایی و صنایع پالایشگاهی گرایش داشته است. در سال ۱۳۸۹ نیز جهت‌گیری مذکور به‌استثنای صنایع شیمیایی و پالایشگاهی ادامه یافت.

۷. عملکرد اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای ملی دولت در فصل صنعت و معدن و برنامه تحقیقات صنعتی و معدنی در دوره ۱۳۸۴ - ۱۳۸۹ به‌طور متوسط سالیانه معادل ۲,۴۹۴/۴ میلیارد ریال بوده که در مقایسه با اعتبارات مصوب در بودجه‌های سنواتی سال‌های برنامه چهارم توسعه، حدود ۷۸ درصد عملکرد نشان می‌دهد. عمده منابع عمرانی دولت در دوره مذکور به برنامه‌های ایجاد و توسعه صنایع، برنامه ارتقای تولیدات صنعتی و برنامه زیرساخت‌های صنعتی و معدنی اختصاص یافته است. اختصاص رقم ناچیز سالیانه به‌طور متوسط ۲۰ میلیارد ریال به برنامه تحقیقات کاربردی و توسعه علمی و روند کاهشی آن طی سال‌های اخیر، خلاف اهداف برنامه چهارم مبنی بر هدفگذاری افزایش سهم سرمایه‌گذاری دولت در امر پژوهش به ۲ درصد تولید ناخالص داخلی از محل اعتبارات عمومی دستگاه‌های اجرایی است.

عملکرد توزیع بخشی تسهیلات بانکی در دوره ۱۳۸۴ - ۱۳۸۹ برای بخش صنعت و معدن به‌طور متوسط حدود ۲۰ درصد بود که با هدفگذاری بانک مرکزی، بیش از ۱۰ درصد فاصله دارد. در تحلیل این امر باید گفت که از سال ۱۳۸۴ به بعد رویکرد بانک مرکزی در رابطه با سهمیه‌بندی تسهیلات بانکی تغییر یافت و در مقایسه با سال‌های قبل که به‌عنوان یک الزام به بانک‌ها ابلاغ می‌شد، تا حد زیادی کنار گذاشته شد و به یک ابزار ارشادی تبدیل گردید. میزان افزایش در مانده تسهیلات اعطایی سیستم بانکی کشور به بخش صنعت و معدن در سال‌های برنامه چهارم توسعه دارای روند نزولی بود و به‌خصوص در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ از رشد پایین‌تری برخوردار بود که همزمانی این امر با وقوع رکود مالی غرب در سال ۲۰۰۷ میلادی، فاقد منطق اقتصادی است. به‌عبارت دیگر در سال‌های مذکور برخلاف منطق اقتصادی به‌جای اتخاذ سیاست انبساطی در بخش تولید، بیشتر سیاست انقباضی دنبال شده است.

تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن در دوره مورد بررسی همواره صعودی و به‌طور

میانگین با رشد ۳۲ درصدی همراه بود و از مبلغ ۶,۷۳۰/۳ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۴ به مبلغ ۲۴,۹۴۶/۱ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۹ افزایش یافت که این امر در راستای سیاست‌های برنامه به‌منظور افزایش سرمایه بانک صنعت و معدن قابل تحلیل است. بررسی ترکیب صنایع متقاضی سرمایه‌گذاری ارزی از محل حساب ذخیره ارزی در سال‌های اخیر حکایت از این امر دارد که صنایع شیمیایی و سلولزی و صنایع معدنی به‌طور میانگین بیش از ۶۰ واحد درصد ارزش طرح‌های مصوب یا تخصیص ارز را به‌خود اختصاص داده‌اند.

۸. یکی از مهمترین نماگرهای نقش صنایع نوین در خروجی بخش صنعت، شاخص سهم صنایع نوین در ارزش‌افزوده بخش صنعت کشور است که این شاخص در سال‌های برنامه به‌طور متوسط ۲/۲ درصد بوده که با ادامه روند افزایش خود به رقم ۳/۱ درصد در سال ۱۳۸۸ رسید. نقش صنایع نوین در ایجاد اشتغال صنعتی در سال‌های برنامه به‌طور متوسط ۱/۶ درصد بود که در سال ۱۳۸۹ به رقم ۲/۶ درصد رسید.

از مجموع ۷۱۶,۹۵۵/۷ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری صنعتی تحقق یافته در سال‌های برنامه چهارم توسعه، فقط ۵,۱۸۷/۹ میلیارد ریال با سهم اندک ۰/۷۲ درصد به صنایع نوین اختصاص یافت که این امر در تناقض با سیاست‌ها و رویکردهای برنامه چهارم توسعه درخصوص تمرکز عمده سرمایه‌گذاری صنعتی در راستای صنایع نوین یا دارای فناوری بالا می‌باشد. روند سهم صنایع نوین از میزان سرمایه‌گذاری تحقق یافته در دوره ۱۳۸۴ - ۱۳۸۹ بیانگر فقدان سیاست‌های عمودی و گزینشی در تحریک سرمایه‌گذاری و تمرکز آن به سمت صنایع نوین و دارای ارزش‌افزوده بالا است.

ارزش صادرات صنایع نوین در سال‌های ۱۳۸۶ - ۱۳۸۹ به‌ترتیب ۲۲۷/۵، ۲۴۰/۸، ۲۹۶/۱ و ۳۳۸/۶ میلیون دلار بوده که سهم این صنایع در سال‌های برنامه به‌طور متوسط ۱/۷ درصد بوده است. به‌رغم افزایش ارزش مطلق صادرات صنایع نوین در سال‌های پایانی برنامه، هدف کمی برنامه درخصوص افزایش سهم صادرات کالاهای با فناوری‌های پیشرفته در صادرات صنعتی از ۲ درصد در شروع برنامه به ۶ درصد در انتهای برنامه، محقق نشد و درحقیقت هیچ‌گونه عملکردی در این خصوص مشاهده نمی‌شود.

۲-۵. ارائه توصیه‌های سیاستی

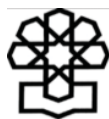
۱. با توجه به فقدان استراتژی و عدم بهره‌مندی بخش صنعت از سیاست‌های عمودی و گزینشی به‌عنوان مهمترین چالش پیش روی بخش، پیشنهاد می‌شود مجلس شورای اسلامی به‌خصوص کمیسیون تخصصی صنایع و معادن موضوع تدوین و تصویب استراتژی توسعه صنعتی و معدنی

- را از طریق اجرای حکم ماده (۱۵۰) قانون برنامه پنجم توسعه مورد تأکید قرار دهد.
۲. ارتقای ارزش‌افزوده بخش صنعت کشور توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت در قالب وظایف حاکمیتی به‌طور مهم از طریق:
- اصلاح ساختار قطبی بخش صنعت و شناسایی و تقویت خوشه‌های صنعتی (اجرای ماده (۸۰) قانون برنامه پنجم توسعه) و افزایش نقش صنایع کوچک و متوسط در خروجی صنعت؛
 - توسعه قابلیت‌های فناوری و افزایش نقش صنایع نوین و دارای ارزش‌افزوده بالا؛
 - حمایت از بهینه‌سازی مصرف انرژی و بهبود بهره‌وری در واحدهای تولیدی.
۳. ارتقای بهره‌وری سرمایه به‌خصوص از طریق کاهش دوره اتمام طرح‌های عمرانی و تعداد طرح‌های نیمه‌تمام، به‌کارگیری ظرفیت‌های خالی بنگاه‌های تولیدی و رعایت ملاحظات مقیاس اقتصادی تولید در بررسی توجیه فنی - اقتصادی طرح‌های سرمایه‌گذاری توسط دولت و نظام بانکی کشور.
۴. بسترسازی دولت برای تمرکز عمده سرمایه‌گذاری‌های صنعتی به‌ترتیب به سمت صنایع دارای فناوری پیشرفته (Hi-Tech) و صنایع با فناوری متوسط (Medium-Tech).
۵. جهت‌گیری حمایت دولت از محصولات منابع‌محور یا دارای ارزش‌افزوده پایین (Low-Tech) به ارتقای نقش صنایع نوین در ترکیب صادرات صنعتی.
۶. مکلف شدن بانک مرکزی به تغییر رویکرد ارشادی و تخصیص کامل سهمیه بخش‌های مولد صنعت و معدن و بخش کشاورزی از تسهیلات بانکی، مصوب در سیاست‌های پولی و اعتباری یا به‌کارگیری سیاست‌های تشویقی الزام‌آور برای بانک‌های تجاری از طریق ابزار تخفیف در نسبت سپرده قانونی و غیره.
۷. مکلف شدن دولت به افزایش سرمایه بانک تخصصی و توسعه‌ای صنعت و معدن حداقل معادل دو برابر سرمایه فعلی از طریق اصلاح اساسنامه بانک مذکور.

منابع و مأخذ

۱. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، حساب‌های ملی ایران، سری زمانی ۱۳۳۸-۱۳۸۹.
۲. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، خلاصه تحولات اقتصادی کشور، سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۹.
۳. پژوهشکده سیاستگذاری علم، فناوری و صنعت دانشگاه صنعتی شریف، گزارش ارزیابی عملکرد دولت در بخش صنعت و معدن، تابستان ۱۳۹۰.
۴. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۴ - ۱۳۸۸)، چاپ ششم، تهران، انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۴.
۵. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، مجموعه اسناد ملی توسعه (امور تولیدی)، جلد چهارم، تهران، انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۵.
۶. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، گزارش اقتصادی و نظارت بر عملکرد برنامه چهارم توسعه، جلد سوم: حوزه‌های بخشی، سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۷.
۷. سایت بانک مرکزی، سیاست‌های پولی و اعتباری سال‌های ۱۳۸۷-۱۳۸۸.
۸. معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور، گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۸ و نظارت بر عملکرد پنج‌ساله برنامه چهارم توسعه، جلد سوم: حوزه‌های بخشی (۲)، ۱۳۹۰.
۹. مرکز آمار ایران، نتایج آمارگیری از کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر، سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۸۶.
۱۰. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ارزیابی و تحلیل طرح آمایش صنعتی و معدنی (۱۳۸۷-۱۳۹۰) وزارت صنایع و معادن، ش ۹۴۱۲، دی‌ماه ۱۳۸۷.
۱۱. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ارزیابی عملکرد بخش صنعت در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ و جمع‌بندی دوره پنج‌ساله اجرای برنامه چهارم توسعه کشور، ش ۱۲۰۰۳، آبان‌ماه ۱۳۹۰.
۱۲. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، بررسی لایحه برنامه پنجم توسعه، فصل پنجم - اقتصادی: صنعت و معدن، ش ۱۰۲۵۸، خردادماه ۱۳۸۹.
۱۳. وزارت صنایع و معادن، گزارش عملکرد تفصیلی بخش صنعت و معدن، سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۰.
۱۴. وزارت صنایع و معادن، سند راهبرد توسعه صنعتی کشور (۱۳۸۵ - ۱۴۰۴)، تهران، معاونت برنامه‌ریزی، توسعه و فناوری، ۱۳۸۶.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۲۶۸۲

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: ارزیابی عملکرد بخش صنعت در سال ۱۳۸۹ و تحلیل تطبیقی سال‌های برنامه چهارم توسعه کشور

نام دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه صنعت)

تهیه و تدوین: علی‌اصغر اژدری

ناظر علمی: محمدحسن معادی‌رودسری

منتقاضی: معاونت زیربنایی

ویراستار تخصصی: _____

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی:

۱. عملکرد

۲. بخش صنعت

تاریخ انتشار: ۱۳۹۱/۹/۶